

आदिवासी महिला आवाज

Voice of Indigenous Women

नेपालमा महिला प्रहरी

नेपाल माग महिला सघको सर्वोच्च पदाधिकारीहरू

जनजाति संस्कृतिमा
यौन स्वतन्त्रताको प्रश्न !

आदिवासी महिलाहरू व
संगठनको श्रौचित्य

साथमा अन्य रोचक सामग्रीहरू.....

गायिका चन्द्रा गुरुङ

नव वर्ष २०५७ को पावन अवसरमा
समस्त देववासी दाजुभाइ
दिदीबहिनीहरुमा हार्दिक शुभकामना
व्यक्त गर्दछौं ।

जिपठिरिङ्ग लामा
लामा कन्ट्रक्सन प्रा.लि.

BE PERFECT AND MAKE YOUR CARRER YOURSELF
SPEED INSTITUTE OFFERS
COURSES IN FOLLOWING FACULTIES

☉ COMPUTER ☉

- ☞ BASIC WINDOWS PROGRAMME
- ☞ SIX MONTHS' DIPLOMA COURSE
- ☞ ONE YEAR'S DIPLOMA COURSE
- ☞ COMPUTER HARDWARE COURSE
- ☞ BASIC PROGRAMMING
- ☞ FOXPRO PROGRAMMING
- ☞ C++ / 'C' LANGUAGE
- ☞ VISUAL BASIC
- ☞ VISUAL FOXPRO
- ☞ VISUAL 'C'

☉ LANGUAGE ☉

- ☞ TOEFL & IELTS
(WITH FREE TEST MATERIALS
& HEINEMANN CDS.)
- ☞ ENGLISH, JAPANESE
- ☞ GERMAN, FRENCH
- ☞ SPANISH, NEPALESE
- ☞ RUSSIAN, CHINESE
(MANDARINE & CANTONESE)
- ☞ KOREAN, ITALIAN
(GROUP AND SPECIAL)

☉ TUITION ☉

- ☞ SCL, 10+2, I. A., I. Com
- ☞ I. Ed, I. Sc, B. A., B. Sc.
- ☞ B. Ed, BBS, BCom.
- ☞ M. A., MBA & M. Sc.
(GROUP AND SPECIAL)

SPEED INSTITUTE

BAGBAZAR, WAY TO AGRICULTURE DEVELOPMENT BANK

☉ PHONE: 220999, 221853 ☉

☉ EMAIL: speed2000@wink.com.np ☉

☉ G. P. O. BOX NO: 20959 ☉

आदिवासी महिला आवाज

राष्ट्रिय त्रैमासिक

वर्ष-२, अंक-३, वैशाख-असार २०७७

सम्पादक/प्रकाशक
सगिरी रानामगर
सम्पादन सल्लाहकार
बुनबहादुर गुरुङ
सल्लाहकार
बमकुमारी बुढामगर
गोरेबहादुर खापाडीमगर
पिको मोक्तान
पद्मरत्न तुलाधर
पासांग गोपमां
जयकुषा गोइत
सुरेश आलेमगर
डा. कृष्ण बहादुर भट्टचन
डा. ओम गुरुङ

कालुती सल्लाहकारद्वय
अधिवक्ता छन गुरुङ
अधिवक्ता गौबहादुर आलेमगर
सम्पादन सहयोगी
पशोकान्ती भट्टचन
रश्मी थापामगर
प्रतिनिधि
गीता थापामगर
सरिता थापामगर
सुमी लामा

बजार व्यवस्थापन
खुम्बहादुर रानामगर
कभर डिजाइन
आइडियल
कम्प्युटर ले आउट
मदन गुरुङ
सुपर कम्प्युटर डेस्कटप सर्भिस,
पुतनीसडक, काठमाडौं

कार्यालय
आदिवासी महिला आवाज मार्फत्
राष्ट्रिय आदिवासी जनजाति महिला
मञ्च बागबजार, काठमाडौं
फोन नं. २५३०४८/२५१९४३
गुदण
बागबजार छापाखाना, काठमाडौं
फोन नं. २२२९७४

सम्पादकीय

आदिवासी महिलाहरुको चुनौती

नेडियो, टिभी पत्रपत्रिका लगायत विभिन्न सञ्चार माध्यमहरुबाट चेर्नीबेटी बेचबिखन, वेश्यावृत्ति आदि जस्ता सवेदनशील विषयमा आदिवासी/जनजाति महिलाहरुको अस्मितालाई नकरात्मक ढङ्गले प्रचार-प्रसार गर्दै आइरहेको पाइन्छ। ती सञ्चार माध्यमहरुमा यस्ता कुराहरु देख्दा, सुन्दा र पढ्दा हामी आदिवासी महिलाहरु कति आक्रोशित भइरहेका छौं। हाम्रा ती आक्रोशहरुलाई हामी कतिञ्जेलसम्म सम्हालेर बस्न सक्छौं।

के हामीले तिरैको करबाट सञ्चालित सञ्चार माध्यमहरुबाट समेत यस्ता खबरहरु सप्रेषित भइरहेका छन्। अबोध र निर्दोष जनजाति र गैर जनजाति महिलाहरु वेश्यागमन जस्तो अत्यन्तै घृणित कुरामा गर्नु गराउन फसेका र फसाइएका छन्। तर प्रचारमा मेलमचीकी तामाडूनी बहिनीके किन बढी प्रचार हुने गरेको छ ?

के आजैको सहस्राब्दीमा पनि हामी माथि भएका यस्तै बद्रप्रहार, अन्याय, अत्याचार, शोषण र उत्पीडन सधैं यथावत् नै राख्ने हो त ? यस्तै मिध्य खबरहरुको खेती गरिरहने हो ? यो प्रश्नको जवाफ कसले दिने ? अझ 'यहाँ त नेपालका सम्पूर्ण आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले आफ्नो अस्मितालाई बजारमा बेच्ने गर्छन्' भन्ने हल्लाको खेती अन्तर्राष्ट्रिय बजारहरुमा समेत पुऱ्याइएको छ।

हामीमाथि आइलागेको यो कलक मेटाउन हामीहरु एउटै जातीय सगठनको भण्डामुनि गोलबन्द हुनु अति जरुरी छ। जबसम्म हामीमाथि भएको अन्याय, अत्याचार, शोषण, उत्पीडन, सामाजिक विकृतिहरु जस्ता कु-कार्य विरुद्ध एकजुट हुँदैन, तबसम्म हामी विरोधी तत्वहरु भन्ने उत्साहित भएर लाग्ने गर्दछ। हामीलाई आशा छ, यो वर्षले हामीमाथि भएको अन्याय, अत्याचारको विरुद्ध संगठित भएर लड्नेलाई आत्मबल प्रदान गर्नेछ र चेतनाको दियोले हामीमा थप मनोबल प्रदान गर्नेछ।

इतिहासमा लेखिएका काला अक्षरहरुले हामीप्रति गरिएको भेदभावपूर्ण व्यवहार र मानसिक दासतालाई त्यागेर सिद्धो मुलुकभित्र हाम्रो सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक र सांस्कृतिक समानताको साथै आफ्नो अस्तित्व र पहिचानलाई खोज्नेछौं। हामी सधैं आफ्नो भाषा, धर्म, सस्कृतिको जगेना गर्दै गरिमामेय र सम्मानित जीवन बाँच्न सक्नेछौं। त्यस्तै यो देशको न्यानो छहारीभित्र सम्पूर्ण महिलाहरु आफ्नो स्वाभिमान र गरिमालाई सम्मानित नारी अस्मिताको लागि बाँच्ने मौका पाउनेछौं।

हामीलाई हामीले राष्ट्रिय विभाजन, विखण्डन तथा साम्प्रदायिक भावना न्याउन खोजेका होइनौं। हामीले हाम्रो महिला अस्तित्व र पहिचान खोजेका हौं, न्याय खोजेका हौं। त्यही समानताभित्र पनि महिला अस्मिताको समानता खोजेका हौं।

हामी डुक्कसँग यो भन्दछौं कि अन्याय, अत्याचार, भेदभाव, शोषण र उत्पीडनको विरुद्ध सधैं संगठित रूपमा आवाज उठाउने छौं, हाम्रो हक, हित, अधिकार र विकास विरुद्ध बनेका नीति, नियम र कानूनको विरुद्ध सधैं आवाज उठाउने छौं। हाम्रो विचार भावनालाई समेटिने नीति नियम र योजनाप्रति समानताको आधारमा सधैं सहयोग पुऱ्याउनेछौं।

नेपालमा महिला प्रहरी

संवाददाता

दर्जनौ उदाहरणहरु हाम्रै अगाडि ल्याइएको पाइन्छ । निजमति

पिपु तामाको सभ्यता मान पनि महिला विकासका बाधक नभएर महिला बलवान पति आकर्षी आकार र शक्तिशाली बोध हुनुपर्छ । - डि.एम.पी. पर्वती थापा

सजिलो र पुरुषको भेदभाव त्यागि भएजती तारुनी । - प्र.नि. शान्ति बस्नेत

काठमाडौं । समयले एकदशसौं शताब्दी पार गरिसकेको छ । तर महिलावादी आन्दोलनले पभावकारी असर पार्न नसकेको अवस्था हामी सामु छ । यसले गति लिन नसके पनि यसका केही सकारात्मक सूचांकहरु पनि देखा परेको छ । सामाजिक सांस्कृतिक र धार्मिक कारणहरुले अत्यन्तै प्रभावित महिला वर्ग आज पुरुषहरुको समकक्षमा पुग्न सफल भइसकेको छ । परम्परागत रुढीवादी घेरालाई तोड्न आजका महिलाहरु सक्षम भएका छन् । यसको

छरपष्ट देखा परिसकेको छ । हामीले नेपाल प्रहरी सेवामा महिलाको सहभागिताका बारे यहाँ चर्चा गर्न थालेका छौं । विक्रम सम्वत १९९० साल पछिको जनचेतना अभिवृद्धि संगसंगै नेपाल प्रहरीमा महिलाहरुको सहभागिता देखा परेको इतिहास हामी पाउाछौं । आज पुरुषहरुकै समकक्षमा महिला प्रहरीहरु कृयाशील छन् । २००७ सालमं त्रिसुली र सागाका चौकीहरुमा शंकाको घेरामा परेका महिला अभियुक्तहरुको तलासी लिन महिला प्रहरीलाई प्रयोगमा

किताबखानाका अभिलेखअनुसार नानी छोरी नामक महिला नै विस २००८ मा पहिलो सब-इन्स्पेक्टर बनेकी थिइन् ।

२००८ बाट महिलाहरुको प्रवेश भएको नेपाल प्रहरीमा आज एसएसपी एक जना, डीएसपी नौ जना, प्रहरी निरीक्षक ३७ जना, प्रहरी सहायक निरीक्षक ७३ जना, हवलदार १३४ जना र सिपाही ७८९ जना रहेका छन् । विविध सांस्कृतिक, सामाजिक, धार्मिक तथा आर्थिक कारणहरुका बावजूद पनि एसएसपीसम्मको पदमा पगिसकेका महिलाहरु

विशेषगरी हिंसाबाट पीडित महिला तथा बालबालिकाहरु विरुद्ध अपराध अनुसन्धान कार्य अत्यन्त संवेदनशील भई गर्न र पीडित पक्षलाई राहत र दोषी पक्षलाई कारवाही गर्न सक्य रहेकी छु । तैपनि महिला भएकै कारणले अगाडि बढ्न नसकेका तीतो सत्यलाई भने हामीले स्वीकार्नै पर्छ । फेरि पितृसत्तात्मक समाज मात्र पनि महिला विकासका बाधक नभएर महिला वर्गलाई पनि आफ्नो अधिकार र दायित्व बोधहुनुपर्दछ । हरेक पक्षबाट पुरुषमा निर्भर हुने प्रवृत्तिलाई सचेत महिला वर्गले त्याग्नुसक्नुपर्दछ ।

उनी अधि भन्छिन्, 'कुनै पनि मानवले आफू भए जन्मिएको पक्षलाई सार्थक बनाउने प्रयास गर्नुपर्ने कुरालाई दृष्टिगत गर्दै महिलाहरुले अनावश्यक कुराहरु गरेर समय खेर फाल्नुका सट्टा दिमाग र समय उत्पादनशील कार्यमा लगाउन सकेमा महिला वर्गका उत्थान हुन सक्नेछ भन्ने कुरामा म विश्वास गर्दछु । महिला प्रतिको भेदभावको कुरा परिवार समाजमा विद्यमान भएको कुरालाई हामी स्वीकार्दछौं । त्यस्तैगरी एउटा पुरुष प्रहरी जवानले महिला भएको नाताले डिएसपीलाई सलाम नगर्न खोज्दछ भने त्यो पनि भेदभाव होइन र ? तर त्यसो भन्दैमा म त सहन्न, किनकि म पनि अनुशासनमा बस्दछु । आफू भन्दा जेष्ठ सदस्यलाई आदर गर्दछु र आफू भन्दा तलका कर्मचारीहरुले अनुशासनहित

कार्य गरेमा कारवाही हुनुपर्दछ भन्ने मान्यता राख्दछु ।'

महिला प्रहरी र स्थानीय जनसमुदाय बीच कस्तो सम्बन्ध रहेको पाउनुभएको छ त ? भन्ने हाम्रो प्रश्नमा पार्वती भन्छिन्, 'महिला प्रहरी र जनसमुदाय बीच सम्बन्ध अत्यन्त सुमधुर छ । महिला भएकै कारण वरदानस्वरूप पाएको हाम्रो मसिनो स्वर, सहनशीलता र नम्र व्यवहारबाट जोसुकै पनि प्रभावित हुन्छन् । यसरी सकारात्मक पक्ष एकातिर छ भने नकारात्मक सोचाई पनि समाजमा नभएको होइन । महिला प्रहरीमा जागिर खाएपछि विग्रन्छन् भन्ने धारणा पहिले थियो, तर यसमा सुधार आएको छ । बढी भन्दा बढी महिलाहरु प्रहरीमा प्रवेश गरेका छन् । विग्रने मान्छे जहाँ पनि विग्रन सक्छ प्रहरीमा जागिर खाएर मात्र विग्रन्छन् भन्ने सोचाई जनसमुदायले राख्नुहुँदैन । हाम्रो समाजमा जुनसुकै अपराधमा चाहे त्यो पीडितको रुपमा होस् वा अभियुक्तको रुपमा महिलाको संलग्नता पाइन्छ । महिलाको समस्या महिला प्रहरीद्वारा समाधान गर्ने प्रयास भएमा अत्यन्त प्रभावकारी हुन्छ । पीडित वा अभियुक्त महिलाले आफ्नो वास्तविकता महिला प्रहरी समक्ष खुलस्तरूपमा भन्न सक्दछन् तसर्थ हाम्रो समाजमा हुने अपराधको प्रकृतिलाई दृष्टिगत गरी महिलाहरुलाई प्रहरी सेवामा प्रवेश गर्न प्रोत्साहित गर्नु प्रत्येक सचेत नागरिकको दायित्व हो ।'

२०४० साल जेष्ठदेखि

नेपाल प्रहरीमा भर्ना भएकी शान्ति बस्नेत हाल प्रहरी निरीक्षक छिन् । यस पेशामा आफ्नै परिवारबाट प्रेरणा पाएकी शान्तिले प्रहरी सेवालार्इ चुनौतिपूर्ण पेशाका रुपमा लिएकी छिन् । महिला पुरुष बीचको भेदभावको सम्बन्धमा उनको कथनी छ, 'अहिलेको स्थितिमा महिला र पुरुषको भेदभाव त्यति भए जस्तो लाग्दैन तर पनि उच्च स्थानमा प्रायः पुरुषहरु नै रहने भएकोले महिलाहरुलाई काम दिनु अगाडि उनीहरुले काम गर्न सक्दैन होला भनी शिक्षित व्यक्तिहरु नै सोच्ने गर्छन् ।'

काम गर्ने सवालमा कत्तिको कठिनाई छ त ? भन्ने हाम्रो एक जिज्ञासामा उनी भन्छिन्, 'म अधिवाहित भएको कारणले होला पारिवारिक वातावरण र जागिरमा त्यति कठिनाई आएको जस्तो लाग्दैन ।' प्रहरी नायब निरीक्षक हर्षमाया महर्जनको अभिव्यक्ति पनि अन्य प्रहरी अधिकृतहरुको भन्दा पृथक छैन । आफू प्रहरी सेवामा संलग्न हुनपाएको महर्जन गौरव अनुभव गर्छिन् ।

यसरी समयमा महिला प्रहरीहरुको अभिव्यक्तिबाट पनि हामी के कुरो बुझ्न सक्छौं भने उनीहरु पनि पुरुषहरु सरह कुनै पनि काम सम्पादन गर्न सक्षम छन् । समाजमा पुरुषले गर्नु पर्ने काम महिला भएकै कारण गर्न नसक्ने भन्ने कुरो अब पुरानो भइसकेको छ । समाजमा विद्यमान विसंगति, विकृति र बेधित्तिकै कारण नेपाली महिला विकासको मूलधारमा जान नसकेको हो ।

आजुंदा दिनहरूमा उच्च पदहरूमा समेत पदासिन हुन सक्ने सम्भावनाहरू भन्ने नजिकिदै गएको छ । यसबाट के कुरो प्रमाणित भइसकेको छ भने अवसर प्रदान गरिए, शिक्षाको उज्यालो घामबाट महिलाहरूलाई पनि टाढा नपारिए, महिला र पुरुषलाई

इन्जिनियर, प्राध्यापक, विमान चालकदेखि हरेक क्षेत्रहरूमा नै पाली महिलाहरूको सहभागितामा आजकल बढोत्तरी देखा परेको छ । यसबाट सहज अनुमान गर्न सकिन्छ कि महिलाको क्षमता, महिलाहरूको हैसियत र महिलाहरूको इमान्दारिता

डीएसपी साहेब, यस क्षेत्रमा आउन कसबाट प्रेरित हुनुभयो भन्ने हाम्रो एक प्रश्नमा उनी भन्छिन्, मलाई समाजमा जोखिमपूर्ण र उदाहरणीय काम गरेर आफ्नो छुट्टै पहिचान बनाउन सक्ने पेशा नै प्रहरी सेवा हो भन्ने लाग्यो र मेरो श्रीमानले यस पेशामा लाग्न प्रोत्साहित गर्नुभएकैले लागेको हुँ । प्रहरी सेवामा लाग्दा

पुरुषहरूभन्दा कम छैन ।

हाम्रो जस्तो सामाजिक संस्कार बोकेको समाजले निश्चित रूपमा अनुमान गर्न सक्दछौं । तर महिलाहरूको मार्गमा तगारो तेसाएको छ । तर ती तगराहरूलाई पन्छाउन आज

निश्चित रूपमा पुरुषहरूलाई भन्दा महिलाहरूलाई सहज छैन । जुन कुरा हामीले सवैले अनुमान गर्न सक्दछौं । तर पार्वती भन्छिन्, 'मलाई त गर्भ अनुभव भएको छ ।' प्रहरी सेवामा महिला प्रहरीहरूले आज भोग्नु परेका समस्याको

देख र नौसको सेवानो भएकी पारीवारीक बलाबलालाई पनि विनाएको छ । - ७ मा नि हर्षभाषा शर्मा

हेर्ने दृष्टिकोणमा पृथकताको सीमाले सीमांकन नगरिए महिलाहरू पुरुषहरू सरह नै कार्य सम्पादन गर्न सक्दछन् । नेपालकै संसदीय राजनीतिक क्षेत्रमा हेर्ने हो भने सुश्री शैलजा आचार्य उप प्रधानमन्त्रीको पदसम्म पदासिन हुनुभयो भने वर्तमान उप सभामुख चित्रलेखा यादव पनि त महिला नै हुनुहुन्छ, अझ उहाँ त परम्परागत रुढीवादी संस्कारको पीडाबाट बढी प्रभावित तराई क्षेत्रबाट सदनमा प्रतिनिधित्व गरिरहनुभएको छ । यसर्थ प्रहरी, पत्रकार, चिकित्सक,

भइसकेको छ । विवध व्यवधानहरूका बावजूद पनि अनेकन घरायसी र पारिवारिक जिम्मेवारीहरूको अवला पनि नेपाली प्रहरीमा संलग्न महिलाहरूसँगको भलाकुसारी हामीले यहाँ प्रस्तुत गरेका छौं ।

आज भन्दा करिब डेढ दशक अघिदेखि नेपाल प्रहरीमा सेवारत पार्वती थापा हाल प्रहरी प्रधान कार्यालय महिला सेलकी प्रमुख हुनुहुन्छ, अर्थात्

वेलीविस्तार गर्दै उनी अगाडि भन्छिन्, 'म हाल प्रहरी प्रधान कार्यालय अपराध अनुसन्धान विभाग अन्तर्गत केन्द्रीय प्रहरी महिला सेलमा इन्चार्जको रूपमा कार्यरत भएकाले यहाँ

अलग र इमान्दारीतामा प्रस्तुत हुनेछु । - १२ अन्न शर्मा

अहिले रूढ पनि अस्मि नै आउदैन ।

० यदि सामो सम्पन्नरवान् नेपालीहरू भेट्दा कस्तो लाग्छ ?

-सधैले मलाई के-के सोचे होला । ६ वर्षपछि पहिलो खेटी नेपाली बाजुभाइ भेट्दा (अन्तकाउँदै) थुप्री लाग्यो ।

० यदि तपाईंलाई हामीहरूले नभेटेको भए के गर्नुहुन्थ्यो होला ?

- जेलमे मर्ने होला, जस्तो लाग्छ ।

० अन्तमा केही भन्नुछ कि ?

- मलाई चाँडोभन्दा चाँडो बाहिर निकाल्ने काम गर्नुहोला ।

यसरी ६ वर्षसम्म हराएर कोरियामा रहेका नेपालीहरूबीच चर्चा परीचर्चा र विवादमा रहेकी नेपाली सेलीलाई सकुशल भेट्दा एक हदमा खुशी लागिरहेको छ भने पुख पनि । यस अर्थमा दुख लागेको छ कि त्यसबेला हरेक मानवअधिकारकारी सेक्टर मार्फत पुलिस चौकी अध्यागमन विभाग अद्विमा अगेबो प्रवास गर्दा पनि नभेटिनु र कोरियन सरकारले देवास्ता गर्नु । हाल यसै विषयलाई लिएर प्रतिवृत्तिको लागि Buddhist Coalition for Economic Justice (BJEC) र Joing Committee for Migrant Workers in Korea (JCMK) को समुक्त तलाकधानमा हरेक काम हुँदैछ भने नेपाली सघ-संगठनका कार्यकर्ताहरू पनि आफूले सक्दो लागि परिश्रम गर्छन् ।

- अन्तमा तपाईंले २०४९ वैशाख ११ गते २१ अंक १९

हाम्रो अनुरोध

आदिवासी महिला आवाज समस्त आदिवासी जनजातिहरूको जापर्ने पत्रिका हो । यसलाई निरन्तरता दिन आफ्ना गहकिला, अनुसन्धानमूलक तथा विचारोत्तेजक लेख, रचना पठाई सहयोग गर्नु होला । सावै पत्रिकाको सदस्यता लिनु भई हामीलाई सघाउन हुन विनम्र अनुरोध छ ।

सदस्यता शुल्क :

आजीवन सदस्य : रु. १०००-

साधारण सदस्य : रु. ५००-

वार्षिक ग्राहक (संस्था) : रु. ८०-

वार्षिक व्यक्तिलाई : रु. ६०-

ग्राहक : आदिवासी महिला आवाज

हाम्रो सम्पर्क फोन नं.: २५३०४८

"त्रायो नयौं कर्म करन्त लिउर अज्ञा नयौं हर्ष अनन्त लिउर संकल्प नयौं र सुन्दर थुप्रा समृद्धिका लागि हजार शुभ-कामना" नव वर्ष २०५७ को सुखद उपलक्ष्यमा शान्ति, समृद्धि र प्रगतिका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

जे.वी. पुन

संस्थापक प्रिन्सिपल

एवम्

मिलन विद्या मन्दिर स्कूल परिवार

अनामनगर, काठमाडौं

फोन नं.: २३२३४३/२५८५६६

नव वर्ष २०५७ को सुखद उपलक्ष्यमा समस्त बचतकर्ता शेयर होल्डर तथा शुभचिन्तक महानुभावहरूमा हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

राकुन बहुउद्देश्यीय को.-अपरेटिभ सोसाईटी लिमिटेड
लगनखेल ललितपुर, परिवार
फोन नं.: ५४४८७७

नववर्ष २०५७ को सुखद उपलक्ष्यमा मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

हिमालय इन्टरनेशनल आइडियल स्कूल परिवार
भनिमण्डल जावलाखेल, फोन नं.: ५३८३४४
सम्मन्हुस

७ कक्षामा भर्ना हुने विद्यार्थीहरूलाई यस वर्ष नि:शुल्क पढाउनु साथै अन्य कक्षाका नौतेनार विद्यार्थीहरूलाई पनि विशेष सहुलियत सहित नि:शुल्क पढाउने छ ।

नववर्ष २०५७ को सुखद उपलक्ष्यमा शान्ति, समृद्धि र प्रगतिका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

युवराज मारके रानामगर

संस्थापक प्रिन्सिपल

Samakhuei English Boarding School Samakhuei,
Ward NO. 29, Ph. 353049

अदिवासी/जनजाति महिलाहरु र संगठनको औचित्य

- सुरेश आलेमगर

नेपालमा करीव ७० प्रतिशत आदिवासी/जनजातिहरु छन् र कुनै जनसंख्याको आधारभन्दा धेरै महिलाहरु छन्। अतः महिलाहरुको जनसंख्यामा आदिवासी/जनजाति महिलाहरुको संख्या धेरै हुनु स्वभाविक हो। तर, यहाँ ध्यान दिनुपर्ने कुरा के छ भने संख्या नै प्रमुख कुरो हुदैन, विचार र संगठन नै प्रमुख एवं निर्णायक तत्व हुन्छन्। यसकारण पनि आदिवासी/जनजाति महिलाहरु संगठित हुनु अत्यन्तै जरुरी देखिन्छ।

शाब्दिक गरी सावैभौम सत्यलाई मननु परेर होला, नेपालमा आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले केही समय अघिदेखि राष्ट्रिय आदिवासी/जनजाति महिला संगठनको निर्माण गरिसकेका छन् र यसरी उनीहरु संगठित भइसकेका छन्। यसका साथै मगर, राई, नेवार, तामाङ आदि आदिवासी/जनजाति समुदायका महिलाहरुले पनि संगठन बनिस्केका छन्। साथै आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले राष्ट्रिय आदिवासी/जनजाति महिला मन्च, आदिवासी/जेली जागरण मन्च नामक विभिन्न संघ-संस्थाहरु पनि गठन गरेका छन्। तिनीहरु आ-आफ्नै क्षमता र किसिमअनुसार क्रियाशील रहेको पाइएकै छ। यो सम्पूर्ण आदिवासी/जनजातिहरुका लागि हर्ष एवं गौरवको विषय हो। भविष्यमा आदिवासी/जनजाति महिलाका संगठनहरु भन्दा सक्रिय र प्रभावकारी बन्दै जाने सम्भावना प्रबल छ।

हुन त हिन्दू समाजमा जस्तो आदिवासी/जनजातिमा त छैन, न त त्यस्तो असमानता र भेदभाव नै विद्यमान छ। तर यसको अर्थ उनीहरुमाथि पुरुषको हैकम र दमन छैन भन्नु खोजिएको भने विल्कले होइन। केही मात्रामा भए पनि लैङ्गिक शोषण र उत्पीडन आदिवासी/जनजाति महिलाहरुमाथि अवश्य छ। उनीहरुको हिन्दू महिलाहरुसँग तुलना गर्दा मात्र स्थिति बेसी सन्तोषजनक देखिएको हो। तर आदिवासी/जनजाति पुरुषहरुसँग तुलना गर्ने हो भने उक्त समुदायका महिलाहरु उत्पीडन रहेको तथ्यमा कुनै विवाद छैन। यसको पछाडि नेपालमा विद्यमान बाहुनवादी राज्यता, पुरुष समाज आदि कारकका कारण होला, तिनीहरुको प्रभाव समतामूलक आदिवासी/जनजाति समाजमा पनि परेको होला, त्यो बेग्लै कुरा हो। त्यसैले, आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले लैङ्गिक शोषण लगायत सबै प्रकारका शोषण, उत्पीडनका विरुद्ध संघर्ष गर्नका लागि संगठित हुनु जरुरी छ। फेरि सबैभन्दा महत्वपूर्ण कुरो त के हो भने व्यक्ति-व्यक्ति नै हो संगठन भनेको। शुद्ध व्यक्तिहरु

भित्रै रन्ने एउटा निकाय हो संस्था। अतः स्वभाविक रूपमा व्यक्तिभन्दा संगठन धेरै शक्तिशाली हुन्छ। यी सबै कारणहरुले गर्दा पनि आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले संगठन निर्माण गर्नु जरुरी विषय र अतीवै त्यस्तो संगठन निर्माण भइसकेको हुँदा त्यसको औचित्य र महत्व स्वतः सिद्ध छ।

तर आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले ध्यान दिनुपर्ने अर्को महत्वपूर्ण कुरो के छ भने संगठनको निर्माण नै सबभोक होइन, संगठन बनाउँदैंमा सम्पूर्ण जुरैयहरु प्राप्त हुन सक्दैन। संगठन त एउटा निर्जीव निकाय हो, यसका कार्यकर्ताहरु नै सजीव र सक्रिय तत्व हुन्। यदि कार्यकर्ताहरु सक्रिय र सक्षम छन् भने संगठन पनि क्रियाशील हुन्छ र प्रभावकारी एवं उपलब्धिमूलक बन्दछ। तर, कार्यकर्ताहरु निष्क्रिय र असक्षम छन् भने संगठन स्वतः-निष्क्रिय बन्दछ र निष्क्रिय संगठनको कुनै महत्व, प्रभाव र औचित्य रहँदैन, न त त्यसबाट कुनै उपलब्धी नै हासिल हुनसक्दछ। त्यसैले आदिवासी/जनजाति महिला संगठनको जुन निर्माण भयो, त्यो निःसन्देह प्रशंसनीय कार्य हो तर आदिवासी/जनजाति महिलाहरु त्यसैमा सन्तुष्ट भएर बस्नु हुँदैन। निरन्तर क्रियाशील र आन्दोलित भइरहनु पर्दछ, किनकी कुनै पनि संगठनको निर्माण भएपछि क्रियाशीलता एवं गतिशीलताको साथै निरन्तरता पनि आवश्यक हुन्छ। आदिवासी/जनजाति महिला संगठनमा महिलाहरु मात्रै लाग्नु पर्दछ भन्ने कुरो होइन, यसलाई पुरुषहरुले पनि लगाउनु पर्दछ। महिला संगठनमा पुरुषहरु स्वयं बस्ने त कुरो भएन तर उनीहरुले संगठन बाहिर बसेर सहयोग गर्न सक्दछन् र गर्नु पनि पर्दछ। यी उनीहरुको दायित्व पनि हो, किनकी जातीय मुक्ति भनेकै सम्पूर्ण आदिवासी/जनजाति पुरुषका साथै महिलाहरुको पनि मुक्ति हो। पुरुषहरुको मुक्ति सम्भव छैन। भएछ भने पनि त्यो अशुभो मुक्ति हुन्छ, पूर्ण मुक्ति हुँदैन। तर यसका साथै आदिवासी/जनजाति महिलाहरुले पनि आफ्नो संगठन एवं आन्दोलन महिलावादी एवं पुरुषविरोधी नबनाउनु भनेको तर्फ विशेष सतर्कता अपनाउनु पर्दछ, किनकी त्यसो भएमा महिलाहरुको मुक्ति गहने मात्र होइन, सिंगो मानव समाज नष्ट हुन्छ किनभने मानव-समाजको विकासका लागि महिला र पुरुष दुवैको अस्तित्व र सहकार्य अत्यावश्यक हुन्छ र दुईमध्ये कुनै एकको अभावमा मानव-समाज अघि बढ्न सक्दैन।

यस बाहेक आदिवासी/जनजाति

महिला संगठनहरुले आफू जस्तो अन्य शक्तिशाली एवं उत्पीडितहरुसँग पनि जीवन्त सम्पर्क र छिन्टो सम्बन्ध कायम गर्नुपर्दछ किनकी एकै संघर्ष गर्नु कठिन हुन्छ भने एकै प्रकारको पीडा भोग्नेहरुका बीचमा बलियो एकता कायम हुन सक्छ। नेपालको विशिष्ट सन्दर्भलाई विरहेकै गर्दा यहाँका आदिवासी/जनजाति महिलाहरुको दलित, मधेरी एवं अन्य महिला संघ-संस्थाका

संगठनको निर्माण नै सबभोक होइन, संगठन बनाउँदैंमा सम्पूर्ण जुरैयहरु प्राप्त हुन सक्दैनका संगठन त एउटा निर्जीव निकाय हो, यसका कार्यकर्ताहरु नै सजीव र सक्रिय तत्व हुन्का यदि कार्यकर्ताहरु सक्रिय र सक्षम छन् भने संगठन पनि क्रियाशील हुन्छ र प्रभावकारी एवं उपलब्धिमूलक बन्दछका तर, कार्यकर्ताहरु निष्क्रिय र असक्षम छन् भने संगठन स्वतः निष्क्रिय बन्दछ र निष्क्रिय संगठनको कुनै महत्व, प्रभाव र औचित्य रहँदैन, न त त्यसबाट कुनै उपलब्धी नै हासिल हुनसक्दछका त्यसैले आदिवासी/जनजाति महिला संगठनको जुन निर्माण भयो, त्यो निःसन्देह प्रशंसनीय कार्य हो तर आदिवासी/जनजाति महिलाहरु त्यसैमा सन्तुष्ट भएर बस्नु हुँदैनका निरन्तर क्रियाशील र आन्दोलित भइरहनु पर्दछ, किनकी कुनै पनि संगठनको निर्माण भएपछि क्रियाशीलता एवं गतिशीलताको साथै निरन्तरता पनि आवश्यक हुन्छ।

साथै अन्याय, असमानता र भेदभावको जतिमा पिसिडरहेका अन्य शुद्ध समुदायहरुका संगठनहरुसँग सम्बन्ध एवं सहकार्य हुन सक्छ। त्यसैगरी, सम्पूर्ण उत्पीडित नेपाली जनताको मुक्तिको लागि संघर्ष गर्ने मुक्तिगामी तथा न्याय एवं समानताप्रेमी शक्तिहरुसँग पनि उनीहरुले सम्बन्ध कायम गर्नुपर्दछ।

अन्त्यमा, अहिले आदिवासी/जनजाति महिलाहरुको संगठनको बिरुवा रोपिएको हुँदा उक्त बिरुवालाई हुक्कोउने र विशाल वृक्ष बनाउने कार्यमा महिलाहरु त सामोरा नै छन् किनकी यो उनीहरुको कर्तव्य नै हो। तर आदिवासी/जनजाति पुरुषहरु लगायत सम्पूर्ण न्याय एवं समानताप्रेमी तथा मुक्तिगामी जनताले पनि मतदान दिएर सहयोग गर्नु आवश्यक छ।

पासाङल्हामु पर्वतारोहण प्रतिष्ठानबारे को के भन्छन् ?

"मेरो देशको गौरव मेरो सन्ततिभन्दा पनि प्यारो छ । म यसपटक सगरमाथाको शिखरमा नेपाली नारीको गौरव फहराउने छु ।" पासाङल्हामु शेर्पा विश्वको सर्वोच्च शिखरमा सगरमाथाको चुचुरोमा पाइला टेकेर नेपाली नारीको गौरवलाई इतिहासमै पहिलोपटक विश्वमै चिनाइन् । पासाङले सगरमाथा आरोहण गर्नुपूर्व उक्त अभिव्यक्ति व्यक्त गरेकी थिइन् र उनले आफ्नो अभिव्यक्तिलाई व्यवहारमा रुपान्तरित गर्न सक्षम भइन् । सधैं मुत्तो-चीको र टिकी-जोतेमा भिन्निएका नेपाली नारीको नेतृत्व गर्दै दृढ संकल्प विष्ट हिमालको उच्चतालाई छुने प्रयत्न गरिन् पासाङ ल्हामुले । बारम्बार असफलताका आँधीहुरी र भी ५ को सरकारले उनीप्रति गरिएको बेवास्तालाई समेत चुनौती दिँदै विश्वसामु नेपाली महिलालाई चिनाएर छाडिन् । उनको विशाल हृदय साहसिक कार्यले देशका गौरवतालाई उच्च बनाइदिएको कुरा कसैको आँखाबाट पनि छिपेको छैन । तर उनले देशको लागि नून योगदान र बलिदान दिइन् त्यसको उचित कदर यो देशले गर्ने कि नगर्ने ? उनको तथ्य, उद्देश्य र उनले देखाएका शोर्पाहरूको समस्यालाई यो देशको शासकवर्गले पूरा गर्ने कि नगर्ने ? उनले कोरेका गौरवशाली इतिहासको पानामा अन्य साहसिक महिलाहरूले मर्दा अध्याय थप्दै जाने कि नजाने ? जस्ता प्रश्नहरू हाम्रा सामु उभिएका छन् । यी प्रश्नहरूलाई आदिवासी महिला आवाजले पासाङ ल्हामु आरोहण दलका उप-निर्देशक लाक्फुटी शेर्पा, नेपाल शेर्पा संघका अध्यक्ष जिपछिरिङ लामा (शेर्पा) र पासाङ ल्हामु पर्वतारोहण प्रतिष्ठानका अध्यक्ष दमननाथ ढुंगागासँग जिज्ञासाहरू राखेका थियौं । प्रस्तुत छ उहाँहरूसँगको कुराकानीको मुख्य अंशहरू: - सं

शेर्पा महिलालाई मात्र नभएर सम्पूर्ण शेर्पा जातिलाई नै बेचारता गर्दै आएको छ । त्यसैले गर्दा हाम्रो चित्त दुखेको छ ।

० तपाईंहरूले प्रतिष्ठानप्रति किन चासो राख्नुभएन त ? यसमा तपाईंहरूको पनि दायित्व होइन र ?

-हामीहरू संगठित हुन सकेका छैनौं । सबै महिलाहरूलाई यसबारे स्पष्ट जानकारी पनि छैन । हामी भित्रको समस्याहरूले गर्दा पनि अगाडि आउन सकिरहेका छैनौं ।

शेर्पा संघलाई जानकारी छैन

- जिपछिरिङ लामा
अध्यक्ष, नेपाल शेर्पा संघ

हाम्रो चित्त दुखेको छ

- लाक्फुटी शेर्पा
उप-निर्देशक, पासाङ ल्हामु आरोहण दल

० तपाईंहरू सगरमाथामा चहुन जाँदाको अवस्था कस्तो थियो ? कस्ता समस्याहरू फेल्नुपरेको थियो ?

- श्री ५ को सरकारले नेपाल र भारतको एउटै टिम बनाएको थियो, त्यसमा पासाङल्हामुले भारतको नेतृत्वमा हामी नेपाली महिलाहरू जाँदौं, हामी आफ्नै नेतृत्वमा नेतृत्व गरी जान्छौं भनेपछि सरकारसँग हामीले रोयल्टी फी माग्ने तर सरकारले नदिएपछि हामीले आफ्नै खर्चमा सगरमाथा चहुनको लागि तयारी गरेर गयौं । पासाङल्हामु शेर्पा सगरमाथा चढिसकेपछि अक्सिजन सकिएको खबर आएकोले हामी अक्सिजनको तयारीमा लाग्यौं ।

तर सराव मौसमको कारणले समयमै अक्सिजन पुऱ्याउन सकिइन । पासाङको मृत्यु भइसकेपछि उहाँको शवलाई काठमाडौं फर्काउने तयारीमा लाग्यौं । त्यसले गर्दा हामी सगरमाथा चहुन सकिइन ।

० पासाङ ल्हामु पर्वतारोहण प्रतिष्ठानले हाल को-के काम गरिरहेको छ, बताइदिनुन् ?

-हामी समितिमा छौं, यस समितिले के गरिरहेको छ ? यसको बैठक कहिले हुन्छ ? भन्ने बारेमा हामीलाई केही पनि जानकारी छैन । हामीलाई बैठकमा पनि बोलाउँदैनन् ।

० पासाङल्हामुको सपना अनुरूप के प्रतिष्ठानले काम गरेको छ त ?

-आजसम्म कसैले पनि केही गरेका छैनन् । सगरमाथा चढ्दा भरिया हुँदा मरेमा र रेडि ३ साधसम्म पाउने व्यवस्था भएता पनि त्यसले उनीहरूको महिला र बालबालिकाको जीवन धान्न सक्ने पर्वछ । यसबाट बालबालिका पढाउनु भनेको टाढाको कुरा रहेको छ । बालबालिकाहरू विदेशीहरूको पछि लाग्ने, विदेशीहरूले महिलाहरूको फोटो खिचेर लैजाने आदि जस्ता काम गरेका छन् । यसको बारेमा कसैले केही भन्न सकेका छैनन् । प्रतिष्ठानले पनि यसप्रति ध्यान दिएको छैन । समितिले

० लामाजी, वर्तमान अवस्थामा पासाङल्हामु पर्वतारोहण प्रतिष्ठानको कार्यक्रमलाई नेपाल शेर्पा संघले कसरी विडरहेको छ ?

पासाङ ल्हामुले सगरमाथा चढ्ने बेला विभिन्न विवाद र भ्रूणभटहरू फेल्नुपरेको थियो । श्री ५ को सरकारले पनि केही वास्ता गरेन । जसले गर्दा आफ्नै पैसा धरोटी राखेर चहुनुभयो । उहाँको मृत्यु भएपनि उहाँसँगै हिमाल चढ्ने साथीहरूलाई अक्षसम्ममा पनि कुनै वास्ता गरेको छैन । पासाङको पार्थिव शरिर न्याएपछि केही दिन संचार माध्यमहरूबाट प्रचार गरियो । त्यसपछि पासाङ ल्हामु समिति गठन गर्नुको तयारी, किन गठन गरियो र त्यसमा को को रहेका छन् ? भन्ने कुरा शेर्पा संघलाई पनि राम्रोसँग

जानकारी छैन । हामी शोर्पा संघको तर्फबाट प्रतिष्ठानलाई सहयोग गर्न तयार छौं, यसबारे बारम्बार सभा सम्मेलनमा पनि भनिरहेका छौं तर समितिले हामीलाई वेवास्ता नै गरिरहेको छ । नेपाली महिलाको देशको शिर उच्च गरेको छ त्यसको सद्गाना सबैले गर्नुपर्दछ । यस बारेमा समितिले पनि हामीसँग सन्लाह र सुभाष तिएर कार्य गरेमा अझ राम्रो हुने थियो ।

० समितिले महिलाहरूलाई मात्र होइन सम्पूर्ण शोर्पाहरूलाई नै वेवास्ता गरेको छ रे नि, हो ?

होह, यो कुरा सत्य हो ।

० पासाङल्हामुलाई राष्ट्रिय विभूति घोषणा नगरिनुको कारण के होला ?

पासाङ ल्हामु सगरमाथा चढ्ने वेलादेखि नै राजनैतिक विवाद भएकोले त्यो विवाद अझ पनि सन्टिएको छैन । नैले प्रधानमन्त्री गिरिजाप्रसाद कोइरालालाई पनि भेटेर यही कुरा राखेको थिएँ । तर यसबारे अमनस्यमा पनि केही भएको छैन ।

० भनिन्छ, पासाङल्हामुको नाममा आएको बजेट सही ठाउँमा सदुपयोग भएको छैन ? यसले विदीवहिनीहरू र बालबालिकाहरूलाई केही पनि सहयोग गरेको छैन भनिन्छ नि, के हो वास्तविकता ?

-पासाङ ल्हामुको क्षेत्र राष्ट्रिय तर के कति छ, के काममा उपयोग भएको छ ? त्यसबारे हामीलाई कुनै पनि जानकारी छैन । त्यो उहाँको इच्छाअनुसार सही ठाउँमा उपयोग भएको पाउँदैन ।

० अन्तमा पत्रिकामार्फत् हाम्रा पाठकहरूलाई केही भन्न चाहानुहुन्छ कि ?

-अहितको परिस्थितिमा हाम्रो जनजाति महिलाहरू मात्र होइन कि जनजाति पुरुषहरू पनि एकआपसमा संगठित भएर अगाडि बढ्नुपर्दछ र जूनसूके समस्या घुत्तापनि समस्याको समाधान गर्दै आफ्नो उद्देश्यभित्र पुग्नको लागि प्रयास गर्नुपर्दछ । जसरी गैरजनजाति महिलाहरू अगाडि बढेका छन् । त्यसरी नै हाम्रा महिलाहरू पनि अगाडि बढ्नुपर्दछ । हाम्रो समाजमा महिलाहरूको भूमिका साईं महत्वपूर्ण हुने हुँदा एकताबद्धका साथ देश र राष्ट्रलाई अगाडि बढाउनको लागि सदैव हाम्रो जनजाति महिलाहरू पनि अगाडि बढ्न सकोस् यही मेरो शुभकामना छ ।

छोसलाई मात्र हैन छोरीलाई
पनि स्कूल पठाऔं

कसैको गुनासाहरुप्रति हामी गुनासो गर्दैनौं

दमननाथ दुग्गाना

० दुग्गानाजी, शोर्पाहरूको मुख्य समस्याहरू के-के होलान् ? यसलाई समाधान गर्नको लागि कसले के गर्नुपर्दछ ?

- नेपालमा हामी सबै नेपाली समरथा गरत छौं । हाम्रो हिजोसम्मको राज्यव्यवस्थाका कारण नेपालीमध्ये केही नेपाली धेरै कामसम्म विशेष बरी टाढा, अलग, उपेक्षित र शोषित रहनु पर्‍यो । मूलतः आर्थिक तथा सामाजिक कारण जसो गाढेको राष्ट्र निर्माण एवं आत्मविकासका कामकुरामा सबै नेपाली र सबै क्षेत्रले विकासको समान अवसर नपाउने रथो वास्तविकता आज हामी सबै मिलेर जतिसक्ने छिटो तर ठीकसँग तोड्दै जानुपर्दछ । प्रजातन्त्र त्यसै दिशामा लक्षित हुनुपर्दछ । प्रजातन्त्रको उज्यालो सबै कहाँ पुग्नुपर्दछ । सरकारको नीति तथा कार्यक्रम प्रजातन्त्रको उज्यालो सबै नेपाली कहाँ पुऱ्याउने किसिमको हुनुपर्दछ र त्यो साँचो अर्थमा लागू पनि हुनुपर्दछ ।

शोर्पाहरूले नेपाललाई विरवमा धिनाएर हामी सबै नेपालीलाई ठूलो गुण लगाउनुभएको छ । नेपालको शिर टाड्छो पार्ने काममा शोर्पाहरूको ठूलो हात र योगदान छ । प्रथम सगरमाथा विजेता तेन्जिङ्गनोर्गे शेर्पा विरवमे नेपाल र नेपाली भनेर चिनिनुहुन्छ । पर्वतारोहण तथा पर्वतनको यो पल तथा विशेष सीप कोशललाई व्यापक प्रथम दिँदै शोर्पाहरूलाई बढिमे सीमित पनि नराखी राष्ट्रको सबै क्षेत्रमा मनासिब सहभागिता तथा प्रतिस्पर्धाको मूलधारमा ल्याएर आत्मविश्वास अझ बढाउने काम कर्तव्य पूरा गर्दै जानुपर्दछ । शोर्पाहरू हिमाल आरोहण र आफ्नो मौलिक संस्कृति रक्षा गर्ने काम कुरामा मात्र होइन, राष्ट्र निर्माणको सबै अङ्ग-प्रत्यङ्गमा सामाजिक न्यायपूर्ण नीति अन्तर्गत अप्रसर एवं सर्वोच्च हुनसक्ने वातावरण बनाउँदै जाने हुनुपर्दछ । यस्तै काम कर्तव्य सबै तहबाट सबै नेपालीका सम्बन्ध हुँदैरहुनु पर्दछ ।

० पासाङ ल्हामुलाई तपाईं कसरी हेर्नुहुन्छ ? आजसम्म प्रतिष्ठानमा रहँदा शोर्पाहरूका लागि के योगदान पुऱ्याउनुभयो त ?

-सगरमाथाको शिखरमा आमाको तातो स्पर्स गराउने पहिलो नेपाली पासाङल्हामु हुनुहुन्छ । पासाङल्हामुले सगरमाथाको उपाई बढाएर नेपाली महिलाको उचाई पनि बढाड दिनुभएको छ । नेपाल ताराबाट सम्मानित भएर पासाङल्हामुले सबै नेपाली महिलाको सम्मान बढाउनु भएको छ । रचनात्मक तथा साहसिक हुने प्यास पासाङल्हामुले सबै नेपाली, खासगरी

महिलामा राष्ट्रिय जगार्द दिनु भएको छ । जोखिम, साहस, कोप, शिप र संकल्पको क्षेत्रमा पनि गरेर देखाएर, महिलाले के माप गर्न सक्दैनन् भन्ने सिद्ध गरेर, सबै नेपाली महिलालाई आत्मशक्ति तथा आत्मविश्वासको बोध गराउने पहिलो नेपाली महिला श्रीमती पासाङल्हामु शेर्पा नै हुनुहुन्छ ।

प्रतिष्ठानको प्रारम्भदेखि के मूल उद्देश्य पासाङल्हामुको राष्ट्रिय योगदान तथा सम्झना ताजा, पेरणादायी तथा चिरञ्जीवी बनाई राख्ने दिशामा लक्षित छ । सरोकारवाला सबैको चाहना भएमा शोर्पाहरूका सम्बन्धमा अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्ने संस्थाका रूपमा पनि विकास गर्न सकिन्छ ।

० पासाङल्हामु पर्वतारोहण प्रतिष्ठान समितिले शोर्पा महिलाहरूलाई मात्र होइन सम्पूर्ण शोर्पालाई नै वेवास्ता गरेको गुनासो सुनिन्छ, तपाईं के भन्नुहुन्छ ?

- गुनासो गर्नुपर्ने ठाउँ छैन । तैपनि गुनासो छ भने त्यसमा हामी गुनासो पनि गर्दैनौं । वरु ती गुनासालाई सार्वजनिक सरोकारका रूपमा लिन्छौं । गुनासोबारे प्रष्ट जानकारी लिएर ती गुनासा बरतवमा हामीसँग सम्बन्धित छन् भने हामी तिनलाई सहर्ष ग्रहण गरेर हाम्रो सामर्थ्यभित्र समाधान गर्नपट्टि लाग्ने छौं ।

० तर प्रतिष्ठानका बारे पासाङल्हामुलाई मागी खाने भाडो बनाइरहेको गुनासो जनजातिका संगठनहरू लगायत अन्य बुद्धिजीवीहरूले पनि गरेको छु नि ?

- शब्दहरूको इज्जतकै लागि पनि शब्दहरूको ठीक ठाउँमा प्रयोग हुनुपर्दछ । गलत सूचना प्रवाह गर्नु गैर जिम्मेवारी काम गर्नु पनि हो । आजभोलि जेलाई पनि मागी खाने भाडो भन्ने एउटा फेशन जस्तै भएको छ । हामी समग्रमा पासाङल्हामुप्रतिको इमान्दार

बाँकी १ भा

अनुसूचितकट परिचालन भएर सञ्चाल सेवाको हामी अहम रही स्थापना गर्नेछौं ।

० सगरमाथा उपरि इटुषिन भइसक्यो । यसबारे सरकार र प्रतिष्ठानको कसरी कार्यक्रम छ ?

यो सडो ठीक हुन उठाउनुभएको छ । तिम्रो सफा गर्नु भनि उम्मी भैसकेको छ । उम्मेव गर्नुभएको नीति नियमका विषयमा पनि सबै क्षेत्रबाट अहम रही छुन क्रियाकलाप हुनेपनि भएको छ ।

० मुन्यु भएका शैलीहरूको महिला र बालबालिकाहरूको उपचार र विकासको लागि प्रतिष्ठानले कुनै कार्य गरेको छ कि छैन ?

- सीमित श्रोत साधनको कारण एक हामी श्रोत साधन सकलतन तथा परिधाननमा मान्य नसकेका कारण पनि केही व्यक्तिलाई बढाकदा सहयोग गर्ने बाहेक अरुलाई साम्य सहयोग गर्ने कार्यक्रम शोध बढाउनेतर्फ सोच्ने सकेका छैनौं । विस्तारै पासोडन्लामुको सम्वन्धमा दुर्गम क्षेत्रमा केही छात्राहरु लागि छात्रावृति कार्यक्रम सुरु गरेका छौं ।

० पासोडन्लामुलाई अहमसम्म राष्ट्रिय विभूति घोषणा नगर्नुको मुख्य कारण के होला ?

- पासोडन्लामुलाई राष्ट्रिय विभूति प्रतिभा वा विराट्नाका रुपमा घोषणा गरउने लामो अभियान जनभावना अनुसन्ध छिट्टै सकल हुँदछ । हालै वैशाख १० गतेको पासोड प्रतिष्ठान दिवस कार्यक्रममा प्रधानमन्त्री श्री गिरिजाप्रसाद कोइरालाले राम्रै आश्वानन दिनुभएको छ । हामी पुनःपुन विषयस्त छौं ।

० अहममा यस पत्रिका मार्फत पाठकहरूलाई केही हस्तदेश दिनुहुन्छ कि ?

- सन्देश भन्दा म केही अर्थात्सो मान्दछु । हाहा दिदीबहिनीहरूमा मान्छे भएर सडा हुने आत्मबोध तथा आत्मविश्वास हुनुपर्दछ । यस्ता सबै परम आवश्यक काम कुन बढाउने सातावरण विकसय गर्दै जानुपर्दछ । यो काम सबै सहबाट हुनुपर्दछ । दिदीबहिनीहरूमा आत्मबोध तथा आत्मविकासको प्थाय जगृत हुनुभन्दा पहिले चाहिने तथा सबभन्दा ठूलो कुरा हो । आत्मजागृति बाहेक, अरुले जगाउने काम र कार्यक्रम पनि प्रगस्त चाहिन्छन् । साथै युग चेतना अनुसार आफै जग्ने काममा पनि महिलाहरू उत्तिकै अग्रसर हुनुपर्दछ । महिलाले स्वास्नीमान्छे मात्र होइन, मान्छे हुन चाहनुपर्दछ । मान्छेमा भाते पोसीको विड भेद हुँदैन । मान्छे भनेपछि पुरुष महिना भन्ने हुँदैन, मान्छे मात्र मान्छे हुन्छ । पासोडन्लामु शेषा, स्वास्नी मान्छे मात्र होइन, मान्छेको पक्का प्रतीक हो । पासोडन्लामुलाई महान् मानिनु पर्ने मुख्य कारण पनि यही हो ।

नवम्बर २०७७ को सुखद अक्षरमा सम्पूर्ण नेपाली बाबुआई-बिबिबहिनीहरूको सुखदध्य किर्यातु तथा उत्तरेतर प्रगतिको कामना गर्दैछु ।

विजय कुमार सम्वाहाड्फे
प्रिन्सिपल

जगत मन्दिर आवासीय माध्यामिक विद्यालय
चावलिन, काठमाडौं फोन नं.:- ४८९८९३/४८८२९०

Season's Greeting

2057

Wihshing you a very happy new year, On the same occasion may your offspring continue their eternal Journey of education with us here in *Babylon*.

Principal and
The School Family
Babylon National School
Shantinagar, Kathmandu

481973,498905

नवम्बर २०७७ को सुखद उपलक्ष्यमा शान्ति, समृद्धि र प्रगतिका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

Gandaki Tours & Travels (P.) Ltd.

Mr. Chitra Bahadur Gurung
Sales & Marketing Manager

P.O. Box 4870
Pako, New Road
Kathmandu, Nepal
Tel, Off. (3 Lines) 2-46404,2-28092
Fax: 00977-1-221112
Email:gandaki@gandaki.Wlink.com.np

Kamaladi Tel.222086
223212
223219
Fax : 00977-1-242392

नवम्बर २०७७ को सुखद उपलक्ष्यमा शान्ति, समृद्धि र प्रगतिका लागि हार्दिक शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

नेपाल बैंक लिमिटेड

(स्थापित १८८४)

कविता नकोने 'कविता' का कुरा

'उठी घर काटी, बसी घर काटी'
उपरोक्त कर्णप्रिय शब्दहरू
मुनुनाउने कविता आलेमगर नेपाली लोक

'कोठामा बसेर स्वेको गीत
आउनुभएन । यदि आउनुछ भने
हाम्रो आउँथर डाँडापाखा कुना-
कुन्दरमा गएर टेट नेपाली
संस्कार झल्काउने गीतको
सृजना गरेर बनाइएको गीत
आउनुपर्छ । यसो गरियो भने
'पप गीतहरूका सामु
लोकगीतहरू होंप्रिय नै हुनेछन्'
अर्थात् हाम्रा कस्ती कस्तीहरूका
व्यथापरक घटनाहरू आउँका
कथा-व्यथाहरू पहाडका कुना-
कुन्दरहरूमा विद्यमान
वस्तुव्यक्ततालाई आउनु
सक्नुपर्दछ । गीतहरूले पाघो-पघोरा,
पाख्रेस डाडाँकाँडा कुना कुन्दर
र आउँलेहरूको चित्रण गर्न
सक्नुपर्दछ ।

गायन क्षेत्रमा नयाँ नाम होइन । कुनै बेला
पूर्व मेचीदेखि पश्चिम महाकालीका वस्ती-
वस्तीहरूमा कविता आलेको गीतहरू घन्कने
गर्दथ्यो । तर आजकल उहाँको गीतहरू त्यति
सुन्न पाइदैन । उहाँले हाल आफ्ना
श्रोताहरूलाई माया गर्नुभएको धेरैको गुनासो
छ तर यसलाई सौखको रूपमा मात्र लिएको
र पारिवारिक व्यस्तताका कारण यस क्षेत्रमा
समय दिन नपाएका कुरा कविता
बताउनुहुन्छ । कविताले श्रोताहरूबाट आफु
नटाविएको दावी गर्नुहुन्छ ।

त्यसो त कविताले एकल र
सामूहिक गरी ५/६ दर्जन जति गीतहरू
नेपाली श्रोताहरूसमक्ष पेशिसक्नुभएको छ ।
त्यसैले त उहाँलाई श्रोताहरू सम्भरिन्छन् ।
घरमा खाना पकाउंदा मुनुनाइरहने आफ्नो
स्वभाव र श्रीमान् जेबी आलेमगरको
घरगाईं कारण आफु यस क्षेत्रमा आउन
सफल भएको कुरा कविता बताउनुहुन्छ ।
कवित 'पप गीत' का सामु

ओभेलमा परेको लोक गीतको संरक्षण र
सम्बर्द्धनमा के गर्नुपर्ला ? भन्ने हाम्रो एक
जिज्ञासामा कविता भन्नुहुन्छ, 'कोठामा बसेर
रहेको गीत गाउनुभएन । यदि गाउनुछ भने
हाम्रो गाउँघर डाँडापाखा, कुना-कुन्दरमा
गएर टेट नेपाली संस्कार झल्काउने गीतको
सृजना गरेर बनाइएको गीत गाउनुपर्छ ।
यसो गरियो भने 'पप गीतहरू' का सामु
लोकगीतहरू नोप्रिय नै हुनेछन्' अर्थात् हाम्रा
वस्ती वस्तीहरूका यथाव्यपरेक घटनाहरू,
गाउँका कथा-व्यथाहरू, पहाडका कुना-
कुन्दरहरूमा विद्यमान वास्तविकतालाई
गाउनु सक्नुपर्दछ । गीतहरूले पाघो-पघोरा,
डाडाँकाँडा, कुना कुन्दर र गाउँलेहरूको
चित्रण गर्न सक्नुपर्दछ । अर्थात् श्रोताहरूको
वास्तविक जीवनलाई उजागर गर्न
सक्नुपर्दछ । हाल हाम्रा सामु हावी भएको
'पप गीत' हरूको भावलाई, चर्चित
हास्यकलाकार सन्तोष पन्तले 'ऐसेलुको रुखमा
पीड खेल्दा, औसीको रातमा जून टहटह'
को अर्थमा व्यंग्य गर्नुभए भौ कविताको
भावना पनि यस व्यंग्यभन्दा पृथक छैन तर
'पप' लाई उहाँ समयअनुसारको फेसनको
रूपमा पनि परिभाषित गर्नुहुन्छ ।

आजभन्दा ४५ वर्षअघि नेपालकै
रमणीय इनामे वस्ती फुगेतम्पा जन्मनुभएकी
कविता सामाजिक क्षेत्रमा समेत महत्वपूर्ण
योगदान दिदै आउनुभएको छ । उहाँले नेपाल
मगर संघ जिल्ला समिति काठमाडौंलाई

हाल हाम्रा सामु हावी भएको 'पप
गीत' हरूको भावलाई, चर्चित
हास्यकलाकार सन्तोष पन्तले
'ऐसेलुको रुखमा पीड खेल्दा,
औसीको रातमा जून टहटह' को
अर्थमा व्यंग्य गर्नुभए भौ
कविताको भावना पनि यस
व्यंग्यभन्दा पृथक छैन तर 'पप'
लाई उहाँ समयअनुसारको
फेसनको रूपमा पनि परिभाषित
गर्नुहुन्छ ।

नियमित
आर्थिक
तथा
भौतिक
सहयोगका
अतिरिक्त
सामाजिक
कार्यकर्ताका
रूपमा पनि
धेरै योगदान
पुऱ्याउनुभएको छ ।

स्थापित व्यवशापी जे बी
आलेमगरको असामायिक निधनपश्चात
उहाँलाई अर्को थप भार पनि थपिएको
छ । हिकोला कलर न्यायको व्यवस्थापिकय
पक्षलाई सुदृढ गर्नु पर्ने जिम्मेवारी उहाँको
काधमा आएको छ । धर्मलाई भन्दा आफ्नो
सीप र पौरखलाई बढी विश्वास गर्नुहुने
कविता हाल हिकोलाको अध्यक्षको पदभार
सम्हालिराख्नुभएको छ । समग्रमा कविता,
नामले कविता कोने कवयित्री हुनुपर्ने तर
काममा कविता, एक लोकगायिका, सफल
व्यवशापी र कुशल गृहणीका रूपमा
चिनिनुहुन्छ । उहाँले हालसम्म
कमाउनुभएको स्यातिमा बाउंदा दिनहरूमा
अर्क बढोतरी होस्, हामी हाललाई बही
शुभेच्छा गरी ।

-रश्मि थापामगरको सहयोगमा
- सीबी गुरुङ

नयाँ वर्ष २०१७ को

शुभआरम्भमा हाम्रा सम्पूर्ण बाहक
कर्महरूमा हार्दिक बल्लभय
शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

खुम्बहादुर रामामगर

लाफा अडियो सेक्टर
ताहागलि सुन्धार
काठमाडौं सम्पर्क
फोन नं २४५०८५

स्तरीय नेपाली, हिन्दी
तथा अंग्रेजी अडियो,
भिडियो वित्रीणा साथै
डिडको लागि तामीलाई
सम्भन्नुहोस् ।

Women in Nepal

The discussion about the position of women has intensified after the introduction of civil liberties in the early 1990s. A lot of tall talking is done on the discrimination against women in comparison to male Nepalese. But this has had little consequences towards the legal and social system of the country, so far. Anyway, the decision is to be taken mainly by men, and they find it especial hard to change their approach. It would mean that they, in further, would have to accept women as human beings with equal rights in all matters.

But the government laws and the social rules and traditions are deeply rooted in the microcosm of family and rural community. This is the sphere where the awareness of man and women is shaped in their younger years. And this, exactly, is the place where women can achieve a lot to improve their situation. But little will happen as long as women don't stick together and, instead, talk negatively about their own gender. They see each other as rivals, look down upon other women and treat them as little girls or only half human beings.

One typical example may be the selection of daughters-in-

.....By Lhakpa Sherpeni, Germany
law. The future mothers-in-law are fishing for every kind of information about their possible daughters-in-law, just like agents do. Of special importance are economic aspects like the wealth of the girl's parents. In case, the reality does not correspond to their ideas, they will search another bride for their sons. Mothers believe that they must find brides for their sons to make them happy and to bear them children, most of all, sons.

Women may give up her personal freedom at the age of 18 or 20 and dive into the cold water of she may jump into the fire like Sita did in the classical epic. Important is that she can prove not to have been polluted by any kind of contacts to male beings. Hopefully, Sita's fire will go out or the wood will remain wet and, so, cannot catch fire. It's high time that Nepal's men, too, prove that they are not polluted when they are going to marry women.

A woman's talk will not be taken seriously as long as a woman's words are only treated as half true. How can the attitude of society be changed if we women don't take our own sisters seriously? Men will not mind if women talk negatively about each other.

At home, a woman is regarded as source of life. But she should ask: whom is she slaving away for? It has always been so and, thus, it must remain. Women are like seasonal workers. They are sent away in case they are not needed any more, and be it only because they don't bare sons. Does not biology tell us that a child's gender depends on the father's sperm? Nothing will change, as long as the parents educate their children for a two class society: Everything is first and all for the sons, and later they, perhaps, gives a little bit to their daughters, too. The reason for the women's long but futile fight for equality seems to be that a man has something in his trousers, but women doesn't.

The women's lacking emancipation and education is a serious social problem. This problem cannot be solved without providing them economic rights, i.e. equal rights to parent's property. Without such rights men will continue to decide about women and donate them to other families, just like other properties.

A further necessary step will be to give women the right to choose their own partners for life. Parents claim

to be worrying their daughter could be polluted of even have an illegitimate child. So, they are anxious to marry their daughter at a very early age to a husband, selected by them mainly along economic and/or culture easiness. As a consequence, many girls are not sent to school, become pregnant at a very age and have to give birth to ten of more children, in case they don't die in confinement before.

Many men remarry within a few months after the death of their wives. They say this is necessary to take care of household, fields as children, The situation of a widowed women is totally different. Where is the man interested in marrying such a women, especially if she has children ? No man in Nepal is really interested in this. As a consequence, women often remain unmarried after the death of their husband, not to talk about corresponding religious prejudices.

Handicapped women have no chance at all to find a husband. To make this situation even worse: if the handicap occurs after the wedding, the husband has the legal right to repudiate his wife and marry another women. Woe betide the woman who would claim the same right for herself. The children are educated to be very dependent on

their parents. Many Nepali man regard their mother as their very especial friend and most trusted contact person, but their own wife simply as workforce and breeding ground for their offspring. But is this negative attitude toward women the result of the education which women, i.e. mothers, pro-

vide to their sons within the family compound ? Isn't it a logical consequence that men educated in this way later in the social and government sphere show little or no understanding for the growing demands of the small circle of then we should strike at the root.

हार्दिक शुभकामना

नव वर्ष २०५७ को सुखद उपलक्ष्यमा समस्त
देशवासी दाजु भाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा हार्दिक
मंगलमय शुभकामना ।

प्रो. यादबहादुर आले

टंकी होटल प्रा.लि.

**खाना खजना रेष्टुरेण्ट एण्ड बार
ठमेल, काठमाडौं**

फोन: ४३३८५७/४१४४८३

नव वर्ष २०५७ को आगमनले सम्पूर्ण देशवासी तथा विदेशमा
कार्यरत सम्पूर्ण नेपाली दाजु भाइ तथा दिदीबहिनीहरूमा नयाँ
जोश जाँगर र सुख समृद्धि ल्याई देओस् हाम्रो शुभकामना ।

प्रार्थी

**प्रोपाइटर
मानबहादुर थापामगर**

**तनहुँ होटल याक
शुन्धारा, काठमाडौं**

फोन: २६२२२४

प्रबन्धक

नविन थापामगर

**स्वच्छ वातावरणमा lodging, Fooding
को व्यवस्था हामी कहाँ छ ।**

BEIJING DECLARATION OF INDIGENOUS WOMEN

NGO FORUM, UNITED NATIONS FOURTH WORLD CONFERENCE ON WOMEN

30 August -8 September 1995

Huariou, Beijing, Peoples Republic of China

1. The Earth is our mother. From her we get our Life, and our ability to live. It so our responsibility to care for our mother and in caring for our mother, we care for ourselves. women, all females are manifestation of mother Earth in human form.

2. We, the daughter of mother Earth the indigenous women present at the NGO forum of the UN fourth world conference on women in Beijing, have come together to collectively decide what we can do to bring about a world which we would like our children and our children's children to live in. we acknowledge and build upon earlier declarations which evolved from earlier meetings and conferences, like the 1990, Declaration of the second. International Indigenous women' conference, the kari - oca Declaration of 1992, and those of various regional conferences of indigenous women, and the consultations and conferences done in preparation for this Beijing conference .

3. This declaration is drafted in recognition of the existence of the UN Declaration of the International Decade of the World's indigenous peoples, the draft declaration on the rights of the Indigenous peoples , the convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women, the Nairobi forward look-

ing strategies for Advancement of Women, Agenda 21 and the Rio declaration on Environment and development, the Cairo Declaration and the Copenhagen social summit Declaration, while we agree with most of the provisions of ILO convention 169, we cannot fully endorse a convention which remains silent how nation-states us military force to remove indigenous peoples from their territories .

4. We stand in unity behind this "1995 Beijing Declaration of indigenous women "which is the fruit of our collective efforts to understand the world and our situation as indigenous women, critique the draft platform for Acton, and articulate our demands to the international community, the governments, and the NGOs.

5. We, the women of the original peoples of the world have struggled actively to defend our rights to self -determination and to our territories that have been invaded and colonized by powerful nations and interests . we have been and are continuing to suffer from multiple oppression, as indigenous peoples, as citizens of colonized and neo-colonial countries, as women , and a members of the poorer classes of society . In spite of this, we have been and continue to protect, transmit, and developed our indigenous, our science and technologies, our arts and culture, and our indigenous sociopolitical and economic systems. which are in harmony with the

natural laws of mother earth . we still retain the ethical and esthetic values, the knowledge and philosophy, the spirituality, which conserves and nurtures mother Earth . we are persisting on our struggles. This has been shown in our tenacity and capacity to withstand and survive the colonization happening in our lands in the last 500 years .

6. The "New world order " which is engineered by those who have abused and raped mother Earth, colonized, marginalized, and discriminated against us, is being imposed on us viciously . this is recolonization coming under the name of globalization and trade liberalization. The forces behind this are the rich industrialized nation-states, their transnational corporations, financial institutions which they control like the world Bank, the international monetary fund, and the world Trade organization (WTO). They will cooperate and commute among themselves to the last frontiers of the world's natural resources located our lands and waters .

7. The final Agreement of the Uruguay Round of the General Agreement on Tariffs and trade (GATT) and the establishment of the WTO has created new instruments for the appropriation and privatization of our community intellectual rights through the introduction of the trade-related intellectual property rights (TRIPS). This facilitates and legitimizes the piracy of our . biological, cul-

tural, and intellectual resources and heritage by transnational corporations. Our indigenous values and practice of sharing knowledge among ourselves, and mutual exchange will become things of the past because we are being forced to play by the rules of the market.

8. Bioprospecting, which is nothing but the alienation of our invaluable intellectual and cultural heritage through scientific collection missions and ethnobotanical research, is another feature of recolonization. After colonizing our lands and appropriating our natural resources, they are now appropriating our human genetic resources, through the Human Genetic Diversity project. Their bid for the patenting of life forms is the ultimate colonization and commodification of everything we hold sacred. It won't matter anymore that we will disappear because we will be "immortalized" as "isolates of historic interest" by the Human Genetic Diversity project.

9. It is an imperative for us, as indigenous peoples to stand in their way because it means more ethnocide and genocide for us. It will lead to the disappearance of the diverse biological and cultural resources in the world which we have sustained. It will cause the further erosion and destruction of our indigenous knowledge, spirituality and culture. It will exacerbate the conflicts occurring on our lands and communities and our displacement from our ancestral territories.

CRITIQUE OF THE BEIJING DRAFT PLATFORM FOR AG-

TION

10 The Beijing Draft platform for action unfortunately is not critical at all of the "New world order". It does present a comprehensive list of issues confronting women and an even longer list of actions which governments, the UN and its agencies, multilateral financing institutions, and NGOs should do. It identifies "The persistent and increasing burden of poverty" as the number one critical concern. It acknowledges that "most of the goals of the Nairobi forward looking strategies have not been achieved" If also acknowledged that "in the past decide the disproportionately to the number of men..."

11 However, it does not acknowledge that this poverty is caused by the same powerful nations and interests who have colonized us and are continuing to recognize, homogenize and impose their economic growth development model and monocultures on us. It does not present a coherent analysis of why is it that the goals of "Equality, development, and peace", becomes more elusive to women each day in spite of three UN conferences on women since 1975. While it refers to structural adjustment programs (SAP). It only talks about mitigating its negative impacts not questioning the basic framework undergirding SAPs. It even underscores the importance of trade liberalization and access to open, and dynamic markets, which to us, pose the biggest threat to our rights to our territories, resources, intellectual and cultural Heritage.

12 The clear bias of the New world order for big industries, big

agri-business corporations etc, has meant the decimation of traditional livelihood and economic activities of indigenous peoples like hunting, food gathering and harvesting reindeer herding, subsistence agriculture, fishing, small handicraft businesses etc. The non-economic activities of indigenous women have been ignored and rendered invisible, although these sustain the existence of indigenous peoples. Our dispossession from our territorial land and water base, upon which our existence and identity depends, must be addressed as a key problem. The platform is very vague on this.

13 The critical areas of concern it has identified are also critical for indigenous women, while it correctly identifies unequal access to education and health as areas of concern, its education and health systems. It does not reflect the fact that these systems have perpetuated the discrimination against indigenous peoples. It also does not acknowledge the role of Western media, education, and religion, in eroding the cultural diversity, which exists among indigenous people. These Western systems hasten ethnocide. It does not give proper recognition and importance to indigenous health care systems and the role of its practitioners.

14 The violence and sexual trafficking of indigenous women and the increasing numbers of indigenous women becoming labor exports, has been aggravated by the perpetuation of economic growth development model which is export-oriented, and mired in

foreign debt, military operations conducted on indigenous peoples land use rape, sexual-slavery, and sexual trafficking of indigenous women to further subjugate indigenous peoples. The development of tourism to attract origin capital has also led to the commodification of indigenous women and the dramatic increase in the incidence of HIV/AIDS. This reality is not addressed by the platform. Domestic violence and the increasing suicide rates among indigenous women, especially those who are in highly industrialized countries are caused by psychological alienation and assimilationist policies characteristic of these countries.

15 While it talks about the effects of persecution and armed conflict, it does not acknowledge that many of these armed conflicts are occurring on indigenous people's lands. These armed conflicts are the result of the aggressive actions of transnational corporations and governments to appropriate the remaining resources on indigenous peoples territories despite the assertion of indigenous peoples territories despite the assertion of indigenous peoples to their right to control these resources, it does not recognize that the resolution of armed conflict especially those happening on indigenous peoples lands, lies in the recognition of our rights to self-determination and to our lands and waters. The phrase "Internally displaced" in the text is bracketed, when in factor, this is the reality for many indigenous peoples all over the world.

16 It's recommended 'strategic

objectives' and actions focus on ensuring women's equal access and full participation in decision making, equal status equal pay and integrating and mainstreaming gender perspectives and analysis. These objectives are hollow and meaningless if the inequality between nations, races, classes and genders are not challenged at the same time. Equal pay and equal status in the so-called first world is made possible because of the perpetuation of a development model which is not only unsustainable but causes the increasing violation of the human rights of women, indigenous peoples, and nations elsewhere. The platform's overemphasis on gender discrimination and gender equality depoliticizes the issues confronting indigenous women

INDIGENOUS WOMEN'S PROPOSALS AND DEMANDS

17 Within the context of our understanding of our situation and our critique of the "New World order" and of the Beijing Draft Platform for Action, We Present the following demand;

RECOGNIZE AND RESPECT OUR RIGHT TO SELF-DETERMINATION

18. That all governments and international non-governments and governmental organizations recognize the right of the indigenous people in their constitutions and legal systems.

19. That the governments ratify and implement ILO convention 169 only after thorough consultations with indigenous peoples and that eventually it should be improved to condemn the use of military force to displace indigenous peoples.

20. That the 1994 final Draft Declaration on the Rights of Indigenous peoples be adopted and ratified by governments without any revisions and reservations. That the fully participation of indigenous peoples in the open-ended working group of the commission on Human Rights to future elaborate on the draft will be ensured.

21. That the "s" in term indigenous peoples be put in all United Nations documents, declarations, and conventions. That, hereafter, we will not be referred to as ethnic minorities or cultural communities but as indigenous peoples.

RECOGNIZE AND RESPECT OUR RIGHT TO OUR TERRITORIES, AND RIGHT TO DEVELOPMENT, EDUCATION, and HEALTH.

22. We demand that the international community and governments recognize and respect our rights to our territories. This includes our right to decide what to do with our lands and territories and to develop in an integrated, sustainable way, according to our own cosmology.

23. We urge the governments who are opening up our territories to foreign investors especially to mining corporations, to respect these rights. "All disclosure of development projects and investments to be put into our territories should be done. We should be fully involved in making decisions on these matters. Corporations, or which have become dumping sites of toxic, radioactive and hazardous wastes, should be rehabilitated by the corporations or the governments which al-

lowed this devastation,

24. That the governments, international organizations and NGOs assume their responsibility to alter their policies and allocate resources for the intercultural and bilingual educational system and the development of indigenous health care systems according to our cultural principles and cosmovision. That books, audio and video materials etc, be screened and purged of discriminatory, racist, and sexist, content.

25. That the governments implement realistic policies which will solve the problem of illiteracy among indigenous and peasant women, providing them access to intercultural and bilingual education which respects indigenous cosmologies, promotes non sexist formative education which puts women and men in touch with the land.

26. That the government and international community implement health policies which guarantee accessible, appropriate, and affordable and quality services for indigenous peoples and which respect and promote the reproductive health of indigenous women. That budget allocations to health and other social services be increased to at least 20% of the national budget and that a significant amount of this goes to indigenous people's communities.

27. That the indigenous health care systems and practices of indigenous peoples be accorded the proper recognition and respect and the roles of indigenous health practitioners and healers be further enhanced.

28. That the dumping of hazard-

ous drugs. Chemicals and contraceptives on indigenous people's communities be stopped. We demand that coercive family planning services, like mass sterilizations of indigenous women, coercive abortion programs, be stopped. That population policies like transmigration be condemned and halted.

29. We demand that uranium mining taking place in our lands and nuclear testing in our territories and waters be stopped. If no uranium mining is done then there will be no unclear weapons, nuclear reactors, and nuclear accidents.

STOP HUMAN RIGHTS VIOLATIONS AND VIOLENCE AGAINST INDIGENOUS WOMEN

30. That the United nations create the necessary mechanisms to monitor the indigenous peoples situation especially those facing the threat of extinction and human rights violations and to stop these ethnical and genocidal practices.

31. Call on all the Media and Communication Systems to realize that indigenous Women refuse to continue to be treated and objects, but instead to be recognized as human beings with their own thinking and feeling capabilities and abilities for personal development, spiritually, intellectually and materially.

32. Demand for and investigation of the reported cases of sexual slavery and the rape of indigenous women by the military men happening in areas of armed conflict, such as those within karen territories in Burma, Chittagong Hill Tracts in Bangladesh, etc. The perpetrators should be persecuted and the survivors be provided justice and rehabilitation

services.

33. Demand for an investigation of the forcible mass sterilization and anti-fertility pogroms done among indigenous women. Identify which international and national agencies are responsible for these and make them accountable.

34. That all acts of discrimination against indigenous women be considered and punished as a crime.

35. That the governments create juridical and social instruments adequate to protect women from domestic and state violence.

36. That indigenous customary laws and justice systems which are supportive of women victims of violence be recognized and reinforced. That indigenous laws, customs, and tradition which are discriminatory to women be eradicated.

37. That all internally displaced indigenous peoples be allowed to return to their own communities and the necessary rehabilitation and support services be provided to them.

RECOGNIZE AND RESPECT OUR RIGHTS TO OUR INTELLECTUAL AND CULTURAL HERITAGE AND OUR RIGHTS TO CONTROL THE BIOLOGICAL DIVERSITY IN OUR TERRITORIES

38. We demand that our inalienable rights to our intellectual and cultural heritage be recognized and resected. We will resist all processes seeking to destroy this heritage and alienate our resources and knowledge from us.

39. We demand that the western concept and practice of intellectual property rights as sefined by the TRIPS in GATT, not be ap-

plied to indigenous peoples communities and territories. We demand that the world Trade Organization recognize our intellectual and cultural rights and not allow the domain of private intellectual rights and corporate monopolies to violate these.

40. We call for a stop to the patenting of all life forms. This to us, is the ultimate commodification of life, which we hold sacred.

41. We demand that the Human Genetic diversity project should be asked to make an accounting of all the genetic collections they have taken from indigenous peoples and have these returned to the owners of these genes. The applications for patents to these genetic materials should be stopped and no applications, thereafter, should be accepted and processed, Indigenous peoples should invited to participate in the ongoing discussions in UNESCO on the bioethics of the Human Genome.

42. We demand that governments at the local, regional, and national levels, recognize our intellectual comity rights and support us in our defense of these rights, and obligation which they have undertaken as parties to the Biodiversity convention.

43. We will continue to freely use our biodiversity for meeting our local needs, while ensuring that the biodiversity base of our local economies will not be eroded. We will revitalize and rejuvenate our biological and cultural heritage

and continue to be the guardians and custodians of our knowledge and biodiversity.

ENSURE POLITICAL, PARTICIPATION OF INDIGENOUS WOMEN AND ENHANCE THEIR CAPABILITIES AND ACCESS TO RESOURCES

44. We demand equal political participation in the indigenous and modern structures of sociopolitical structures and systems at all levels.

45. We will dialogue with non-indigenous women's organizations and formations to implement a realistic plan of solidarity with the us.

46. We ask that NGOs that work with Indigenous women be guided by principles of mutual respect and promote the full participation of indigenous Women in action and in articulation issues regarding indigenous women and Indigenous peoples.

47. Call on the funding agencies and donor agencies that support and promote women's organizations and programs, to share space and financial re-

sources in order to promote the development of Indigenous women.

48. We will work towards reinforcing our own organizations, enhancing communications between us, and gain the space that is rightfully ours, as members of specific identities (nations and cultures) within the decade of indigenous peoples and other institutions that represent governmental and non-governmental organizations.

50. We will work towards the holding of an International Conference of the International Decade of the world's Indigenous peoples.

51. We express our sincere thanks to Chinese Organizing committee and the Chinese people for their efforts in hosting and providing hospitality to us.

APPROVED AND SIGNED ON 7 SEPTEMBER 1995, BY 135 INDIGENOUS WOMEN FROM 26 COUNTRIES AT THE INDIGENOUS WOMEN'S TENT, HUIROU BEIJING, CHINA.

SUN SHINE SECONDARY BOARDING SCHOOL

invites APPLICATIONS for NEW ADMISSION from NURSERY TO CLASS VIII

Attractions

- * Staff are well-qualified and trained
- * Fully practical Computer Education
- * Homely environment of Education
- * Provision for Medical Check-up
- * Transportation facility
- * Individual Tutorial guidance to weak students
- * Well-furnished hostel facility
- * Weekly co-curricular activities including cultural programmes and sports
- * Scholarship facility for brilliant students
- * Provision of free ship to one student out of three students of the same parent

For more details please contact Principal. Tel: 490302

Sisterly Clans: A Collection of Thoughts on Thami Women¹

- by Sara Shneiderman

For the last two years, I have been working with the Thami, a little-known ethnic group living primarily in the districts of Dolakha and Sindhupalchok in central-eastern Nepal.² Although the focus of my research has been Thami social structure, ritual, and ethnohistory—areas of life that involve both men and women—I have become particularly interested in the stories of women's lives and experiences that have emerged. Over many evenings sitting by the kitchen fire, I have had a chance to speak with Thami women about their thoughts regarding personal concerns like health and nutrition, as well as more public, political issues such as education and ethnic rights. Often the line between the personal and the public is blurred, for instance when the lack of adequate primary health care plays a major role in a woman's personal history.

In some ways, Thami women's concerns reflect those of women throughout Nepal, regardless of their ethnicity. Yet in other ways, their experiences are unique. By sharing some of their stories, I hope to add Thami women's perspective to the growing literature on the Thami. I also hope to provide a more general sketch of what indigenous women's lives may be like in the villages of rural Nepal. Both "indigenous" and "woman" are loaded terms that suggest histories of oppression, and taken together define a group that is doubly marginalized. But these terms can also suggest positive stories of personal strength and accomplishment when we listen to indi-

vidual women on their own terms, and understand them as active creators of their own life stories. Overall, I hope to give voice to the many Thami women who, although not able to read and write themselves, would like to participate in the growing indigenous women's movement in Nepal.

Female Clans:

One of the most intriguing features of Thami social structure is their bilinear clan system, which means that in addition to male clans, there are also female clans, which are passed down from mother to daughter. Unlike other ethnic groups in Nepal, who follow a system within which a woman is born into her father's clan and leaves it to join her husband's clan upon marriage, Thami women inherit their clan identification from their mother, and retain it even through marriage in order to pass it on to their own daughters. This system is unusual within Nepal, and is, in fact, rare anywhere in the world. In contemporary life, however, many Thami women are unaware of their clan affiliation, and the specific functions of the clans have been forgotten. However, the concept of a separate female clan system remains important.

The genesis of both the female and male clans is an important part of the Thami origin story. As the story is told, the original Thami couple married off their seven sons to their seven daughters and assigned each child a separate clan in the process.³ Most of the female clans derive their names from work implements and domestic features of Thami houses,

and the rest are derivatives of plant names. In Dolakha

district, the list of the seven original female clans and their meanings is as follows. *Budati* (woman who weaves leaf plates); *Yantesiri* (woman of the *yante*, a stone handmill used to grind grain); *Khatusiri* (woman who weaves cloth of nettles); *Caltasiri* (woman of the ferns); *Altasiri* (woman of the rhododendrons); *Bampasiri* (woman of the *bampa*, a big, flat standing stone planted in front of every Thami hearth); and *Khasasiri* (woman of the *khasa*, wooden steps found in most Thami homes). There is also an eighth female clan, which is thought to descend from an abandoned female baby found in the jungle by the original Thami couple and adopted as an eighth daughter. This clan is called *Apansiri* (woman of the forest). Although one finds some different clan names among the Thami communities in Sindhupalchok, I have not yet compiled a complete list from that area.

Marriage:

It might seem that women would have a broader range of marriage choices in a system where they have their own clans. Rather than being exchanged from one male clan to another and dependent on men for their social identity, they maintain their own identity through marriage and therefore

might have greater agency to choose their partners. Although it is difficult to prove this hypothesis, it does seem that Thami women experience a relatively lax marriage system in which they have a great deal of choice.

Many older Thami women tell me that they have been "married" at least twice, and often three or four times. It is hard to define the term "marriage" in the Thami context, since often a young couple just choose to live together, only holding a formal marriage ceremony many years later when their own children are grown and of marriageable age themselves. If a formal marriage ceremony has not been held and the couple has no children, it is not at all disgraceful for either the man or the woman to dissolve the relationship. In this way, many Thami women have multiple partners over time, only settling down once they have children. Although more and more marriages are now arranged due to the influence of mainstream Hindu values, it seems that very few people of the older generation had arranged marriages, but rather chose their partners freely and moved from one relationship to the next until they began a family. For example, one evening over a few glasses of *raksi*, an established Thami couple in their fifties told me with sheepish grins that the man had had five "wives", and the woman three "husbands" before they settled down with each other! When asked how they met, they replied that they often saw each other when gathering fodder in the forest, and slowly took a liking to each other.

Even among the younger gen-

eration, for whom arranged marriages are more common, it seems that women have a large degree of choice in their marriage arrangements. One girl of nineteen was recently approached by a suitor, but she flatly denied his request for her hand. When asked why, she replied, "His village is too far away and I don't like him". Instead of trying to force the marriage upon her, the girl's parents supported her decision and made it clear that any marriage, even if arranged, must be of the daughter's own choosing. Although not all families feel so strongly this way, many Thami women seem to have had more choice in their marriages than their counterparts in more strictly Hindu groups.

Health:

Health is always an important issue for women in that they must look after their own health as well as that of their children. Most Thami women lack access to basic health care, and for this reason, small-scale problems like wounds or diarrhea often cause permanent physical damage or even lead to death. Although women living in the VDCs surrounding Dolakha Bazaar and Carikot live less than a day's walk away from a good hospital, they rarely seek medical attention there. This is due to both the expense of a hospital visit, which very few women have enough cash to cover, and women's fear of medical institutions and unwillingness to approach them unless absolutely necessary.

Why are they so afraid? "first of all, hospitals represents an alien "high class" environment from which Thami women are usually

excluded from or exploited by. In addition, many Thami women have been victims of malpractice, particularly in the area of coerced sterilization. Approximately fifteen years ago, fourteen Thami women from one VDC near Dolakha Bazaar were participants in a government sponsored sterilization campaign. Since then, two of the women have died as a result of botched operations, and seven of the remaining women have had ongoing medical problems since they underwent the operation. One woman described the experience to me as follows:

They came to our houses and asked us if we wanted to have more children or not. If we said that we didn't want anymore children, they asked if we would like to have an operation. They told us that the operation would be free, and that we would even receive Rs. 200 and two eggs for participating, in addition to a car ride to the hospital in Carikot and an overnight stay there. Many women were very excited about the idea, since we didn't know any other way of preventing more children, and also because we had never been in a car or stayed in Carikot before. So we agreed. On the appointed day, we walked to Dolakha Bazaar, where we were picked up by a car. We were taken to the hospital. There were two doctors and some other helpers. But they all wore white masks and identical white clothes, so we couldn't tell who they were. I realized later that they wore these uniforms so that we couldn't complain about them afterwards if there were any problems because we wouldn't know who they were. They took

us into the room and they gave me an injection and I fell asleep. I woke up the next morning and had a big scar across my stomach. I was in great pain, but they made me get up and walk. There was no ride back to Dolakha—we had to walk—and we had to walk all the way home to the village. I was like an old woman and had to be carried part of the way. I was still bleeding, and when I got home I had to lie in bed for almost two months. I bled that whole time. When I finally stopped bleeding, I had lost so much weight and was very weak. They used to call me *Dali* (round one) because I was so round and healthy. But now I am thin and weak. Fifteen years later, I still am not healthy. Every few months, I bleed for about a week. Huge amounts. It is not right.

After an experience like this, it is understandable that women would be reluctant to visit the hospital. Unfortunately, mismanaged efforts like the sterilization project described have had an ongoing negative effect on women and children's health in Thami communities.

Another major women's health issue that I have encountered in Thami communities is irregular menstruation, and sometimes even the complete cessation of menstruation. I have spoken with many women between the ages of 18 to 35 who do not menstruate on a regular basis. Although I have not done any scientific studies of this phenomenon, the most obvious explanation seems to be widespread malnutrition. Most Thami women subsist on a diet of *dhido* (grain

paste) made from millet, corn, or wheat flour, and a meager supply of vegetables such as spinach and potatoes. These staples come largely from their own fields, as very few Thami families have a substantial cash income with which they can buy additional food. Thami women rarely have the chance to eat meat or other protein, and this disrupts their menstrual and reproductive cycles.

Education and Language:

Education is a major concern for Thami women. Very few women over the age of 25 have studied in any formal situation, although some older women have taken advantage of informal night classes organized by the district and VDC in recent years. Somewhat fittingly, it is often the few younger women who have had the good fortune to complete their studies up to Class 10 who act as instructors of these night courses.

Although only a minimal number of Thami women are fully literate in Nepali, it is interesting to note that they are often more fluent than men of their own age in the Thami language. Since boys are more frequently sent to school than girls, they are exposed more fully at a younger age to the national Nepali language and often prefer conversing in Nepali than in Thami. Boys and men also leave the village more frequently to seek work, and in these outside contexts must develop Nepali language skills. Girls, on the other hand, are more likely to spend time at home talking with their parents and other elders in the Thami language. Therefore, even younger women from the ages of

20-30 are fully fluent in Thami and use it as their preferred language when conversing with female peers or elders of either sex. In general, men of the same age are not completely comfortable conversing in Thami and use Nepali as their primary language with their peers as well as with their parents. In this manner, Thami women can be seen as language "perseveres", and so are also responsible for preserving elements of their culture which are encoded in the Thami language, such as origin stories and folk tales which are not replicated in Nepali.

Old Age:

Another unusual feature of Thami social structure that affects women in the later part of their lives is that, unlike other ethnic groups who maintain joint family living arrangements, the Thami often live in nuclear family groups. Since many women outlive their husbands (as is the case the world over) and do not live with an extended family, women in their seventies and eighties are often to be found living alone. Although these women may occasionally eat with their extended families, they remain largely independent and are treated as such by the rest of the community.

For example, one woman in her early eighties whom I have come to know lives in a small, one room house about ten minutes walk from the home of her grandnephew, her closest productive relative. Although he and his family often invite the old woman on holiday days and for family events, she otherwise lives on her own. She cooks her own

food, collects fodder for her own animals, and oversees others who work on her land. Such a situation has both negative and positive sides: many such women experience difficulties in caring for themselves, but on the other hand, they are granted a large degree of freedom and treated with respect, unlike widows in Hindu environments who are looked down upon and subject to the whims of their extended families.

Conclusion:

Each Thami women's life is shaped by a combination of social, economic, and cultural factors such as those discussed above. In this brief collection of stories and thoughts on Thami women's lives, my aim has been to draw attention to the Thami ethnic group in general, who have received unjustifiably little notice in both scholarly and popular literature, but in particular to the essential role that Thami women play in maintaining Thami culture. If indigenous cultures in general are to prosper in the future and maintain their individuality, the key cultural roles that women play must be recognized, and steps must be taken to alleviate the problems they face in the areas of health and education. If such issues are addressed, Thami women and their indigenous sisters throughout Nepal can build upon the foundations of strength and egalitarianism found within their own cultural heritage to work towards the future well-being of their own ethnic groups and the country as a whole

¹ I would like to thank the

Fulbright Commission in Kathmandu for their financial support. Thanks to Bir Bahadur "Lile" Thami for help in the field, and to the many Thami women who contributed to this article. In the interest of confidentiality, I will not list their names here. As always, thanks to Mark Turin for his suggestions, editorial help and constant support.

² Although the Nepalified name for the group is *Thami*, their ethnonym, or the name they use for themselves, is *Thami*. For this reason, Mark Turin and I have chosen to use the indigenous term *Thami* in all of our writings on the ethnic group. For further discussion of this and related background information about the Thami, please see "Thami, Thami, Thani? Remembering a Forgotten People" in *Himalayan Culture* Vol. V, No. 1, January-April 2000, Kathmandu, pp. 5-21.

³ Please see the article in *Himalayan Culture* as cited above for a complete version of this story. Author's Note

Sara Shneiderman is currently a Fulbright Fellow in Anthropology. She holds degrees in both Anthropology and Religious Studies from Brown University in Providence, Rhode Island, USA. She first came to Nepal in 1994, and has been based here for over three years. She has worked as coordinator for educational travel programs throughout the Himalayan region, and has also conducted research with Buddhist and Bon women in Himalayan areas such as Mustang and Dolakha. Through the Fulbright commission, she is at present engaged in ethnographic research with the Thami, focusing on their ritual and social structure.

चिड्डीको पछाडि ७४ किन लेखिन्छ ?

- सन्तवीर काम्मु मगर, पाल्पा,

आर्थिकको

वास्तव्यमान भूमि उत्तरी धुवदेखि पश्चिमपट्टि वस्त्रान र स्कारखान भन्ने ठाउँमा रहेको थियो। आर्थिकको संस्कृत भाषा, वस्त्रान भाषा भनिएको छ। यिनीहरू चार भाईमा जेठा-बिस्वकामो, माछिना-

मुसलमान, साहिना-साह र बरुवा-उकुरी हुन् भनिएको छ। यी चार भाइहरू एउटै घरका हुन् पश्चिमतिरका विष्णु राधकान्तलाई अम्न पाण्डवको रहेछ। पछि ती राधकान्त समाहित भएर ती आर्थिकलाई लखेट्दै इरानमा ज्याड पुग्नुपर्छ। आर्थिकले त्यस ठाउँमा बस्दाबस्दै मंगोल जातिको राज्यमा परन्तलाई रणनीति बनाए छन। मुसलमानहरूसंग छुट्टिने बेलामा आर्थिकलाई भोज खानको लागि निम्तो बोलाएछ। मुसलमानको निम्तोमा जादा गाईको मासु खुवाएछन्। त्यहाँ आर्थिक र मुसलमान बीच ठूलो संघर्ष भएकोले गर्दा आर्थिक भारतको जमुना नदीमा आउनुपर्छ। त्यहाँबाट पनि मुसलमानहरूले गाई छोडेर ला संगुर भनी आर्थिकको साथमा सुगुर भिराई उत्तर दिशातिर त्रिपदै आउंदा मगर राज्यमा आइ पुगेछन्। त्यस ठाउँमा आउंदा आर्थिकले शरण, शरण भन्दा के के शरण सुगुर बाघनलाई शरण हजुर ! सुगुर बाघनु पत्नी भन्दा मगरहरूले कित्ता किन्सा सुगुर बाघी दिएपछि आर्थिकले मगर राज्यमा शरण पाएका रहेछन। आर्थिकलाई मुसलमानले लखेट्दै आउंदा ७४ तय गाई बान दिएका रहेछन। पछि मुसलमानहरूले गाई बढ्दै खाँदै आर्थिकलाई नै गाई आउंदा मंगोलहरूले आफ्नो राज्यमा शरण दिएर राखे। मंगोलहरूको राज्यमा बसोबास गर्दा गाई उनीहरूको राज्य नै खोस्ने नीति लिएका यी आर्थिकले मंगोलहरूको राजालाई भोज खान निम्तो बोलाएछन्। निम्तोमा जाने बेलामा राजा र रानी बीच विरह गरिएको छ। त्यसलाई मगरहरूले सौरठी गीतमा अर्को पनि बसरी गाउँने गर्दछन्-धुतमा धुत नरोए रानी नभरे बाँचे भेटौंला, कतै म आएन भनी रानी, देश र ससार हेरी मन बुझाए भनी राजा रानी एक आपसमा छुटिन्छन्। निम्तो मान्नु गएका राजालाई निम्तो घर पुग्ने बित्तिकै चार जना राजाहरूलाई घरभित्र बोलाएर ठोका बन्द गरी काटेर मारे भने अन्य चार जना भारदारलाई घरको आगनमा तरवारले काट्ने र भुन्ड्याएर छाँदा काटेर मारेछन्। उक्त मंगोलहरूको राज्यमा अज्जद शत्रुहरूले मंगोलहरूको साथमा सधैंको बेदलाई समुद्र महासागरमा फ्याँकी दिएछन्। आर्थिकले मंगोलहरूको पासमा बेदशास्त्र रहता उसको जीउ ज्वान नरहला भनी हुकुम दिएपछि मंगोल जनताहरू झरले बेदशास्त्र जम्मा गरी बुझाए र आर्थिकले जम्मागरी पारसल बनाई चिड्डीमा ७४ तय लेखे। बसको मतलब जसले यो पारसल (चिड्डी) खोल्दा त्यसलाई ७४ तय गाई मारेको बराबर पाप लाग्छ भनी लेखेको हो भनिन्छ। अहिले पनि कुनै कर्मकाण्ड गराउंदा आर्थिकले चिड्डीको पछाडि ७४ लेख्ने चलन छ।

जनजातिका संस्कृतिमा गौन स्वतन्त्रताको प्रश्न ?

-संगिनी रानामगर

१७ औं र १८ औं शताब्दीमा नेपालमा थुप्रै स-साना राज्यहरू रहेका थिए । ती टुकिएका बाइसे, चौबिसे राज्यहरू पश्चिममा गुरुङ, मगर, उपत्यकामा नेवार र पूर्वमा राई लिम्बुको अधिनस्थ राज्यहरू थिए । यी राज्यहरूमा स्थानीय समुदायको भाषा, धर्म,

राष्ट्रका सम्पूर्ण जनजातिका मानिसहरूलाई आफ्नो जातीय भावना भन्दा राष्ट्रिय भावना जगाउने उद्देश्यले "नेपाल मेरा साना दुखले आर्ज्याको मुलुक होइन सबै जातको फूलबारी हो, सबैलाई चेतना भया" भन्ने जस्ता महावाणीलाई प्रचलनमा ल्याए । जनताको भित्री भावनालाई समेटेर हिन्दु राष्ट्रलाई सम्पूर्ण देशवासीहरूको एउटै फूलबारी बनाउने उद्देश्यले

तानाशाही शासन चलायो । देशको प्राकृतिक सम्पत्ति बेचेर एकैठो स्वार्थ पूरा गर्न चाहने राणाहरूले नेपालको ठूलो जंगल फडाणी गरेर अत्यधिक रूपमा विदेश निकाला गरे । नेपालको विमाना भारतसँग रेल मार्गले जोड्ने भएकोले उद्योग व्यवसाय फस्टाउन सकेन । नेपालमा उद्योग विस्तार गर्दा जनताहरू राजनैतिक तथा आर्थिक रूपले सक्षम बन्छ र राणा शासनको विरोधमा जनताहरू लाग्छन् भन्ने ठूलो डर राणाहरूमा पसेको थियो । त्यसैले राणाहरूले नेपालको उद्योग धन्दा लगायी गर्न चहेनन् ।

राजा जयार्थि मल्ल र राम शाहको समर्पण नेपालका आदिवासी जनजातिहरूलाई हिन्दूकरण गर्ने प्रक्रिया तिब्ररूपले चलन थाल्यो । भारतमा मुसलमान साम्राज्यको विस्तारवाद सत्ताच्युत भएका हिन्दूहरू नेपालीभित्र पसेपछि यहाँका आदिवासीहरूलाई हिन्दूकरण गर्ने प्रक्रिया तिब्ररूपमा शुरु भयो । हिन्दूकरण गर्ने प्रक्रियामा नेपालको बाइसे चौबिसे राज्यहरूमध्ये मगर, गुरुङ, राई, लिम्बु, नेवारहरूको राज्य थियो । त्यसमा हिन्दु बस राज्य पश्चिमका मगर राज्यहरूसँग बढी धुलमिल गरी मगर र गुरुङहरूको राज्यहरूलाई हडपेर विशाल नेपाल बनाउन सफल भए, मगरहरूकै छोरीचेलीहरूलाई विवाह गरेर मगरहरूको धर्म, संस्कार र संस्कृतिलाई समेत हिन्दु धर्म बनाउन सफल भएको पाइन्छ ।

उदाहरणस्वरूप पाल्पाको पुर्षी पहाडमा अर्भे पनि ठकुरी (शाह) र मगरहरूको बीच सोलीडोली चाँसरहेकै छ । त्यस्तै हिन्दुहरूको प्रभावले तामडमा १२ जात र १८ जात, सुनुवारको १० थर र १२ थर, गुरुङको ४ जात र १६ जात, नेवार, श्रेष्ठ, ज्यापु र गर्मा बीच विभाजन गरेको पाइन्छ । यसरी एउटै जातिमा पनि ठूलो र सानो जातिको

भौगोलिक रूपले एकीकरण भए पनि कस्तक्या यी जितेका राज्यहरूमा आकात्मक रूपले एकता हुन सकेको छैन । त्यसकारण राष्ट्रलाई बलियो बनाउनको लागि राष्ट्रका सम्पूर्ण जनजातिका मानिसहरूलाई आफ्नो जातीय भावना भन्दा राष्ट्रिय भावना जगाउने उद्देश्यले "नेपाल मेरा साना दुखले आर्ज्याको मुलुक होइन सबै जातको फूलबारी हो सबैलाई चेतना भया" भन्ने जस्ता महावाणीलाई प्रचलनमा ल्याए । जनताको भित्री भावनालाई समेटेर हिन्दु राष्ट्रलाई सम्पूर्ण देशवासीहरूको एउटै फूलबारी बनाउने उद्देश्यले नेपाली भाषा, हिन्दु धर्म र संस्कृतिलाई औपचारिक रूपले Superior को हैसियत मान्यता प्रदान गरे । यसले गर्दा नेपालका विभिन्न क्षेत्रमा बसोबास गर्ने विभिन्न जनजातिहरूको मातृभाषा धर्म, संस्कृति आदिलाई कुल्चियो । भावनात्मक रूपले सबै नेपालीलाई राष्ट्रियकरण गर्नको लागि राँचएको राजनैतिक कुटीरितले गर्दा नेपालका आदिवासी जनजातिहरूको भाषा, धर्म, संस्कृतिले आजसम्म थिर ठाडो गर्न पाएनन् ।

संस्कार, रीतिरिवाज र चलन चल्ती अनुसार नै राजकाज चलाइन्थ्यो । आफ्नो धर्म र संस्कारप्रति कसैको शोषण थिएन । बरु परम्परा अनुसार नै राजा बनाउने, राजकाज चलाउने, जनताको सुरक्षा गर्ने जस्ता कार्यहरू गरिन्थ्यो । उदाहरणको रूपमा गोरखाको लिगलिग कोटमा राजा छान्दा सबै भन्दा बढी दौडेर अगाडि पुग्न सकेलाई नै राजा चुन्दथे । उनीहरू बाटैमा सभा सम्मेलन गर्दा महिलाहरूसँगै बसेर छलफल र निर्णय गर्ने चलन थियो ।

पश्चिम पहाडी राज्य लम्जुङका शाह परिवारले मगरहरूलाई विस्थापित गरी गोरखामा आफ्नो राज्य स्थापना गरे । त्यहाँका नयाँ शासकहरूद्वारा स्थानीय जनजातिमा आफ्नो प्रभुत्व जमाउन सफल भए । १७७५ सम्ममा स्थापित गोरखा राजाका शासक पृथ्वीनारायण शाहले पूर्व सिक्किम तथा पूर्व पश्चिमको ठूलो तराईको भू-भाग कब्जा गरिसकेपछि सन् १८२५ मा काठमाडौंको ३ वटा राज्यहरूलाई हात पारेका थिए । त्यसपछि पूर्वको किराँत राज्यहरूलाई पनि कब्जामा लिन सफल भयो ।

भौगोलिक रूपले एकीकरण भए पनि वास्तविकता यी जितेका राज्यहरूमा भावनात्मक रूपले एकता हुन सकेको थिएन । त्यसकारण राष्ट्रलाई बलियो बनाउनको लागि

सन् १८१४-१६ सम्मको नेपाल अंग्रेज युद्धमा नेपालले बहादुरी देखाएतापनि नेपालको तराईका कतिपय उब्जाउ भूमिहरू अंग्रेजको हात पर्न गयो । तिब्बत र भारतको व्यापारिक मार्ग नेपालको क्षेत्र भएकोले यसमा पनि अधिपत्य जमाउँदै लग्यो । सन् १८१६ को सुगौली सन्धिले नेपाललाई भेणी र महाकाली बीच सीमित बनाई दियो । नेपालको स्वतन्त्र व्यापार तथा संचारमा बृटिसले हैकम चलायो भने राजनैतिक व्यवस्था समेत उनीहरूकै इशारामा नाज पुग्यो । देशको उद्योग, व्यापार र अन्य आन्तरिक क्षेत्रहरूमा समेत अंग्रेजको नियन्त्रणले गर्दा नेपालको प्रगतिको द्रोण नै बन्द भयो । फलस्वरूप नेपाल पूर्णरूपले विदेशीसँग निर्भर रहन बाध्य बनाइयो । देशभित्र गोरखा भर्ती केन्द्र स्थापना भयो र पहाडी भू-भागका थुप्रै जनजाति युवाहरू बृटिश सेनामा भर्ती हुन शुरु गरे ।

नेपालमा शाह एकाधिपत्य राज्य शक्तिमा राजनैतिक परिवर्तनको स्थिति आयो, आफैभित्रको कलह र खिचातानीले गर्दा राज्य कमजोर हुँदै गयो । फलस्वरूप १९०३ मा जंगबहादुरको चतुन्याईले गर्दा राणा शासनले १०४ वर्षसम्म निरंकुश

विराट २९३० मा जंगबहादुर उपाखे बज्रको मुलुकी पुजले ताकाथारि २ मतवली छोड छिटो हल्लुपर्जे २ नपर्ने जातको विभाजन गर्यो । नेपालका जनजातिहरूलाई जबरजस्ती हिन्दुकरण गर्ने एक आपसमा सल्ला २ ठूलो जातको विभाजन गरे । यस्तो अवस्थामा देशमा प्राविधिक संस्कृति तथा सामाजिक वृष्टिकोपाले आफ्नो परम्परालाई मौलिकता बोकेको अस्तुतापनि सामाजिक संरचनामा बाहिरिया प्रभावले जातिय एकता र राष्ट्रिय बिकास हुन सकेको बतावरण सृजना हुन सकेज ।

विला लगाएर जात विभाजन मात्र होइन, यसले जातीय एकतालाई फुटारेर हिन्दु बस राज्यले सबै एकैठो राज्य संचालन गर्ने ठूलो षडयन्त्रको जालो रचे । वि.सं १९१० मा जंगबहादुर राणाले बनाएको मूल्की ऐनले तागाधारी र मतवाली

छोड छिटो हान्नुपर्ने र नफने जाराको विभाजन गर्नु। नेपालका जनजातिहरूलाई जवरजरी हिन्दुकरण गर्ने एक आपसमा सांगी र ठुलो जातको विभाजन गरे। यस्तो अवस्थामा देशमा प्रभिधिक, संस्कृति तथा सामाजिक दृष्टिकोणले आफ्नो परम्परागत मौलिकता बोकेको भएतापनि सामाजिक संरचनामा बाहिरिया प्रभाववादी जातिय एकता र राष्ट्रिय विकास हुन सक्ने वातावरण सृजना हुन सकेन। परिमाणस्वरूप नेपालको राष्ट्रिय परम्परा केवल जनजातिहरूको भाषा, धर्म, संस्कार र संस्कृति मात्र बोधी रह्यो। आज पनि जनजातिका भाषा, धर्म संस्कार रितिरिवाजहरू आदि देशको अमूल्य गहनाको रूपमा रहेका छन्। जसले नेपाललाई चिनाउने गरेको छ। विश्वको सामुमा नेपाललाई जति सम्पन्नमाथाले चिनाएको छ। त्यसरी नै जनजातिहरूका भाषा धर्म, संस्कृतिले चिनाइरहेको छ। यी संस्कृतिहरू सोझ हुने बित्तिकै भोजि नेपाल पात जिनाको रथ जस्तै हुनेछ। यी रथमा पनि पश्चिम समाज र संस्कारले भरिएर रथको मुडि नै विस्तारै कुद्दै जाने छ र अन्तमा नेपाल एउटा सुचेको रथ नाहेक बेदी पनि रहने छैन। आज मगर, गुरुङ, राई, लिम्बुका भ्वाउरे, रुई, धाट्टु कन्या नाचन, धान नाच आदि जस्ता परम्परागत संस्कृतिहरू लोप हुँदै गइरहेका छन् भने बाँकी रहेकाहरू पनि चाँडै नै लोपहुने अवस्थामा रहेको पाइन्छ। यी संस्कृतिहरूको समयमै संरक्षण, सम्बर्द्धन गरिमा अबका भावी निर्वाहहरूको लागि यी संस्कृतिहरू ऐतिहासिक अवशेषको रूपमा मात्र बोधी रहनेछ।

एकातिर सरकारी पध्दत पनि

रेडियो, टि.भी., स्कूल, क्याम्पस जस्ता सार्वजनिक ठाउँहरूमा जनजातीको संस्कृतिलाई कुरा गर्दा जहिले पनि यौन स्वतन्त्रताको दृष्टिकोण लिएर व्याख्या र विश्लेषण गरेको पाइन्छ। यसलाई छाटा संस्कृतिको रूपमा लिएर यसको नानायज फाइदा पनि उठाइरहेका छन्। यस प्रकारको धारणा र दृष्टिकोणले आदिवासी/जनजातिका महिलाहरू शारीरिक शोषण तथा मानसिक दासता बनाइरहेका छन्। यसले गर्दा जनजाति महिलाहरू सामाजिक विकृतिका शिकार बन्न पुगेका छन्, आफ्नो संस्कृतिमा कहिल्यै शिर ठाडो गरेर हिंड्न सकेका छैनन्, जनजातिहरूको संस्कृतिप्रतिको सकारात्मक पध्दतलाई प्रचार-प्रसार गर्नुभन्दा पनि नकारात्मक प्रचार-प्रसार बढी गरिरहेको हुन्छ।

यसलाई केवास्ता गरिदि आइरहेको छ भने अर्कोतर्फ परम्परागत रूपमा शोषण र दमन पनि गरिदि आइरहेका छन् भने अर्को तिर जनजातिका संस्कृतिलाई यौवन स्वतन्त्रताको रूपमा प्रस्तुत गर्न सफल भएका छन् अर्थात् यौन स्वतन्त्रताको दृष्टिकोण राखेर मानिसहरूले यसलाई यौन किडा गर्ने बल्लोको रूपमा प्रचार-प्रसार गरेको पाइन्छ।

रेडियो, टि.भी., स्कूल, क्याम्पस जस्ता सार्वजनिक ठाउँहरूमा जनजातीको संस्कृतिलाई कुरा गर्दा जहिले पनि यौन स्वतन्त्रताको दृष्टिकोण लिएर व्याख्या र विश्लेषण गरेको पाइन्छ। यसलाई छाटा संस्कृतिको रूपमा लिएर यसको नानायज फाइदा पनि उठाइरहेका छन्। यस प्रकारको धारणा र दृष्टिकोणले आदिवासी/जनजातिका महिलाहरू शारीरिक शोषण तथा मानसिक दासता बनाइरहेका छन्। यसले गर्दा जनजाति महिलाहरू सामाजिक विकृतिका शिकार बन्न पुगेका छन्, आफ्नो संस्कृतिमा कहिल्यै शिर ठाडो गरेर हिंड्न सकेका छैनन्, जनजातिहरूको संस्कृतिप्रतिको सकारात्मक पध्दतलाई प्रचार-प्रसार गर्नुभन्दा पनि नकारात्मक प्रचार-प्रसार बढी गरिरहेको हुन्छ। उदाहरणको लागि २०५६ असोज भएको साफ गेममा प्रस्तुत संस्कृतिको भक्तहरूको परिचयमा गुरुङहरूको रुईमा उद्घोषकले भनेका थिए- "भनिन्छ, श्रोताहरू रोडीमा यौन स्वतन्त्रता हुन्छ अर्थात् केटा र केटीको मन मिलेमा एकअर्कोले विवाह पनि गर्दछन्" कसले दियो यो अधिकार ? जनजातिहरूको संस्कृतिलाई राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा यौन स्वतन्त्रता हुन्छ भनेर खुल्ला प्रचार-प्रसार गर्न ? यस किसिमको शब्दहरूले महिलाहरूलाई प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षरूपमा असर पारिरहेको छ।

वास्तवमा के हुन्छ ? भ्वाउरे र रुडीमा 'तमु सुता' पत्रिका- "रोडीमा बस्दा कुनै पनि युवक अथवा युवती मै हुँ भनेर ठूलो पल्टिन सक्छ भने त्यो मान्छेलाई कुनैले पनि मन पराउँदैनन् र समाजको अगाडि अझ केकुन सावित हुन्छ। रोडीमा गित गाउन, रमाइलो गर्नका लागि स्वतन्त्रता हुन्छ। तर त्यो समाजमा कसैले पनि फोहोरी कुरा गर्न भने मनाई हुन्छ। किनकि रोडीमा आफ्नो दानु भाद, दिदी-बहिनी, काका, मामा, डेलो, डेलोस्यो, पापु सम्पूर्ण एकै ठाउँमा जम्मा भएको हुन्छ र रोडी भनेको पवित्र स्वतको रूपमा मानिन्छ।"

यसरी एउटा घरको सम्पूर्ण परिवारदेखि लिएर गाउँ घरपरका सबै नाताहरूसँगै बसेर मनोरञ्जन गरिने ठाउँलाई एउटा यौन किडा गर्ने ठाउँको रूपमा प्रचार-प्रसार गर्नु कसैको न्यायसंगतको कुरा हो।

जुनसुकै समाजको पनि आफ्नै किसिमको भाषा, धर्म र संस्कृतिहरू हुन्छन्। ती आफैमा नराम्रो-होइन तर त्यसप्रतिको धारणा र दृष्टिकोण त्यसप्रति गरिने गलत व्यवहारले गर्दा समाजमा भन्नु विकृति पैदा भएको हुन्छ। हरेक समाजको आ-आफ्नो संस्कृतिहरू छन्। जुन आफैमा पूर्ण छन्। त्यहाँ सम्पूर्ण कुरा हुन्छ अर्थात् न्याय, अन्याय, राम्रो नराम्रो, दण्ड, सजाय दिने गर्दिने सबै कुराहरू समाधिक न्याय (Social Laws) समाजले नै निर्माण गरेको हुन्छ। समाजका सबै मानिसहरू समाजको नीति नियम र कानूनलाई मयादीपूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्दछ। यदि उसले समाजिक न्यायलाई मान्न तयार छैन भने उसलाई

जुनसुकै समाजको पनि आफ्नै किसिमको भाषा धर्म र संस्कृतिहरू हुन्छन्। ती आफैमा नराम्रो-होइन तर त्यसप्रतिको धारणा र दृष्टिकोण त्यसप्रति गरिने गलत व्यवहारले गर्दा समाजमा भन्नु विकृति पैदा भएको हुन्छ। हरेक समाजको आ-आफ्नो संस्कृतिहरू छन्। जुन आफैमा पूर्ण छन्। त्यहाँ सम्पूर्ण कुरा हुन्छ अर्थात् न्याय अन्याय राम्रो नराम्रो दण्ड सजाय दिने गर्दिने सबै कुराहरू समाधिक न्याय (Social Laws) समाजले नै निर्माण गरेको हुन्छ। समाजका सबै मानिसहरू समाजको नीति नियम र कानूनलाई मयादीपूर्ण रूपमा पालना गर्नुपर्दछ।

समाजले नै आवश्यकता अनुसार दण्ड सजाय तथा बहिष्कार गर्दछ।

केटा र केटीले प्रेम विवाह गर्नलाई रोडी र भ्वाउरेमा नै बस्नु पर्दैन। आजभोलिका युवायुवतीहरू शहर बजारमा अगालोमा बाहिर हिंडछन्। तर गाउँका सोभान महिलाहरू पुण्यसँग बोल्न पनि सजार्छन्। उनीहरूको विवाहको लागि पनि कुटनीले प्रस्ताव राख्नु पर्दछ। भौगोलिक विटकताको कारणले गर्दा मानिसहरू मेल, पर्व रूडी भ्वाउरेको मौका पारेर केही मान्ने, फकाउने पनि गरिन्छ। यसको बारेमा 'तमु सुता' पत्रिका अनुसार "तमु समाजमा प्रायः अप्रत्यक्ष रूपमा केटा र केटी हेर्ने काम रोडीको माध्यमबाट हुन्छ। रोडीमा नै केटा र केटीको यागी, केहेरा र चातपलन सबै एकैले अर्कोलाई चिनाउने मौका पनि त्यही नै हो। दुवैमा एकआर्कमा मन मिल्नो भने बल्ल केटीले आफ्नो बाबु, आमा कहाँ मान्न जानु भनी बचन दिन्छ र दिइसकेपछि मात्र बल्ल केटाकोतर्फबाट केही मान्न जान्छ।"

कुनै पनि जातजातिको संस्कृतिभित्र आफू नपसिक्न र त्यसको पूर्ण अनुभव नगरिक्न जनजातिको परम्परागत मौलिक संस्कृतिमाथि तुच्छ धारणा र दृष्टिकोण राखेर गलत व्याख्या र विश्लेषण गरेर प्रचार-प्रसार गर्दा जनजातिका मुटुमा रोपिएको छुराको पीडा र दुखाइलाई सक्ने राश्री विश्लेषण र महसुस गरेको छैन भने अब यसलाई सक्ने राश्री अध्ययन तथा अनुसन्धान गर्नु गर्नुपर्दछ। साथै वर्तमान अवस्थामा नेपालका सम्पूर्ण जात जातिहरूको संस्कृतिलाई एउटै सम्मानित दृष्टिकोणले हेर्ने र व्यवहार गर्नुपर्दछ। यसको राम्रो नराम्रो पध्दको मूल्यांकन गरेर यसलाई लोप हुनबाट बचाई राख्न देशका सबै नागरिकको कर्तव्य र जिम्मेवारी हो।

नेपालमा जातीय भेदभाव विद्यमान

काठमाडौं । जातीय भेदभाववारे जनजाति सम्बन्धमा हालै गरिएको मत सर्वेक्षणमा सहभागी जनजातिहरूमध्ये ६५ प्रतिशतले नेपालमा जातीय भेदभाव भएको महसूस गरेको छन् । तर सहभागीहरूमध्ये २९ प्रतिशतले जातीय भेदभाव भएका आफूहरूले अनुभव नगरेको र ६ प्रतिशतले बल्लै विषयमा आफूलाई थाहा नभएको कुरा बताएका छन् । भिडिया सर्भिसको मत सर्वेक्षणले देखाएको छ ।

जनजातिहरू नेपालमा कुन विषयमा जातीय भेदभाव भएको ठान्दछन् भन्ने विषयमा मत बुझ्न खोजिंदा ५६ प्रतिशत सहभागीले सामाजिक भोजभतेर, विहे र काजकिया जस्ता सामाजिक क्रियाकलापमा भेदभाव हुने २० प्रतिशतले सामाजिक, सामुदायिक निर्णय गरिने कुरामा भेदभाव हुने, १३ प्रतिशतले न्याय निसाफ दिने विषयमा भेदभाव हुने, ४ प्रतिशतले उल्लेखनीय काम गरे पनि उचित पुरस्कार दिने कुरामा भेदभाव हुने र ८ प्रतिशतले छुवाछुत जस्ता भेदभाव हुने कुरा बताएको पनि सर्वेक्षणको प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ ।

मत सर्वेक्षणबाट बहुदलीय व्यवस्था पुनर्स्थापनापछि जातिमा आधारित भेदभाव घटेको अनुभव ६७ प्रतिशतले यस विषयमा आफूलाई कुनै जानकारी नभएका बताए ।

"तपाईं आफूना बाल बालिकाहरूलाई कुन भाषामा शिक्षा दिन चाहनुहुन्छ" भन्ने प्रश्नको जवाफमा ४२ प्रतिशतले नेपाली भाषामा शिक्षा दिन, २९ प्रतिशतले अंग्रेजी भाषामा शिक्षा दिन र २८ प्रतिशतले आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा दिन चाहने मत प्रकट गरे ।

मत सर्वेक्षणकै क्रममा जातीय भेदभाव राखेर आर्थिक अवसरबाट वञ्चित गरिएको महसूस गरे नगरेको विषयमा जानकारी लिन खोजिंदा ५९ प्रतिशतले आफूहरूले यस्तो महसूस नगरेको बताएका छन् भने २१ प्रतिशतले जातीय भेदभावकै कारण आर्थिक अवसरबाट वञ्चित गरिएको महसूस गरेको र २० प्रतिशतले यस विषयमा केही थाहा नभएको मत प्रकट गरेका छन् ।

जातीय भेदभाव राखी कस्ता आर्थिक अवसरबाट वञ्चित गरिएको छ भन्ने विषयमा मत जान्न खोजिंदा ४३ प्रतिशतले जागीर दिने कुरामा, २१ प्रतिशतले मुकुन्दासीले पाउने सुविधामा, १७ प्रतिशतले वितीय संस्थाबाट ऋण दिने कुरामा, १३ प्रतिशतले जनजाति सम्बन्धी विशेष कार्यक्रममा र ५ प्रतिशतले अन्य कुरामा

जातीय भेदभावका कारण आर्थिक अवसरबाट वञ्चित गरिएको मत प्रकट गरेको सर्वेक्षणमा पाइएको छ ।

जनजातिको संस्कृति, भाषा, भेषभूषाको संरक्षण र विकासका लागि सरकारले काम गरेको छ छैन भन्ने प्रश्नको जवाफमा ५५ प्रतिशत जनजातिहरूले सरकारले केही काम नगरेको ठानेको पाइयो भने २८ प्रतिशतले यस सम्बन्धमा केही काम गरेको ठानेको पाइयो । १६ प्रतिशतले यस विषयमा केही थाहा नभएको मत प्रकट गरे ।

जनजातिको संस्कृति संरक्षण र विकासमा सरकारले सरकारले केही गरेको

छैन भने के के कुरामा सुधार गर्नुपर्ने आवश्यकता छ भन्ने विषयमा मत सर्वेक्षण गरिंदा ६१ प्रतिशतले जातीय संस्कृति संरक्षणका निम्न विशेष कार्यक्रम हुनुपर्ने र ३६ प्रतिशतले भाषा भाषिका र संस्कृतिको खोज र अनुसन्धान गरी संरक्षण गर्नुपर्ने र २० प्रतिशतले परम्परागत भेषभूषालाई तोप हुन नपाउने गरी तिनको यथोचित जगेना गर्नुपर्ने मत प्रकट गरे । ८ प्रतिशतले माथि लेखिएका भन्दा अन्य क्षेत्रका काम हुनुपर्ने मत प्रकट गरेका थिए, भनी भिडिया सर्भिसको मत सर्वेक्षणपछि कतिरीत प्रेम विज्ञापितमा उल्लेख गरिएको छ ।

जागरण गीत

हुर्काउंछौं, बढाउंछौं, आँखा भित्र सजाउंछौं
उठाउंछौं माथि माथि अञ्जुलीमा राख्दछौं
हाम्रै हो दलित जनसमाज.....
तल्लो जातको भन्छन् हाम्ताई हेप्छन् उचो जातिले
नाना थरी नाउँ राख्दै हिँड्छन् मै हु भन्नेले
देखाइदिन्छौं अब हाम्ले हाम्रो तागत कम छैन
पशु हाम्ताई नठान है रगत हाम्रो पानी होइन
एक हुन्छौं सम्हालीन्छौं, अब हामी फुट्दैनौं
हेपिएका दुःखी सारा, होरी बन्छौं टुट्दैनौं
हाम्रै हो दलित जनसमाज.....
पछेरीमा हेपे हाम्ताई ठगे साफ्ता धनमा
जान्दैन भै भन्दै हाम्ताई चुकुल ठोके मुखमा
बोल्छौं अब हामी पनि हाम्रो विवेक कम छैन
हँदा खस्ने आँशु हाम्रो मोल नभाको पानी होइन
अब थाल्छौं यात्रा हाम्रो अब हामी रुक्दैनौं
धिचिएका मिथिएका मुश्री बन्छौं फुक्दैनौं
हाम्रै हो दलित जनसमाज.....
हामी पनि मान्छे बन्ने, लाग्छौं अभियानमा
अधिकार लिन्छौं अब अलमलिनो आशमा
हिँड्छौं अब हामी पनि हाम्रो शान कम छैन
संगठन यो हाम्रो आफ्नो भोजभतेरको थलो होइन
हुर्काउंछौं, बढाउंछौं, आँखाभित्र सजाउंछौं
उठाउंछौं माथि माथि छाती भित्र राख्दछौं
हाम्रै हो दलित जनसमाज.....

दलित जनसमाज, पर्वत

सन् २००१ को राष्ट्रिय जनगणनामा आदिवासी जनजातिका सही तथ्याङ्क सङ्ग्रह गर्न श्री ५ को सरकार र जनजातिहरूले सहन र जिम्मेवारपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्नुको अक्षरब्यक्तमा कसैको दुर्भाग्य हुन सकेन । दुवै पक्षको भूमिका के कसरी अनुपम र मान्यबोधक प्रस्तुत लेख केन्द्रित रहेछ ।

श्री ५ को सरकारको भूमिका

जनगणना गर्ने काम कठिन र महङ्गो हुने तर देशको योजना, नीति, कार्यक्रम तथा बजेट निर्माण गर्न र अन्य राजनीतिक (जस्तै समृद्ध राज्य अभिकान्ता प्रजासत्तिकाको सफल निर्धारण गर्ने) सामाजिक, आर्थिक र प्रतिक्रियात्मक तथ्याङ्क समेत प्रयोग गर्नुपर्ने भएकोले जनगणनाको तथ्याङ्क शहीदरूपमा सम्झन गर्ने जिम्मेवारी र दायित्व राज्यको हुन्छ । यो अत्यन्त महङ्गो हुने भएकोले धनी वा गरिब मुलुकहरूले हरेक १० वर्षमा तिने गर्दाहुन् र गरिब मुलुकहरूले विदेशी सहायतातिर मात्र बस्ती कायम राख्न गर्नुपर्छ ।

नेपालमा पनि हरेक १० वर्षमा जनगणना तिने गरिएको भएतापनि जनजातिगत तथ्याङ्क भने सन् १९९१ को जनगणनाको तथ्याङ्कसँगै धार देखिन सकेको छ । यो जनगणनाको तथ्याङ्कमा जनजातिलाई प्रत्यक्ष संरक्षक रक्षक जनजातिगत, भाषागत र प्रमत्त तथ्याङ्कमा बाहुनवादी राज्यसत्ताका कारण हिन्दू साम्प्रदायिक भएका कारणले जनजाति समुदायको कम पहिचान र पहिचान भएकोहरूको जनसङ्ख्या कम देखाइएको, नेपाली भाषा बोल्नेको सङ्ख्या अधिक देखाएर मातृभाषा भएबाहेको सङ्ख्या कम देखाइएको, हिन्दू धर्मावलम्बीको सङ्ख्या अत्यधिक देखाएर अन्य धर्मावलम्बीहरूको सङ्ख्या नगम्य देखाइएकोले आदिवासी जनजातिहरूले समर्थित र व्यक्तिगतरूपमा त्यस्ता विध्याङ्कको विशेष गर्दा आफ्नो कुरा सवैलाई विदितै छ । हालै आएर परकारहरूको प्रश्नको उत्तर दिने क्रममा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागका हाकिमहरूले सन् २००१ को जनगणनामा जनजातिहरूको सही सङ्ख्या र सही तथ्य दिने प्रतिबद्धता व्यक्त गरेको पर्याप्त बलु पाइएको थियो । उनीहरूले यसलाई व्यापारमा के धरि कार्यरतमा परिणत गर्नुपर्छ त्यो भने हेर्न नै बाँकी छ ।

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले सन् २००१ को राष्ट्रिय जनगणना तिने तथ्याङ्कको क्रममा मस्यौदा प्रारम्भमा राष्ट्रियको प्रश्नहरू परीक्षण गरी परिमार्जन गर्न गत मङ्सिर अधिवेशनमा तीन जिम्मेवारमा पाइलट सर्भे गरेको थियो । केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको जनगणनासम्बन्धी प्राविधिक र वैज्ञानिक समीक्षकमा आदिवासी जनजातिहरूका सवालप्रति सम्बेदनशील व्यक्तिहरूको यथोचित प्रतिनिधित्व भएको छैन । एउटै अक्षरसापेक्ष पक्ष भएको छ । हर्क गुरुङ्गलाई प्राविधिक समितिमा समेटेको छ । त्यसै मुख्य नियन्त्रक-प्रकारक भने आदिवासी जनजातिका सवालप्रति असवेदनशील वा अनभिज्ञहरू वा प्रष्टरूपमा भन्नुपर्दा बाहुनवादीहरूको भीड छ । प्रारम्भ तयार गर्ने क्रममा आदिवासी जनजातिसँग प्रत्यक्ष संरक्षक रक्षक ज्ञानजाति, भाषा र धर्मको बारेमा विभिन्न आदिवासी जनजाति र बाहुन, क्षेत्री चिन्तन राष्ट्रिय जनजाति विकास समिति र नेपाल जनजाति महासङ्घसँग परामर्श गरेतापनि परामर्शकर्ताहरूको परामर्श दिने तर निर्णायक नहुने कुरा प्रष्ट छ । यो कुरा मस्यौदा फाटम र निर्देशिकाको अध्ययन गर्दा सारा कुरा छर्लङ्ग हुन्छ । सन् २००१ को जनगणना तिने काममा श्री ५ को सरकारले निर्वाह गर्न सकिनेको दायित्व भनेको जनगणनाका बारेमा निर्माण भएको प्राविधिक र प्रशासनिक समितिहरूमा जनजातिहरूको यथोचित प्रतिनिधित्व नहुनु र विभिन्न जनजातीय सङ्घसङ्घ र बुद्धिजीवीहरूसँग सम्बन्धमा मस्यौदा फाटम र निर्देशिका तयार गर्दा त्यसका बारेमा समर्थम व्यापकतया परामर्श गरिनु हो । किशोरहरूको जातीय सङ्गठनहरूले दबाव दिएपछि मस्यौदा फाटमको धर्मको महत्त्वमा किशोर धर्म उल्लेख गर्न तथ्याङ्क विभाग माध्य हुनु सकारात्मक पक्ष हो ।

सरकार र जनजातिले सन् २००१ मा यथार्थ तथ्याङ्क संकलन गर्नेपर्छ

- डा कृष्णबहादुर भट्टराज

श्री ५ को सरकारले अब मात्रै विनहृत्मा निर्वाह गर्न पर्ने भूमिका निम्न छन्-
○ फाइलट समीक्षापछि जनगणनाको फाटमलाई अन्तिम रूप दिई आदिवासी जनजातिका आधिकारिक सङ्ख्या र बुद्धिजीवीहरूको जनजाति, भाषा, धर्म र अन्य संरक्षक विषयमा टिप्पणी सुनायकहरूलाई विना कुनै पुर्णपत्र श्री ५ को सरकारले ग्रहण गर्न र कार्यान्वयन गर्नुपर्छ ।
○ केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले जनजातीय सङ्घ संस्थाहरूको नियमित सम्पर्कमा रहनुको अतिरिक्त आवश्यक अन्तरक्रिया गरिरहनुपर्छ ।
○ श्री ५ को सरकारले जनगणनाका सम्बन्धमा जनजातिहरूको धेरैमा जागरण गर्न निश्चित रकमको व्यवस्था गरी जनजातीय सङ्घसङ्घहरूलाई जिम्मा दिनुपर्छ ।
○ जनगणना गर्ने कार्यको क्लिष्टतामा प्राविधिक, हाकिम, निरीक्षक, गणक, तथ्याङ्क प्रशोधक र विश्लेषक लगायत सम्पूर्ण तहका कर्मचारी र कार्यालयहरू नियुक्त गर्दा जनजातिका सङ्घ संस्थासङ्घको सहयोगमा प्रतिनिधिमूलक बनाउनुपर्छ ।
○ जनजातिक घट-घरमा जाने गणकहरूले जनजातिहरूको सम्बन्धि जनजातिकै मातृभाषामा प्रश्न सोधेर उत्तर लिनु सक्ने व्यवस्था गर्नु अत्यावश्यक छ ।
○ राष्ट्रिय जनगणनाका बारेमा गरिने प्रचार अभियानहरू, खास गरी रेडियो नेपाल र नेपाल टेलिभिजनबाट प्रसारण गरिने र पर्याप्त, पोष्टर र पम्पलेटहरूबाट दिइने प्रचारसामग्री सृजनाहरू मातृभाषाहरूमा गर्नु अनिवार्य छ ।
○ ५१ वटा जनजातिहरूको तथ्याङ्कको अलग्गै अन्य छुट्टै सक्ने जनजातिहरूको समेत जनसङ्ख्या आउन सक्ने गर्नुपर्छ । जस्तै याङ्गनाहरूको आफ्नो छुट्टै पहिचान रोपेकोले उनीहरू अन्य जनजातिमा आउने गरी पहिचान नहुने गर्नुपर्छ ।

आदिवासी जनजातिहरूको भूमिका

श्री ५ को सरकारले पूरा गर्नुपर्ने जिम्मेवारी र निर्वाह गर्नुपर्ने दायित्व श्री ५ को सरकारको नै हो । बाहुनवादी राज्यसत्ता भएको कारणले आदिवासी जनजातिहरूको आवश्यकता र चाहनालाई पूरा गर्न अक्षा गर्न सकिन्छ तर विश्वास गर्न सकिँदैन । श्री ५ को सरकारले आफ्नो जिम्मेवारी पूरा गरे राखे हो तर पूरा नगरेको छुट्टैमा आवश्यक अनुगमन बेला-बेलामा गरेर सो जिम्मेवारी पूरा गराउन सक्ता दबाव ज्ञापनपत्रसहित निरूपण आवश्यक परेको छुट्टैमा सहकामा समेत उभैर दिनुपर्छ निरूपण आफैले निर्वाह गर्नुपर्ने अन्य भूमिका निम्न छन् -
हृत्तित जनजातीय सङ्गठनहरूले खोल्नुपर्ने भूमिका अहिलेसम्म पहिचान भएका ५१ वटा जनजातिहरूमध्ये २६ वटा जति सङ्गठित भइसकेका छन् र ती सबै नेपाल जनजाति महासङ्घसँग आधुन छन् । महासङ्घको अतिरिक्त अखिल नेपाल जनजाति सङ्घ, अखिल नेपाल जनजाति सम्मेलन र जनजाति विकास सङ्घ केन्द्र पनि छन् । त्यस्तै गरेर हरेक सङ्गठित जनजातिका धुप

सङ्गठनहरू केन्द्रीयस्तरसम्म क्षेत्रीय र स्थानीयस्तरसम्म छन् । केन्द्रीय तहका सङ्गठनहरूले नीति निर्धारणहरूलाई दबाव दिने काम भइरहेको छ ।

सानी जनसङ्ख्या भएको जनजातिलाई मात्रै राष्ट्रिय केन्द्रीय तहसम्म सङ्गठित छन् र सुचना र निर्णयको क्षेत्रको क्षेत्र राखेसँग गर्नुपर्छ । ठुलो जनसङ्ख्या भएको जनजातिका हकमा विभिन्न भागमा छरिएर रहेको कारणले सङ्घारको सङ्ख्या केही हदसम्म भएको देखिन्छ ।

○ केन्द्रीय स्तरका सङ्घ संस्थाहरूले क्षेत्रीय र स्थानीय स्तरमा शाखा प्रशाखा खोल्ने काम बढीमा बढी गरी उनीहरू मार्फत जनगणनाका सम्बन्धमा आवश्यक सुचना र जानकारी प्रवाहित गर्ने र जनगणनाका सम्बन्धमा धेरैमा जागरण गर्न अन्तरक्रिया कार्यक्रम र घरदैलो कार्यक्रमहरू आयोजना गर्न तथ्याङ्क मातृ र शहरका प्रत्येक जनजातिलाई सचेत बनाउन खोपि पर्नुपर्छ ।

○ हरेक जनजातिका सङ्घ संस्थाले घरदैलोमा सवैसँग भेटेर गणकहरूको फारम भर्न सोझ आउने बेला "तपाईं जनगणनाको जात/जाति कुन हो ? ", "तपाईंले कुन धर्म मान्नुहुन्छ ? " र "तपाईंले कुन मातृभाषा बोल्नुहुन्छ ? ", "तपाईंले कुन ठाउँको भाषा बोल्नुहुन्छ ? " भनेर सोध्न के भन्नुपर्ने, के लेखाउन लगाउनुपर्ने सोधेर एकैरूपमा भन्नु र लेखाउन सचेत गर्नुपर्छ । यी प्रश्नहरूको उत्तर विभिन्न जनजातिले विभिन्न प्रकारले दिन सक्ने सम्भवता छ । जस्तै "तपाईंको जात/जाति कुन हो" भन्दा एउटा तमुले तमु भन्ने, अर्कोले गुरुङ्ग भन्ने, अर्कोले घने वा नामिछने वा धोताने वा अन्य धर भनेर धरमात्र भन्ने भन्ने समस्या पर्छ । त्यसको सङ्घमा सचेत सकेसम्म तमु भनेर गुरुङ्ग भन्नुपर्छ अन्यथा सकेले गुरुङ्ग भनी एकैरूपमा ल्याउन निर्देशन आवश्यक पर्छ । त्यस्तै गरेर "तपाईंले कुन धर्म मान्नुहुन्छ" भनेर सोध्दा कुनै पनि जनजातिले हिन्दू र हिन्दू देवी देवताको नाम उच्चारण समेत नगर्ने र आफ्नो परम्परागत धर्म प्रकृतिपूजन, योन, बौद्ध, साम्, किरोत आदिमध्ये जे हो सोही उल्लेख गर्न निर्देशन दिनुपर्छ ।

अफ्लो धर्मभर पनि जस्तै किरोतहरूले किरोत धर्म भन्नुको सङ्घ मनुनु धर्म वा के हो, के हो वा नजानेर हिन्दू भन्नु सक्ने भएकोले पनि प्रष्ट उल्लेख गर्न निर्देशन आवश्यक पर्छ । त्यस्तै गरेर तपाईंले कुन मातृभाषा बोल्नुहुन्छ भन्दा आफ्नो मातृभाषा उल्लेख गर्ने तर नेपाली भाषा कुनै हालतमा पनि उल्लेख नगर्ने निर्देशन दिनु आवश्यक छ । आफ्नो मातृभाषा यो हो भनेर बताउदा जाति जस्तै आफ्नै मातृभाषामा उल्लेख गर्नुपर्छ नकि नेपालीमा जस्तै तामु जाति र तमुकै मातृभाषा हो भने किटान गर्नुपर्छ नकि गुरुङ्ग जाति र गुरुङ्ग मातृभाषा भनेर । जे गरे पनि यसमा पनि एकैरूपता ल्याउन निर्देशन आवश्यक पर्छ । यी प्रश्नहरूको उत्तर टिप्पणी तयारहरूले गर्न सक्ने भवमासीका सम्बन्धमा विगतका जनगणनाका बेलामा गरेका भवमासीहरू र सम्बन्धमा भवमासीहरूका बारेमा सवै आदिवासी जनजातिहरूलाई जानकारी दिनु आवश्यक छ जस्तै निगतमा मातृभाषाका बारेमा लेख्दा नेपाली वा

विज्ञान भाषामा फारममा नै मार लेखे र नैकालीभाषा पनि नै मार उल्लेख गरेपछि सर्वेसाईं नेपालीमा यस्ता गोप्यो नीति बचावमा हामीले बाधा पार्छौं हो ।

० यदि घरदेखिमा छिट्टै आउने गरीक जनजाति कोषहरू भने जनजातीय सभ-सम्स्थाहरूको गाउँ र शहरका प्रत्येक वडामा आफ्नो स्वयम्सेवक तयार गरेर उक्त वडामा लागू गर्न घरदेखि घुमेर परिवारका सदस्यमा अरु कस्यको गी पढाउनु भन्नेछ वा भन्नेछु अतिथित घर परिवारहरूमा त्यस्तै गरीकहरूको फारममा ठीक वा छेउक के भन्नेछु सो हेर्न लगाउने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । अन्यथा भएकै सपना सौको विवेक सम्बन्धित व्यक्ति, गति न, प्रमुख जिल्ला अधिकारीको कार्यालय, तथ्याड विधानलाई गर्नुपर्नेछ भने आफ्नो जातीय सङ्गठन-ज सामूहिक विकासहरू र केन्द्रलाई समथमै जानकारी दिनुपर्नेछ ।

० जेठको क्षेत्रीय र स्थानीय शाखा प्रशाखालाई समथमै सूचना र निर्देशन दिनुपर्नेछ र यदि त्यस्तै हुन नसकेछ भने प्रशाखालाई सोबारे बेचैनमा तुल्यान सम्पर्क गरेर जानकारी र निर्देशन दिनुपर्नेछ र त्यसो सम्भव गभामा आएको पनि सक्ने जति कार्यक्रमहरू गर्नुपर्नेछ ।

० नेपाली आदिवासी/जनजाति प्रश्नको सघने अदिवासी/जनजातिलाई जनगणनाका बारेमा सचेत गर्ने जानकारी दिने र सरकारी पत्रबाट गरिन सक्ने सम्बन्धित जालमेल र गलत कार्यहरूको समथमै भन्दाफेर गर्नुपर्नेछ ।

० नेपाल जनजाति महासभ, राष्ट्रिय जनजाति विकास समिति र जनजाति विकास समन्वय केन्द्रले समुदायमा सेवादेखि महाकालीनम्म चेतना जागरण अभियान सम्बन्धन गरी जनजाति सुँडनेबैकहरूलाई गाउँ र शहरमा पढाए राखेर सबै जनजातिका सभ सम्स्थाहरूलाई ब्याक्तियमा परिचालन गर्नुपर्नेछ ।

असङ्गठित जनजातिने खेल्नुपर्ने भूमिका

६१ वटा परिचान माफ्य जनजातिमध्ये २६ वटा जातिमा सङ्गठित भइसकेको तर अन्य ३५ वटामध्ये केही सङ्गठित जनजातिहरूको जतिवत, पत्राचार र हर्मसम्बन्धी तथ्याड सही तथ्याड जनगणना फारममा गर्न भन्दाउन सम्भव पार्ने देखिन्छ । त्यसैले असङ्गठित जनजातिहरू भएका अदिवासीहरू, राजनीतिक नेता वा कार्यकर्ताहरू, सभ-सम्स्थाहरू र विचारहरूले अर्थ सङ्गठित हुने प्रक्रिया एकतिर चाल्नुपर्ने भने अर्कोतिर आफ्ना समुदायका सदस्यहरूलाई जनगणनाका बारेमा सचेत गर्ने गहन दायित्व छ । सम्भव भएमा उहाँहरूले सङ्गठित जनजातिको सभसम्स्थाहरूसँग सम्पर्क गरेर आवश्यक सूचना र सहयोग लिनु अत्यावश्यक छ । साथै सङ्गठित सभसम्स्थाहरूले आफ्नै क्षेत्रका असङ्गठित जनजातिहरूलाई जितिसक्ने सहयोग गर्न अनिवार्य छ । असङ्गठित जनजातिहरूको बेलाग अतिवृद्धिमा साथै राष्ट्रिय जनजाति विकास समिति लगायत धी ५ सरकारका अन्य विभागहरूले विभिन्न कार्यक्रमहरू सङ्गठित जनजातिका सभसम्स्थाहरूले मूल निवार गर्नुपर्नेछ ।

अन्तसमा

सन् २००१ को राष्ट्रिय जनगणना विना आदिवासी जनजातिको परिचान, जनसंख्या, भाषा र उमेरको तथ्याड बचावपरक रूपले सङ्गठन गर्ने काममा धी ५ को सरकार, सभसभर केन्द्रीय तथ्याड विभागलाई निरन्तर दबाव दिइने गर्नुपर्नेछ भने अर्कोतिर समुदाय आदिवासी जनजातिलाई सचेत बनाई गलतले गोप्योको ब्याग एक रूपमापुई बढि उत्तर दिने र सो विना लगाउने कुन कुनैचलन गराउनु अवश्यक छ । बाहनवाटो गणसभाले मानुषभाषालाई दोस्रो दर्जाको रीसभन निवार प्रयोगमा सबैजातिक र कानुनी बन्दाउ लगाई शिरभर रहन बाध्य बनाउनुको सन्दर्भमा आदिवासी/जनजातिका सभसम्स्थाहरूले गाउँ-गाउँ र शहरका बुढा बुढ्यामा रहेका आदिवासी/जनजातिका प्रत्येक सम्पर्क गरेर आवश्यक जानकारी र निर्देशन दिन पुग्नु हुन । सन् २००१ आउन अघै केही समय बाँकी छ । सन् २००१ सम्म जेठो गर्ने सङ्गठन गर्ने र बाँकी कुन कुन सन् २०११ सम्म अर्को चरणको सघर्ष गर्ने तयार हुन बाँचावक छ । **समाप्त: जनजाति मञ्च**

राष्ट्रिय योजना आयोगलाई ज्ञापनपत्र

सन् २००१ मा हुने जनगणनाका लागि पुनः राष्ट्रिय योजना आयोग अन्तर्गत कार्य चाल्ने गरेको सुनमा आएको छ । कुन जनजाति समुदायहरूलाई प्राथमिकता गर्ने नेपाल जनजाति महासभले सन् ०५/०/१५ को राष्ट्रिय योजना आयोगलाई सुझावहरूको जालन पुग्नाको छ । जनगणनाले राष्ट्रिय सरकारको विभिन्न पत्रहरूमा सही तथ्याड पार्दा र घरघरै खस सुकुम्को रूप आभ्यात गर्नसक्छ । जनगणनाले जसरी एकाजसरी सरकारलाई देशको विकास निर्माणमा योजना, नीति बनाउन सघाउ पुग्नाको छ भने अर्कोतर्फ सामुदायिक बान्नाई हुन गरी सुकुम्को निर्माणमा योगदान पुग्नाउने माग देखाउछ । योमा केही टाउ-कटाहरूले आफ्नै निजो स्वार्थको लागि जनगणनालाई हिलनाको रूपमा प्रयोग गरी सुकुम्को सबै धर्म, भाषा, जाति र लिंगका बन्दाई सामाजिक आर्थिक स्थितिको विस्तृत गणनाका लागि २०४८ मा पनि नेपाल जनजाति महासभले अतिव प्रकाशित गरेको थियो । अरु आगामी जनगणना सके भएपनि विस्थापनपरक र अतिविरलित रूपमा आउन सक्ने भने उद्देश्य निवार नेपाल जनजाति महासभले सगत सुवीय सुझावसहित ज्ञापनपत्र पेश गरेको छ ।

१. विगत "राष्ट्रिय जनगणना" प्रति विस्थापनीयताको सङ्केत रहेको परिदृश्यमा आगामी "राष्ट्रिय जनगणना"लाई पार्थक विचारनीय र प्रत्यो विवादाहित बनाउन नीति र कार्यक्रम तय गर्न "राष्ट्रिय जनगणना आयोग" गठन गर्नु आवश्यक अनिवार्य आवश्यक भएको छ । अरु आदिवासी/जनजातिहरूको प्रतिनिधिमूलक सभ केवल जनजाति महासभका प्रतिनिधिय अनिवार्य गराई नेपाली समाजको अन्य सामाजिक वर्गहरूको समेत प्रतिनिधित्व हुनेगरी एक उच्च स्तरीय "राष्ट्रिय जनगणना आयोग" गठन गरियोसु भने सभ गरेको छ ।
२. राष्ट्रिय जनगणनाका ११ वटामा सबै आदिवासी/जनजातिहरूको सहभागिता गराउन र तथ्याड सुक्का सङ्कलन गर्ने राष्ट्रिय जनगणनामा गरीक, सुसम्पादन र अन्य अतिवृद्धिहरूको निरुक्त कुन कुन क्षेत्रमा जनजातिको बाहुल्य छ रपरी जातिको महिना वा पुर्व नियुक्ती गरी तथ्याड सङ्कलन गरियोसु ।
३. राष्ट्रिय जनगणनामा प्रयोग गर्ने तयार पारिएको पारिवारिक र ब्याक्तियत विवरण मध्येका प्रस्तावलेमा "धर्म" उल्लेख गर्ने महलमा "विगत धर्म" छुट हुन गएको देखिन्छ । गत सन् १९९१ को राष्ट्रिय जनगणनामा "विगत धर्म" मानिएको संख्या ३,१८,२८० वा कुन जनसंख्याको १७ प्रतिशत भएको साथै संख्याको विस्तारको "विगत धर्म" पछो प्रमुख धर्मको रूपमा कमसंख्यानुसार उल्लेखित भएको हुनाले आगामी राष्ट्रिय जनगणनामा प्रयोग गरिने प्रस्तावलेमा "विगत धर्म" चौथो स्थानमा अनिवार्य समावेश गरियोसु ।
४. विभिन्न आदिवासी जनजातिहरूमा नामको अन्तिममा विभिन्न धर, उपजाति लेखे चलन भएको हुनाले यसो स्थितिको गणकहरूले ब्याक्तिगत विवरण प्रस्तावनी बर्दा जात/जातिको महलमा बतकति स्पष्ट सुनाउनुपर्ने र तथ्याड प्राप्ति, विरलेषण र प्रसारण (Data Processing analysis and publication) मा पनि सबै आदिवासी/जनजातिहरूको तथ्याड देखाइयोसु ।
५. राष्ट्रिय जनगणनाको तयारी, सञ्चालन र प्राप्तिमा गरी आदिवासी जनजाति समुदायबाट पनि आवश्यक महल सुझाव उपलब्ध होसु भने सुँडकोकेले राष्ट्रिय जनगणनामा आयोगमा गर्न निर्मित प्राविधिक समिति (Technical Committee) मा आदिवासी जनजाति सभसभालाई पनि प्रतिनिधित्व गराइयोसु ।
६. नेपालमा अर्को ४० प्रतिशत नागरिकहरू गैरसंख्याधी अर्को जा-अर्को मानुषभाषिक छन् । यस परिदृश्यमा बसमापका (नेपाली) मा हुने प्रभाव-प्रसरबाट मात्र आमजनतामा राष्ट्रिय जनगणना पुर्व सुसुचित हुन्छ भने कुनै पनि हालतमा मानु सकिनेन । अतः सर्वेसाईं पुर्व रूपमा सुसुचित गर्न विभिन्न भातुभाषाहरू "राष्ट्रिय जनगणना" को प्रचार-प्रसार गरियोसु ।
७. धी ५ को सरकारी ६१ वटा जनजातिहरू परिचान गरी सुचि प्रकाशन गरेको सन्दर्भमा सबै जनजातिहरूको सामाजिक, आर्थिक र जनसांख्यिक पत्रहरूको स्पष्ट रूपमा उजागर गरी आगामी सन् २००१ को जनगणना सम्पन्न होसु ।

उपरोक्त सुझावहरूलाई गम्भीरतापूर्वक लिई आगामी सन् २००१ को राष्ट्रिय जनगणनामा विचाररहित सम्पन्न हुने कुरामा आम जनजाति समुदाय विरक्त रहेको जानकारी पनि उक्त ज्ञापनपत्रमा दिएको छ ।

राष्ट्रिय जनजाति विकास समितिबाट केन्द्रीय तथ्यांक विभागमा पठाएको राष्ट्रिय जनगणना २०५८

त्यसको मिति २०५६/२२ प.स.ज. र ११ ०५/५६/७ प.न. ३३८ को राष्ट्रिय जनगणना २०५८ को मस्योदा प्रस्तावको अजावन स्वी तथ्य सुझाव तथा प्रतिक्रिया पत्राई दिने सम्बन्धी पत्र प्राप्त भयो । त्यस सम्बन्धमा जनजाति सभ सस्था र युवाजीविकीहरूको ब्यापक अन्तरक्रिया र छलफल पछि निम्न घर्षोअजमको सुझावहरू त्यहाँ पत्राउने निर्णय भएको व्यहोरा जानकारीको निमित्त अनुषे छ ।

- क. आदिवासी जनजातिहरूको तथ्यांक दुवत बनाउन अपनाउनु पर्ने कुराहरू:
 १. जाति, भाषा, धर्म आदि दिने छ उही लेखे देखाउने । आदिवासी जनजातिहरूको हकमा अन्तर्देशिय प्रचलन अनुसार ब्याक्तिगत भन्दा पनि सामुदायिक जवाकलाई आधिकारिक मान्ने ।
 २. गरीक निर्देशांक जनजातिहरूको सघर्षत अनुसूल तयार हुनुपर्ने, जनजातिहरूका सभ सभसभलाई आगामी २००१ को जनगणनामा परिचालन गर्नुपर्ने ।
 ३. सङ्कलन गरीकको तथ्याडहरूको प्राप्ति, विरलेषण तथा प्रकाशन गरी जनजातिहरूको प्राप्तिभूत उपार्णको सामुहिक निरुक्तु पर्ने तथ्याड साथै Database नै निर्माण गर्नुपर्ने ।
 ४. शहरकाको जालमेल धर भूमिको नाम, जाति, धर्म र भाषा उल्लेख गर्नु पर्ने । जनजातिको आङरम परिवारका विवरण निकाल्नु पर्ने ।
 ५. तथ्याडको सन्दर्भमा ३ वटा प्रश्नहरू भोजन मान्दनीक देखाउनु, मूलभाषा, दोस्रो भाषा (जातीय भाषा), तेस्रो भाषा । अ. कार्यलयमूलक साथै जाल निरुक्तुपर्ने पत्रहरू ।
 ६. तथ्याड सङ्कलन गर्नु अन्त अर्को विभिन्न जनजातिय भाषामा प्रचार प्रसार गर्नु पर्नेछ । जसले गरीकको उँगाभित्तन सम्पन्नपट, पत्राईकका कार्कन, पोटर, कार्टन पत्राईन, मित्रुपत्र पत्राईन आदि ।
 ७. जनगणनाको हक देखा अन्तसम्म जनजातिका सदस्यहरूको सहभागितालाई प्रर्षागिणकाई दिनु पर्ने ।
 ८. गरीक निर्देशांकका माग हुनुपर्ने ।
 ९. जन जन जनजातिका संशोक्त ब्याक्तियत भएको क्षेत्रमा संशोक्त जनजातिकाको सम्बन्धको फारमा सन्दर्भित गरीक सुसम्पादन निरुक्तु गरि परिचालन गर्नुपर्ने ।
 १०. अन्तर्देशिय प्रचलन अनुसार उमेरको महलमा Ascending order मा गर्नु साथै बान, विनाती र ब्याक्तिगत धर्मा निमित्त घर्षोअजमको अर्द्धमा गरीक ।
 ११. बान स. जेन. न. इन्ड. घ. नाँसिक. उ. उमरमा. छ. बौड. ज. जित्नु. र. न. अन्त ।

शोषण र अन्यायको विरुद्ध मेरो स्वर घन्काउने छु

शोफित पीडित जनताका बेचना, महिला उत्पीडनका कथा व्यापारलाई स्टेजहरूमा सुरिलो स्वरले पुग्नेबीदेखि परिचम महाकालीसम्मका जन्महरू माझ आफूलाई स्थापित गराइसकेकी छिन् चन्द्रा गुरुङ्गले । १०/१२ वर्षको उमेरदेखि (२०४० सालतिर) गीत गाउन थालेकी चन्द्राले २०४२ को राष्ट्रिय प्रतिभा पुरस्कार, २०४४ को अधिराज्यव्यापी लोकगीत प्रतियोगितामा प्रथम पुरस्कार र अन्य धेरै प्रतियोगिताहरूमा पनि पुरस्कृत भइसकेकी छन् । एल.एल.सी.सम्म अध्ययन गरेकी चन्द्रा गुरुङ्ग, बुवा चन्द्रबहादुर गुरुङ्ग, आमा दितकुमारी गुरुङ्गको कोखमा बण्टी भन्थ्याङ्ग वितवनमा जन्मेकी हुन् । प्रस्तुत छ उहाँसँग भएको भेटवार्ताका मुख्य अंशहरू:-

० तपाईंले गाथन क्षेत्रमा लाग्ने प्रेरणा कसबाट पाउनु भयो ?
- यस क्षेत्रमा लाग्ने प्रेरणा मैले मेरो परिवार, सुभाषिन्तवहरूको होसना र सबभन्दा बढी बर्दिवासी समुदायको माया र प्रेरणाले गर्दा नै हो ।

० तपाईंका स्वरमा जुन सुरिलो स्वर छ त्यसमाझ

व्यवसायिकरण गरेर अन्य गीतहरू नगाई जन्तुको गीत नै फिल रोज्नु भयो ?
- मैले मेरो स्वर समाजको सधु भाषोन् भन्ने चाहना राखेको छु । समाजमा भएको विकृति र बिसंगतले भण्डोकोर गरी विदित अन्याय र अत्याचारको विरुद्धमा, समाजमा न्याय स्थापनाको लागि मेरो स्वरको प्रयोग होस भन्ने चाहना राखेकी छु । यति मान्ने होइन महिलामा हुने गरेको शोषण, दमन र अन्याय विरुद्ध सदैव मेरो स्वर घन्काउने छु । व्यवसायको नाममा महिलाहरूलाई

खेतौनाको रूपमा हेरेर न गाउन सकिदैन । किनकि महिलाहरू खेतौनाका साधन होइनन् । र, व्यवसायको नाममा समाजमा खराब प्रभाव पारी न गाउन सकिदैन । तर समाज परिवर्तन गर्न पेतना जग्गाउने र समाज र देशको शिर टाड्ने पाने पक्षमा न सदैव फहोरेदार भाएर न आएको स्वरको प्रयोग गर्नेछु ।

खेतौनाको रूपमा हेरेर न गाउन सकिदैन । किनकि महिलाहरू खेतौनाका साधन होइनन् । र, व्यवसायको नाममा समाजमा खराब प्रभाव पारी न गाउन सकिदैन । तर समाज परिवर्तन गर्न पेतना जग्गाउने र समाज र देशको शिर टाड्ने पाने पक्षमा न सदैव फहोरेदार भाएर न आएको स्वरको प्रयोग गर्नेछु ।

गायिका चन्द्रा गुरुङ्ग

० यी क्षेत्रमा लागेर कतिको सन्तुष्ट हुनुहुन्छ र समुदायबाट कसो प्रेरणा फेदिराख्नु भएको छ ?
- यसमा न एकदमै सन्तुष्ट छु । मैले अधिभेदसम्म समुदायबाट राप्ने प्रेरणा पाएको महसुस गरेको छु ।

“वेरोजगार महिलाहरूको लागि सुवर्ण अक्षर सीप सिकौं आत्मनिर्भर बनौं”

नव वर्ष २०५७ को सुखद उपलक्ष्यमा सम्पूर्ण ब्राह्मक कर्मा हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछु ।

रश्मी थापामगर
आर्जिल् हर्वल व्यूटी पार्लर
व्युटिशियन (सौन्दर्य सम्बन्धी) हर्वल सेहोनाज पञ्चतिहारा तालिम सञ्चालन गरिन्छ । साथै यहाँ हेयर कटिङ, फेसियल फेस ट्रिटमेण्ट मोडलिङ तथा दुलही मेकअप र अन्य सौन्दर्य सम्बन्धी सेवाहरू पुऱ्याइन्छ ।
समय बिहान ६ देखि १० बजेसम्म
भेस्ना गोपनी
सम्पर्क फोन नं.१५३०४८/४२२५४९

मगर महिला महाधिवेशन सम्पन्न

सामाजिक, अधिर्भक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिनु परेका महिलाहरू आफ्नो हक हानि र अधिकारका निम्ति संगठित हुदैछन् । चैत्र २९ गते नेपाल मगर महिला संघको प्रथम राष्ट्रिय महाधिवेशन कञ्चनपुर दोधारस्थित वावाधाममा सम्पन्न भएको थियो । नेपाल मगर महिला संघको तदर्थ समितिका अध्यक्ष बमकुमारी बुढामगर र मुख्य पाहुना ७५ वर्षीय धनमाया थापामगर र नेपाल मगर संघका अध्यक्ष पाहुना गोरेबहादुर खपाङगीमगर, नेपाल मगर संघको भू.पू महासचिव सुरेशबाले मगर आदिले आ-आफ्नो मन्तव्य तथा सफलताको कामना गर्नु भएको थियो । आदिवासी महिलाहरूको नेपालमै पहिलो ऐतिहासिक राष्ट्रिय महाधिवेशनको रूपमा लिइएका थिए । महाधिवेशनले बमकुमारी बुढामगरको अध्यक्षतामा १३ सदस्य केन्द्रीय कार्य समिति समेत गठन गरेको छ । नवगठित समितिका उपाध्यक्षहरूमा पूर्वकुमारी पुनमगर (दाङ), श्याममाया पुनमगर (कास्की), महासचिवमा सविनी रानामगर (पाल्पा), सचिव विन्दादेवी रानामगर (कास्की), कोषाध्यक्षमा शोभाकुमारी आलेमगर (झापा) र सदस्यहरूमा नुमिवा पुतामीमगर पूर्वाञ्चल, यशोदा रोकामगर पश्चिमाञ्चल, लक्ष्मी बुढामगर मध्यपश्चिमाञ्चल, रजिता रोकामगर सुदूरपश्चिमाञ्चल रहनुभएको छ भने उपाध्यक्ष एक र दुई सदस्यहरूको पदपूर्ति पूर्ति गरिने भएको छ ।

महिला मुक्ति आन्दोलनको प्रश्न र हिन्दू धर्म

- सज्ज सलामगर

पिठुहरसंग होमा हो गिलाउदे नेपालको संविधान ०२७ मा समेत मुलुकलाई हिन्दु

अर्कोतर्फ जनसंख्याको (५९ प्रतिशत (करिब) भाग ओगटेका महिलाहरु सामाजिक रूपमा उत्पीडित, आर्थिक रूपमा परनिर्भर, शैक्षिक रूपमा पिछडिएको (२५ प्रतिशत साक्षर) र राजनैतिक रूपमा नीति निर्माण गर्ने स्थानमा नहुने जस्तो समस्यामा महिलाहरुलाई जब हरेक क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धाको बाटोमा हिंडाउनु खोज्नु लंगडो र सक्षम ब्रीचको ढोढ प्रतियोगिता हो त्यस्तो अवस्थामा प्रतिस्पर्धामा जितेर अगाडि जान बाह्यो हुँदाहुँदै त्यसको पछाडि हिंडाउने काम नेपालमा व्याप्त रहेको छ । नारीवादी कार्यकर्ताहरुले जबसम्म तिज मनाइरहन्छ सिङ्कुर पोते चुस पिष्टिक र पाउडरमा आफूलाई सजाइरहन्छ । तबसम्म उनीहरुले आफू मुक्त हुने आशा नरुप्ये हुन्छ ।

अधिराज्य' भनी संविधानमा व्यवस्था गर्ने र घाँसापानी गर्न हरसम्म महिला मुक्ति आन्दोलनको सवालमा दोषमुक्त छन भन्न मिल्दैन । हिन्दु धार्मिक परम्परा अर्थात् कानुनी प्रावधानलाई यथावत् राखेर मुक्ति खोज्नु धमिलो मुहान बिसै जस्तो हो ।

ठीक-ठीक हिकाइत राख्नुपर्छ, सच भने कहिल्यै मान्परी गर्नुहुदैन । (यसमै यहाँ पिता त्येनां घाता वान्ते: पितु: न शशुषेण जीवनत संस्थिति चन नघबन्त । मनुस्मृति (५ अध्याय -१११) महिलाहरुलाई कहिल्यै पनि स्वतन्त्र छोड्नु हुदैन साथै व्यस्त र वज्रमा राख्नु पर्छ भन्दै धर्मशास्त्रमा उल्लेख गरिएको छ - "पुरुष अथवा लंग्नेले आफ्ना आईमाइहरुलाई स्वतन्त्र छोड्नु हुदैन, रात होस् वा दिन दुबै सपमा उनीहरुलाई कुनै न कुनै काममा लगाएर बसमा राख्नुपर्छ ।

सन्तान उत्पादन गर्नेका लागि घरको उज्यालोको लागि घरका सम्पति मात्र हुनु, उनीहरुको कुनै विशेष भूमिका पनि हुदैन, सन्तानहरु जन्माएकालाई पानेर हुर्काउनु, संसारको यही यात्रालाई अगाडि बढाई रहनु मात्र आईमाई जातको निर्वात हो । (नेता सपं परिछन्ते नासा व्यासी संस्थिति सरूप वा विरूप धुमात्तियेव भुज्जते । मनुस्मृति-अध्याय -९)

यसरी हिन्दु धर्मग्रन्थ मनुस्मृतिमा जसरी महिलाको काम, हैसियत, निर्धारण गरिएको छ, यही मनुस्मृतिद्वारा निर्देशित नेपाली संविधान, कानुनी मान्यतालाई ज्यूकत्व अर्थात् मुलुकलाई हिन्दु धर्मबाट आवश्यक मानामा टाढा वा भनौ 'धर्म निरपेक्ष राज्यघोषित गर्नेतर्फ पहिलो तर्फ आन्दोलनका संवाहकहरुको हुनुपर्दछ । होइन धर्म निरपेक्ष नचाहने र मुक्तिको प्रश्न प्रिय मान्नु सोचाई आफैमा भ्रमयुक्त हुनजान्छ । यही मुलजडलाई नसच्याईकन धुमाई फिराई महिला मुक्ति आन्दोलनलाई पैतृक सम्पति, प्रतिस्पर्धा (free opportunity) को बाटोको हिंडाईले आन्दोलनलाई आई कमजोर र टुक्रा पार्ने गर्दछ, सम्पति जग्गा जमिन आवश्यक भए पनि निर्णायक पक्ष भने होइन पैतृक सम्पति पाइरहेका छोराहरुको हालत हाभीने देखिनेकै छौ । अर्कोतर्फ जनसंख्याको (५९ प्रतिशत (करिब) भाग ओगटेका महिलाहरु सामाजिक रूपमा उत्पीडित, आर्थिक रूपमा परनिर्भर, शैक्षिक रूपमा पिछडिएको (२५ प्रतिशत साक्षर) र राजनैतिक रूपमा नीति निर्माण गर्ने स्थानमा नहुने जस्तो समस्यामा महिलाहरुलाई जब हरेक क्षेत्रमा प्रतिस्पर्धाको बाटोमा हिंडाउनु खोज्नु लंगडो र सक्षम

दक्षिण पूर्वी एशियाको सानो हिमाली अधिराज्य नेपालमा बहुवर्तीय व्यवस्थाको पुनर्स्थापनापछि विभिन्न सामाजिक सघ-संस्था, मानवअधिकारवादी संगठन राजनैतिक दलहरुबाट महिला समस्याबारे विभिन्न ढंगले बुझ्ने, व्याख्या गर्ने र समाधानको बाटो पेश गर्ने गतिमा तीव्रता आएकोमा यसलाई सरकारमक पक्षले मान्नुपर्ने हुन्छ । समस्यालाई सतही रूपमा बुझ्ने र व्याख्या गर्ने वा राजनीतिकरणको रंग दिनुभन्दा पनि समस्याको कारक विषयलाई चिरफार नगरिकन अन्तकालीन फाईच, भ्रमको पछाडि हिंडनु फलदायी हुदैन । नेपाली सामाजिक संरचना विधेशगरी 'हिन्दु धर्म' दर्शनद्वारा निर्देशित पुरातनवादी सामन्ती मान्यतालाई समाप्त गर्नु पहिलो शर्त हो । हिन्दुवादी धर्मदर्शन र परम्परागत शोषण विचोभिचो, भेदभाव उत्पीडन श्रमालीलाई कायमै राखेर मुक्तिको सपना 'देखु मिलकूल' दिवसिवापन' हो । प्राचीन हिन्दु धर्म ग्रन्थले निर्देशित गरेको आधारमा जाति लिङ्गको नाउमा सिर्जना भएको छुवाछूत, सामाजिक, भेदभाव, उत्पीडन कायम राख्नुमा सहर हिन्दुवादी सत्ताधारीहरुको महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । जाति, लिङ्गको आधारमा हुने सामाजिक भेदभावलाई कायमै राखी शोषणको माध्यम बनाउन सफल हिन्दु धर्मक

हरेक प्रकारका व्यक्ति, समाज, चिन्तनपद्धति, राजनैतिक विचार, धार्मिक मान्यता सांस्कृतिक पक्षहरु यस परिस्थितिका उपज हुनु परम्पराको नाउमा त्यसैलाई अंगाली राख्नु भनेको नदि तारिसकेपछि दुंगा बोकी हिंडे जस्तो हो । हिन्दु धार्मिक मान्यतासंग एकाकार महिला मुक्तिको सवालको सन्दर्भमा 'हिन्दु धर्ममा' महिलाको स्थान कस्तो रहेछ ? कोट्याउनु सान्दर्भिक हुनेछ ।

"आफ्नो स्वास्थ्यी, नाबालिक छोरो र दासहरु भनेको मालिकका सम्पति हुनु, यिनीहरु जसका पासमा रहन्छन्, तिनैका धन सम्पति मानिन्छन् । (भार्या, पुत्रश्रय, दाशस्य, वय एवं धना स्मृति: । यतु समधि गच्छान्ति यस्य तं तस्य वदन्तम् । मनुस्मृति (८ अध्याय-४१६) "महिलाहरु कहिल्यै स्वतन्त्र हुनुहुदैन, जहिलेसुकै पुरुषको अधिनमा रहनुपर्छ" भन्ने सन्दर्भमा धर्मशास्त्रमा यसरी उल्लेख गरिएको छ । "चाहे बालिका होस् वा तरुनी, चाहे बूढी होस् आइमाईले स्वतन्त्र विचारका आधारमा घरको काम पनि गर्नु हुदैन " । बलया वा बुबत्या वा बूढा बापी तु बोधिता । न स्वतन्त्रेण कतुव्य किञ्चतं कामं गृहेष्वपि ॥ मनुस्मृति (५ अध्याय-१४७) "सांगेका घरमा आइमाईले जस्तोसुकै दमन, उत्पीडन खप्नु परेतापनि, साथै खुशी देखिनुपर्छ, घर धन्दागा मन लाग्दाइरहनुपर्छ, घरका सामानको साथै

व्यक्तित्व परिचय

६९ वर्षीय अमरसिंह थापाभण्डारी पाप्सा जिल्लाको ताहु गा.वि.स.मा जन्मनुभएको थियो। ७ वर्षको उमेरदेखि आमाबाबुले गोठाला बनाई गाईको गोठमा रोखका थापाभण्डारी, गोरुको गोठमा चन्दाबन्दै गोठबाट ११ वर्षको उमेरमा भनेर भारतको कुहागाटमा भर्ती हुनु पुगेका थिए। सानै उमेरदेखि गाई गोठला बन्नु र स्कूल भन्ने कुराको नाकमुख देख्न नपाएपछि साथीहरूसँगै गएर भर्ती भएका थिए। १९४७ को भारत स्वतन्त्रताको युद्ध पछि अंग्रेजसँगै बेलायती सेना बन्नु पुगेका थिए। आफू सेनामा रहँदा भोगेका समस्या र विभिन्न देशको धर्मको अनुभवले गर्दाअवकास भएपछि गाउँघरमै वसेर विकास गर्नुपर्दछ। भावी पिढीहरूको लागि हामीले बाटो तयार गर्नुपर्दछ भनी अवकास आउनुभयो। आफू गाउँमा आइसकेपछि बालबालिकाहरू पढ्ने कुनै पनि स्कूल आफ्नो गाउँमा नभएकोले गाउँमा प्राथमिक स्कूल स्थापना आफैले गर्नु भयो। यसरी समाजसेवा गर्ने कार्यमा २/३ वटा स्कूलहरू गाउँघरमा स्थापना गरेर छोराछोरी दुवैलाई स्कूल पढाउनु पर्दछ भन्ने भावना गाउँघरमा जागरण गर्नुभयो। यसको साथै गाउँ घरमा आवश्यक परेको गोरेटो, घोडेटो बाटोदेखि लिएर स्कूल, खानेपानी, धारा निर्माण जस्ता कार्यक्रममा जनसहभागिताको सहयोगले विकासका थुप्रै काम गर्दै आउनु भएको छ।

यसरी आफू बागीमा हुँदा भोगेका वा देखेका समस्याहरूले गर्दा आफूले देशमा फर्केपछि थुप्रै विकासका काम गर्नु भएको छ। त्यसकारण कति महत्त्वपूर्ण भूमिका रहन्छ। भू.पू. बागीहरूको आफ्नो परिवार, देश र समाज बनाउनमा भन्ने कुरा अमरसिंह थापाभण्डारीले गरिबाएको योगदानबाट नै थाहा पाउन सकिन्छ। ६९ वर्षीय अमरसिंह थापाभण्डारीले आफू युवाहुँदाको भगरी पोशाक (मछमलको आसकोट) अति नै माया गरेर सुरक्षित साथ राख्नु भएको छ। हामी सबैले आफ्नो भाषा अनिवार्य बोल्नु पर्दछ, आफ्नो पोशाक लगाउनुपर्दछ भन्ने जस्ता कुराहरूमा उहाले यस गा.वि.स.मा अगाडि नै देखिनु हुन्छ।

आज यसरी सबै भू.पू. बागीहरूले समाज विकासको साथ साथै भाषा, धर्म, संस्कृतिलाई संरक्षण र सम्वर्द्धन गरमा नेपालको विकास हुन केही बेर नै लाग्दैन भन्ने कुरामा उहाको विश्वास रहेको छ।

हार्दिक शुभकामना

नव वर्ष २०५७ को शुखद उपलक्ष्यमा
समस्त पाठक कर्हिआ हार्दिक मंगलमय
शुभकामना व्यक्त गर्दछौं।

आदिवासी महिला
आवाज, परिवार

बीचको दीड प्रतिशतमा हो, त्यस्तो अवस्थामा प्रतिस्पर्धामा जितेर अगाडि जान गाडो हुँदाहुँदै त्यसको पछाडि हिँडाउने काम नेपालमा व्याप्त रहेको छ। नारीवादी कार्यकर्ताहरूले जवसम्म तिज बनाइरहन्छ, सिन्दुर, पोते, चुरा, पिष्टिक र पाउडरमा आफूलाई सजाइरहन्छ। तबसम्म उनीहरूले आफू मुक्त हुने आशा नराखे हुन्छ। साउथ एशिया पार्टनशिप-नेपालले आयोजना गरेको एक कार्यक्रममा बोल्दै विद्वान/समाजशास्त्री डा. हर्क गुरुङ-०५६ भदौ १४ गते महिला कार्यकर्ताले परम्परा र धर्मको नाउँमा शिवलिंग होम्ने जस्तो अत्यन्त निन्दनीय, अपमानजनक पक्षलाई त्वाग्ने कोशिस, समाधान गर्ने संघर्ष कहाँ कति गरे भन्न सकिँदैन। अन्तमा महिला मुक्तिको सवाललाई सर्वप्रथम त हिन्दू धर्मका राम्रा पक्ष बाहेकका-गलत, भेदभावजनक पक्षलाई धेरैबाट त्याग सक्नु पर्‍यो, मुत्तकलाई अथवा राज्यका कुनै पनि धर्मद्वारा निर्देशित हुनु भएन वा धर्म निरपेक्षतामा माग गरिनु पर्‍यो, महिलाद्वारा महिलामार्थ हुने शोषण थिचोमिचो समाप्त हुनु पर्‍यो, लिंगको आधारमा सिर्जना भएको समस्यालाई सम्पूर्ण महिलाको साझा सवाल बनाएर एकताबद्ध ढंगले अगाडि बस्नु पर्‍यो, साझा सवालमा आर्थिक विषयलाई प्रमुख बनाई शक्ति विभाजित हुनु सबभन्दा नराख्नु पर्‍यो हो। धनी होस् वा गरीब हरेक पुरुषले महिलामार्थ उत्पीडन घोपेरहेको हुन्छ भने त्यसलाई गलत ढंगले व्याख्या गर्ने गल्ती भइरहेको देखिन्छ, साथै प्रतिस्पर्धात्मक विषय जो समानका बीच हुने प्रक्रिया हो। असमान बीचमा यो प्रक्रिया लागू गरिएको कारण हात्त-२०५ जना प्रतिनिधि सभा सदस्यमा महिलाको सहभागिता जम्मा १२ रहेको अर्थात् जनसंख्याको करिब-५१ प्रतिशत जनसंख्या ओगटेको महिलाहरू रहेको छ, त्यस्तै ३९१३ गा.वि.स. अध्यक्षमा जम्मा २० जना महिला र उपाध्यक्षमा ३०१३ मा १४ जना, ५८ वटा नगरपालिका प्रमुखमा र उपप्रमुख एकजना पनि मेयर, उपमेयर, ७५ जि.वि.स. भाषातिमा एक जना पनि सभापति पाइदैन। गा.वि.स. सदस्य र नगरपालिका वृद्धि भएको छिन्छ। तसर्थ महिला मुक्तिको लागि आधारभूत रूपमा हरेक क्षेत्रमा 'कोटा संरक्षण'को व्यवस्था गरिनु आजको आवश्यक हो।

आदिवासी महिलाका समस्या र सवालहरू

एवातिर महिला एक अधिकारको आन्दोलन उठिरहेको र त्यो आन्दोलनको सफलता अन्तकालताले आदिवासी/जनजाति महिलाहरूलाई समेत तदनुरूप असार पार्ने भएको हुँदा र अर्कोतिर आदिवासी/जनजाति महिलाका केही समस्या र सवालहरू गैर जनजाति महिलाका भन्दा भिन्न प्रकृतिको रहेको छ । यो आन्दोलनले आदिवासी/जनजाति महिलाहरूको विशेष समस्या र भिन्नी भावनालाई नसमेटिने भएकोले जनजाति महिलाको छुट्टै आन्दोलनको आवश्यकताको महसुस सबैबाट गरेको हुँदा 'राष्ट्रिय आदिवासी जनजाति मन्त्र' द्वारा विभिन्न क्षेत्रका बौद्धिक व्यक्तित्व, समाजशास्त्री, पत्रकार, साहित्यकार, महिला कवि तथा समाजसेवीहरूको सहभागितामा मिति २०५६/११/१५ मा अन्तराक्रिया कार्यक्रम भएको थियो । यस कार्यक्रममा विशेषरूपमा भद्रचन र अधिवक्ता इन्दिरा भीमले आफ्नो कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो । उक्त कार्यपत्रमा विभिन्न जगको अन्तरक्रियाबाट त्यसलाई निश्चित रूप दिई पारित गरिएको थियो ।

यसमा निम्न देखाउने गरेको दृष्टिकोण स्वतन्त्र एउटा समस्या भएको पाइन्छ ।
 ४. भेदभाव विषयमा वर्षौंदेखि गर्दा आदिवासी जनजातिको परम्परागत संस्कृतिमा नकारात्मक प्रभाव गरेको र प्राचीन आदिवासी महिलाहरूका भाग आगेमा समेत यसले नकारात्मक प्रभाव पारेको छ ।
 ५. आदिवासी जनजाति महिलाका लागि भएर श्री ५ को सरकारले महिला मन्त्रालयमा विशेष विभाग वा सेल, दीर्घकालीन र पार्याप्त योजनाहरू र महिला विद्यालयको व्यवस्थापन

मन्त्रालयमा पुर्णमात्र गरिसकेको छ । नेपाली महिलाको सामाजिक, आर्थिक, राजनीतिक, कानूनी स्थिति जस्तो छ । यस सम्बन्धमा निम्नले हेर्ने हो भने मात्र बाह्यतया नेपाली महिलाहरू कुन आन्दोलनमा उभिएका रहेका भनेर बुझ्नका लागि सकिन्छ । जनगणित्व संस्था महिलाको राजनीतिक, कानूनी अधिकार, सामान्यता र सर्वाधिकार सम्बन्धमा १९९२ देखि आन्तरिक विभिन्न विज्ञान, नीतिहरू महागणित्व सम्मेलनहरू भइसकेका छन् । जसको फलस्वरूप आज विकसित मुलुकहरूमा हेर्ने हो भने महिला र पुरुषमा कुनै भिन्नता छैन । हरेक क्षेत्रमा समान अवसरले गर्दा के महिला के पुरुष राज्यको प्रमुख प्रगति कार्यालयका, व्यवस्थापिका र न्यायपालिकाका कार्यवाहक सहभागिता गरेको पाइन्छ भने नेपाली महिला अझ विभेदित । आदिवासी/जनजाति महिलाहरूको अधिकार र सहभागिता हरेक क्षेत्रमा न्यून हुनुको मुख्य कारणहरू, कानूनी स्थिति, सामाजिक स्थिति, आर्थिक स्थिति र राजनीतिक स्थितिमा भएको विभेदहरू हुन् ।

वी छलफलहरूबाट पारित गरिएका सवालहरू र निष्कर्षलाई आउने दिनहरूमा आदिवासी/जनजाति महिला आन्दोलनको मागको रूपमा अगाडि सारिने छ :-

१. श्री ५ को सरकार र दातृ संस्थाहरूले आदिवासी जनजाति महिलाका विविध भाषा, धर्म, संस्कृति र रीतिरिवाज र परम्परालाई वेवास्ता गरी सम्पूर्ण महिलाको लागि एउटै नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लागू गर्नु एउटा ठूलो समस्या हो ।
२. सरकारी नीतिको कारण मातृभाषामा शिक्षा, सञ्चार र स्थानीय निकायमा प्रयोग गर्न सकिने अवस्था हाल विद्यमान नभएकोले 'खन' नेपाली भाषाको मात्र प्रयोग गर्न बाध्य हुनु परेकोले आदिवासी/जनजाति महिलाहरू साक्षर र शिक्षित नहुनु र हरेक प्रकारका मौज र गुविधा पाउनबाट बाञ्चित रहन बाध्य भएका छन् ।
३. सर्विधान र ऐन कानूनहरू आदिवासी जनजातिका बारेमा विभेदपूर्ण भएको र यसबारे संवेदनशील भएको पाइँदैन ।
४. जनजातिहरूका परम्परागत श्रौत र रूढिहरूमा श्री ५ को सरकारद्वारा स्थापना गरिएका राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्षण केन्द्र, राष्ट्रिय पार्क आदिका कारण स्थानीय आदिवासी/जनजातिहरू त्यस स्थानबाट विस्थापित भएका कारणले गर्दा जनजातिहरूले विशेष खानका समस्याहरू भोग्न बाध्य भएका छन् । जसमा राउटेहरूलाई बढी नकारात्मक बन्ने सञ्चार माध्यम र गैरसरकारी संस्थाहरू

आदिमा आदिवासी जनजाति महिलाका लागि कुनै व्यवस्था नहुनु समस्याको मूल रूप भएको पाइन्छ ।
 ७. आदिवासी जनजाति महिलाहरू तीन प्रकारको विभेदको शिकार भएका छन् एउटा महिला भएको नाताले, दोस्रो आदिवासी जनजाति भएको नाताले र तेस्रो आदिवासी जनजातिमा महिला भएको र महिलाहरू मध्य पनि आदिवासी जनजाति भएको नाताले ।
 ८. आदिवासी जनजाति महिलाहरू महिला अधिकारीहरूबाट पनि असमान व्यवहारको शिकार बन्न पुगेका छन् ।
 ९. आदिवासी जनजाति महिलाहरूका लागि शिक्षा, रोजगारी, राजनीतिक नियुक्ति र निर्वाचनमा आरक्षणको व्यवस्था नभएको यसको व्यवस्था हुनु जरुरी छ ।
 १०. आदिवासी जनजाति र गैर आदिवासी जनजाति महिलाका सभा सभाहरू
 १. नेपाल अधिराज्यको सर्विधान, २०४७ र ऐन कानूनहरूले केवल तैदिक विभेदहरू सूचना गरेको छ । सम्पूर्ण विभेदपूर्ण प्रावधानहरू संशोधन हुनुपर्ने ।
 २. हिन्दु धर्म र संस्कृतिबाट मुक्ति तैदिक विभेदलाई हटाउन धार्मिकरूपमा राज्य घोषणा गर्न माग गर्ने ।
 ३. महिला र पुरुषका बीच समान स्थिति नभएसम्म आरक्षणको माग गर्ने ।
 नेपालमा आदिवासी/जनजाति महिलाका समस्या र कानूनी अधिकारको स्थिति :
 नेपाल आज विश्व एककार्डमा

राज्यकोतर्फबाट भएका प्रयासहरूको निष्कर्षमा अध्ययन गर्दा धेरै समय अघिदेखि अन्तराक्रिया सन्धि सम्पत्तीमा हस्तक्षर गरी प्रतिबद्धता जाहेर गरे पनि २०४६ मानको जनघान्दोनन पछि २०४७ मा नेपाल अधिराज्यको सर्विधान २०४७ ले महिलाहरूलाई प्रत्याभुति गरेको कानूनी अधिकारहरू निम्न छन् :-

१. मौलिक अधिकार :-
 नेपाल अधिराज्यको सर्विधान २०४७ को धारा ११-२२ सम्म मौलिक हकको व्यवस्था गरेको छ ।
 १. समानताको हक
 २. स्वतन्त्रताको हक
 ३. छुपाछाप र पत्रपत्रिका सम्बन्धी हक
 ४. फौजदारी न्याय सम्बन्धी हक
 ५. निवारक नजरबन्द विरुद्धको हक,
 ६. सूचनाको हक
 ७. सम्पत्तिको हक
 ८. संस्कृति तथा शिक्षा सम्बन्धी हक,
 ९. धर्म सम्बन्धी हक,
 १०. शोषण विरुद्धको हक
 ११. देश निकाला विरुद्धको हक,
 १२. गोपनीयताको हक,
 १३. संवैधानिक उपचारको हक
२. संवैधानिक अधिकार :-
 १. सर्विधानको धारा ११ मा समानताको हकको व्यवस्था गरिएको छ । यसमा सबै नागरिक कानूनको दृष्टिमा समान हुनेछन् । कसैलाई पनि कानूनको समान संरक्षणबाट बाञ्चित गरिने छैन, सामान्य कानूनको प्रयोगमा निष्पक्ष

आधारमा भेदभाव गरिने छैन, समान कामको लागि महिला र पुरुषका बीचमा पारिभ्रमिकमा भेदभाव गरिने छैन भनिएको छ।

० सविधानले सबै नागरिकमा समानताको व्यवस्था गरेकोपनि व्यवहारमा सबै जनजाति महिला तथा पुरुष अन्य जाति सरह समान छैनन्। समानतामा समागता बीचको समानता हो, समानता र असमानता बीचको समानतामा होइन।

२. सविधानको धारा ११ (३) मा महिला, मानव्याप्तिका बृद्ध र शारीरिक रूपले अपाङ्ग व्यक्तिहरूको संरक्षण वा विकासको लागि कानूनद्वारा विशेष व्यवस्था गर्न सकिन्छ भनिएको छ।

० तर आदिवासी/जनजाति महिलाहरूलाई कुनै संरक्षण वा विकासको लागि विशेष व्यवस्था गर्न सकेको छैन।

३. सविधानको राज्यको निर्देशन सिद्धान्त र नीतिहरू अन्तर्गत राज्यको क्रियाकलाप र शासनको राज्यको मुख्य मार्ग निर्देशकलाई राष्ठी देशमा उपलब्ध साधन र श्रोत अनुसार कानूनलाई लागू गर्दै जाने क्रममा सविधानका धारा २६ (७) मा महिला वर्गको शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारको विशेष व्यवस्था गरी राष्ट्रिय विकासमा आधिकारिक सहभागी बनाउने नीति राज्यले अवलम्बन गर्नेछ भन्ने व्यवस्था गरिएको छ।

० उक्त धाराको मर्म अनुरूप कुनै पनि आदिवासी/जनजाति महिला वर्गको शिक्षा, स्वास्थ्य र रोजगारको विशेष व्यवस्था हुनु

सकेको छैन।

४. सविधानको धारा ४६ (ब) मा राष्ट्रिय समामा प्रतिनिधि सभाका सदस्यहरूद्वारा चुनिएर पठाइने ३६ जना सदस्यहरू मध्येमा ३ जना महिला सदस्यहरू अनिवार्य रूपमा हुनुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

० तर उक्त धाराको मर्म अनुरूप आदिवासी/जनजाति महिलाहरूको विशेष व्यवस्था हुन सकेको छैन।

५. सविधानको धारा ११२ ले प्रतिनिधि सभाको लागि हुने निर्वाचन प्रत्येक राजनैतिक दलले कम्तीमा पाँच प्रतिशत महिला उम्मेदवार उठाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।

० तर उक्त सविधानको धारा अनुरूप कुनै पनि आदिवासी/जनजाति महिलाहरूले उक्त स्थान लिनु सके कुनै विशेष व्यवस्था गर्न सकेको छैन र लिन पनि सकिनेहेका छैनन्।

६. नेपाल अधिराज्यको सविधान, २०७७ को धारा ९ मा नागरिकताको प्राप्ति र समाप्ति सम्बन्धी विम्व व्यवस्था छ-

(क) यो सविधान प्रारम्भ भएपछि जन्मेको कुनै व्यक्तिको बाबु निजको जन्म हुँदा नेपालको नागरिक रहेछ भने त्यस्तो व्यक्ति बंशजको नाताले नेपालको नागरिक हुनेछ।

(ख) नेपाल अधिराज्यभित्र परेको पितृत्व ठेगाना नभएको प्रत्येक नाबालक निजको बाबुको पत्ता नलागेसम्म बंशजको नाताले नेपालको नागरिक मानिनेछ।

(ग) नेपाली नागरिकता वैवाहिक सम्बन्ध भएकी विदेशी महिलाले विदेशी नागरिकता त्याग्ने

कारवाही चलाएपछि र नेपालको नागरिकता त्यागी विदेशी भएको व्यक्तिले विदेशको नागरिकता त्यागेपछि नेपालको नागरिकता प्राप्त गर्नसकेछ।

० यसरी एकतिर आमा जो यो देशको नागरिक हो उनलाई आफूले जन्म दिएका छोरा छोरीलाई नागरिकता दिने अधिकार दिएको छैन। यो अधिकार सिर्फ बाबुमा मात्र रहेको छ। महिलाले विदेशीसँग विवाह गरेका विदेशी स्रोतले नागरिकता पाउँदैनन्। परिणामतः महिलाले आफूले चाहेको ठाउँमा बस्ने अधिकार र परिवारको अधिकारबाट पनि वञ्चित हुनुपर्ने अवस्था आइरहेको छ। तर पुरुषले विदेशी महिलासँग विवाह गरेमा निज विदेशी महिलाको नेपाली नागरिकता प्राप्त गर्न सकिन्छ। यस समस्याबाट नेपाली आदिवासी/जनजाति महिला पनि टाढा छैनन्।

७. यससँग माथिका सविधानका धारा प्रदत्त अधिकारहरू रहेता पनि व्यवहारिक रूपमा महिला समानता र विकासमा अपाङ्ग परिरहेको छ। यससँग आजको वर्तमान यथार्थमा महिलाको राजनैतिक, सामाजिक, कानूनी, प्राथिक सशक्तिकरणको निमित्त कानूनलाई संशोधन गरी विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय महासन्धि, महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारको भेदभाव समानतामा आधारित कानूनलाई आदिवासी/जनजाति महिलाहरूको मानव अधिकार संरक्षण गर्नु पर्ने अपरिहार्यता रहेको छ।

जनजातिको शान, राष्ट्रको पहिचान !

जनजातिको पौरख, राष्ट्रको गौरव !!

नेपालका आदिवासी जनजातिहरूको भाषा, लिपि, साहित्य, संस्कृति र धर्म नेपालका सांस्कृतिक निधि हुन तिनको संरक्षण उर्व सम्बर्द्धन गरौं :

- जनजातिहरूको पावन स्थल, सतल, चौतारा, मठ-मन्दिर, गुम्बा, धारा आदि धार्मिक एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरूको संरक्षण गरौं र त्यस्ता सम्पदाहरू सम्बन्धी जानकारी यस समितिलाई पनि उपलब्ध गराऔं
- परम्परागत रूपमा रहँदै आएका पहाड-पर्वत, हिमाल, नदी-नाला, ताल-पोखरी, गुफा-कन्दरा, गाउँ-ठाउँ, वन-पाखा आदिको नाउँहरू परिवर्तन नगरी, नगराऔं।
- आफूला छोराछोरीहरूको नाउँहरू आफूले जनजातिको भाषामा राखी र राख्न नग्राऔं।
- जनजातिहरूको परम्परागत ज्ञान, सीप र प्रविधिहरूको संरक्षण एवं सम्बर्द्धन गरौं र तिनको व्यावसायिक उपयोगलाई प्रोत्साहित गरौं।
- जनजाति विशेषको एकस्व अधिकार (Patent right) स्थापित गर्न उपयुक्त परम्परागत सीप, ज्ञान, प्रविधि र उत्पादनहरू जस्ता विषयहरू वा क्षेत्रहरूबारे यस समितिलाई सुझाव सहित जानकारी उपलब्ध गराऔं।

श्री ५ को सरकार
स्थानीय विकास मन्त्रालय
राष्ट्रिय जनजाति विकास समिति
अनामनगर, काठमाडौं

फोन नं. : ९६५९४३/९६६४८०
९५८८३४/९५८८३३
जि.पि.ओ. काठमाडौं पो.ब.नं. ५४३८५
फ्याक्स: ९७७-(९)-९६६४८५
इमेल janajati@wlink.com.np

नेपालमा बालश्रम

१४ वर्ष भन्दा मुनिका बालबालिकाहरूलाई कुनै कारखाना वा जोशिम काममा लगाइनुलाई बालश्रम भनिन्छ । हाल यो बहिले राष्ट्रिय समरथाके रूपमा खडा भएको छ । अरु दुःखको कुरा के छ भने यो समरथा सबै भन्दा बढी दक्षिण एसियामा रहेको छ । युनिसेफ (UNICEF) र विश्व श्रम संगठन (ILO) ले गरेको सर्वेक्षण अनुसार विश्वका कुल २५ करोड बालश्रमिकहरूमध्ये दक्षिण एसियामा मात्र त्यसको अर्धा बालश्रमिकहरू छन् । त्यसमध्ये पनि नेपालमा मात्र ४०,००० बालश्रमिकहरू छन् । यस क्षेत्रमा बालश्रम एकदमै बसहव र अमानवीय छ । यसको उन्मूलनको लागि कुनै कदम चालिएको छैन भन्न सकिन्छ । नेपालमा पनि यसको उन्मूलनको लागि विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय, राष्ट्रिय, सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरू हतपत लागिपरेका छन् ।

प्रज्ज्वल मल्ल, कक्षा ८, अरनिको बो.स्कूल, त्रिपुरेश्वर

त्यसैगरी नेपालको बालबालिका सम्बन्धी ऐन अनुसार १४ देखि १६ वर्षका बालबालिकाहरूलाई कुनै कलकारखानामा लगाउन अथवा अन्य कुनै जोशिम काममा लगाउन, दिनको ६ घण्टा र तपताको २५ घण्टा भन्दा बढी काममा लगाउन नपाइने र उनीहरूको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पर्ने जस्ता काममा लगाउन नपाइएने उल्लेख छ तर यी योजनाहरू कापीको पानामा मात्र सिमित रहेका छन् । नेपालमा अधिकांश बालबालिकाहरू आफ्नो माध्यताको कारणले बालश्रमिकको रूपमा काम गरिरहेका छन् त्यस्तै घर, परिवार सामाजिक तथा आर्थिक कारणले गर्दा घर छोड्नुपर्ने बाध्यता छ । नेपालमा अधिकांश बालबालिकाहरू घर खेतमा, इटा भट्टीमा कारखाना, गलैचा कारखानामा, होटलमा, गिद्धी कोर्ने काममा र सवारी साधनमा खर्तीसी भएर आफ्नो कोमलो

हातमा ठेला उठाएर, स्वास्थ्य बिगारेर र आफ्नो ज्वान नै जोशिममा राखेर काम गर्छन् । अन्तमा यस बालश्रम जस्तो ठूलो समस्या उन्मूलन गर्न कुनै एक व्यक्ति वा एक संस्थाकले मात्र गरेर चल्थी हुदैन । यसको लागि सरकार, जनसमुदाय आदि सबैको जिम्मेवारी र कर्तव्य हो ।

अभिसप्त सपना र स

माया र ममतामा डुब्ने मेरो ठूलो सपना थियो तर साकार भएन त्यो, सुख र सम्पन्नतामा हुर्किने विचार थियो तर पूर्ण भएन त्यो, मेरा ती सपना र विचारहरू त केवल मिसिरे हावा मात्र रहेछन् छाडिदेउ यो कुराहरू त सामान्य रहेछन् जीवित मुटु हुंदाहुंदै म त मरिसकेछु सपना देख्ने दुई आँखा हुंदा-हुंदा म अन्धो रहेछु

- अनिता लिम्बु
कक्षा-९ जगत मन्दिर आवासीय मा.वि.चावहिल

उठ जाग

छोप्न लाग्यो हेर आकाश लौ अन्याय र अत्याचारको बादलले हटाऔं लौ त्यो बादल उठेर जागी हामी सबैले उठौ जागौं हामी सबै हातमा हात र काँधमा काँध मिलाई सबैजना मिली उखालौ अज्ञानता र अशिक्षाको जडलाई बनाऔं यो देशलाई खुला आकाश बिना कुनै भेदभाव र शोषणरहित उडौ हामी पंक्षी बनी आकाशमाथि सबैलाई जगाएर चेतनाको ज्वालासहित

- लीनम रानामगर
कक्षा-आठ, मिलन विधा मन्दिर, अनामगर

Financing for success.....GFI

- मुद्दी खाता खोल्ने सेवा
- अतिरिक्त विमा लाभको सुविधा
- साधारण क्रमिक बचत योजना
- जीवन शिक्षा विशेष
- कर्जाको व्यवस्था
- लगानी सेवाहरू
- वित्तिय ग्यारेण्टी सुविधा
- पूर्व भुक्तान गर्ने मुद्दी खाता
- क्रमिक बचत योजना
- जीवन रक्षा बचत योजना
- क्रमिक बचत योजना
- राष्ट्रिय बचत पत्रको खरीद विक्री एवं बजार निर्माता
- कम्पनी प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यहरू

गुडविल फाइनेन्स एण्ड इन्भेष्टमेन्ट कं. (नेपाल) लि.

डिल्लीबजार, काठमाण्डौ ।

फोन नं. ४२२२१०, ४२२८७८ प्याक्स नं. ४१६०४२

E-mail: goodwill@finance.wlink.com.np

media consultant # 434371

नव वर्ष २०१७ को सुखद उपलक्ष्यमा समस्त पाठक वर्गहरूमा हार्दिक मंगलमय शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

ज्वाला साप्ताहिक, परिवार

यसरी शुरु हुँदैछ कर्मैया आन्दोलन

- शर्माराम चौधरी

आफ्नै भूमिमा कर्मैया बनेका दाइका धारक विगत वर्षदेखि आफैमा संगठित हुँदै आएका छन्। औलो धनी, चाप, भालु, सबैसँग लडेर बन फाडी खेतीयोग्य र बस्नयोग्य बनाएपछि वि.सं. २०२२-२३ सालमा सरकारले श्रीलंका निवन्धनको कार्यक्रम संचालन गरेपछि भने यहाँ अन्ध भू-भागका मानिसहरू पनि बसोवास गर्ने आए। भोक्ता र इमान्दार पारुताई के धारा आफ्नो घरमा गोठाली बनेर धमेका नाकरले आफैलाई कर्मैया बनाउँछ भनी। क्रमशः आफ्नै जमीनमा डाम बन्दै गएपछि र घरवास नै उठ्नसक्ने भएपछि चाँके, चिदिवा, कैलासी र कञ्चनपुर जिल्लामा बसाइँ सरे।

आफ्नै पुर्खाको सम्पत्तिमा कर्मैया र कमलहरि बन्न विवश कर्मैयाहरू नेपालमा करिब ७८, ५७८ जति रहेको छ। राम, बाम, कपास र स्वास्थ्यशिक्षा जस्ता समस्याले ग्रसित कर्मैयाहरू दिनको १८ घण्टाको दरले पसिना बगाइसकेपछि मात्र दार्थिक ज्याला दश हजार पाउँदछन्। आफैलाई खात नपुग्ने ज्यालाले आफ्ना सम्पूर्ण घर परिवारलाई पाल्नुपर्छ। खाना नपुगेमा र विरामी भएमा कर्मैया र कमलहरिले मालिकबाट नै चर्को व्याजमा श्रम लिएर काम चलाउनुपर्छ। यसरी ऋणमाथि ऋण धाँपे गएपछि बाजेको पालाको श्रम, नानीले पनि चुक्ता गर्न सक्दैन। ऋण र व्याज भन्दा धेरै जाने गर्दछ भने कमलहरिले आफ्नो अस्मिता मालिकको अगाडि समर्पण गर्दछ।

नेपालमा बहुदल आएको १० वर्षे इतिहासको तर कर्मैयाका समस्याहरू त्यसैसँगै नै छन्। राजनीतिक पार्टीका नेताहरूले कर्मैया मुक्ति भाषणमा मात्र सीमित गर्दछन् र श्री ५ को सरकारले सेना कागजमा मात्रै जस्तै श्री ५ को सरकारले २०५६ पीप ३० गतेको निर्णयानुसार कृषिमा मजदुरहरूको दैनिक ज्याला ६० र दिनमा ८ घण्टा दैनिक मजुर देखाउनलाई मात्र भएको छ।

कर्मैया कमलहरि मुक्ति समितिको गठन भएपछि दाङ जिल्लाका कर्मैया कमलहरिले विगत केही

महिनादेखि आन्दोलनको शुरुवात गर्दै आएका छन्।

१. कर्मैया/कमलहरिहरूको ज्यालामा समानरूपमा वृद्धि पढ्छ।
२. बेट बेगारी प्रथा अन्त्य हुनुपर्छ।
३. कर्मैया/कमलहरिहरूको काम गर्ने समय निर्दिष्ट हुनुपर्छ।
४. प्रत्येक हप्तामा विदा दिनुपर्छ।
५. कर्मैया र कमलहरिहरू विरामी भएमा औषधी खर्च गरिदनुपर्छ र विरामी हुदा विरामी विदा दिनुपर्छ।
६. रोपाईँ खर्चमा मालिकका मजदुरको आधा-आधा खर्च हुनुपर्छ।
७. कर्मैया/कमलहरिहरू मालिकको काम गर्दा हुने दुर्घटना र शारीरिक अंगभंग भएमा क्षतिपूर्ति दिनुपर्छ भन्ने जस्ता भागहरू राखेर माघे संक्रान्तिको दिनदेखि कर्मैया कमलहरि मुक्ति समाजले विभिन्न राजनीतिक पार्टी, सरकारी तथा नैरसरकारी संघ-संस्था, बुद्धिजीवी, पत्रकार, मानवअधिकारवादी संस्था, कृषि मजदुर लगायत आमजनसमुदायलाई सहयोगको अपिल गर्दै विभिन्न पत्रा, पम्पलेट, पोष्टरहरू प्रकाशन र प्रचार-प्रसार गर्दै आएको छ। साधारण छलफल र विवादबाट मागहरू पूरा नभएकोले यस समाजले पीडित समुदायको नाग, जुसुस र सावजनिक सुनुवाई जस्ता कार्यक्रमहरू संचालन गर्दै आएको छ।

मालिक र कर्मैया बीच सामुहिक छलफल :-

माघ ५-११, २०५६ मा कर्मैया कमलहरि मुक्ति समिति सी.सी.डी. संस्थाका कार्यकर्ताहरू हलवार विजौरी गा.वि.स.मा २ समूहमा विभाजित भई सामुहिक रूपमा गाउँ-गाउँ, घर-घरमा

गई मालिक र कर्मैया, अध्याग क्रियान्तरणमा व्यक्तित्व तथा सामुहिक भेटघाट गर्‍यो। मालिकको घरमा काम गर्ने छोडी कर्मैया कमलहरिहरू पनि

संगसंगै हिंडी आफ्ना मागहरू मालिक समक्ष राखेका थिए। हलवार गा.वि.स.को बोकटी गाउँमा मालिक र अभिन्दार बीच सामुहिक छलफल हुदा कर्मैया अध्याग किसानहरूले मालिक समक्ष आफ्ना मागहरू पनि राख्न सकेनन्। नारा जुलुस तथा सावजनिक सुनुवाई कार्यक्रम

कर्मैया मुक्ति समितिले शान्तिपूर्ण ढंगबाट आफ्ना माग राख्दा माग पूरा नभएकोले माघ १७ गतेका दिन नारा जुलुसका सावजनिक सुनुवाई कार्यक्रम विजौरी दाङमा सम्पन्न गर्‍यो। सो नारा जुलुसमा कर्मैया कमलहरिहरूको ज्यालामा २५ प्रतिशत वृद्धि हुनुपर्छ। बेट बेगारी प्रथा अन्त्य हुनुपर्छ। दिनमा १० घण्टा काम गर्ने समय हुनुपर्छ। चाडपर्व विदा, विरामी विदा हुनुपर्छ। शनिवार आधा दिन विदा हुनुपर्छ, अन्वयको विरुद्ध नहउँ, कर्मैया मुक्ति समिति जिन्दावाद आदि नारा लगाउँदै जुलुसमा सहभागी कर्मैया, कमलहरि/कृषि मजदुर तथा आम

जनसमुदायहरूको व्यापक उत्साहका साथ गाउँ-गाउँको सडक/गल्ली परिक्रमा गरी सो जुनुश आमसभामा परिणत भएको थियो ।

सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रममा कर्मचार्यसँग काम गर्न सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्था राजनैतिक पार्टी, मानवअधिकारवादी संस्थाका प्रतिनिधि, पत्रकार र जमिन्दार वर्गलाई पनि आमन्त्रण गरिएको थियो ।

कर्मैया मुक्ति समितिका अध्यक्ष श्री फुलराम चौधरीको सभापतित्वमा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम सम्पन्न भयो । समितिका सचिव श्री रामकृष्ण मुखियाले सञ्चालन गर्नु भएको सो कार्यक्रममा स्वागत मन्तव्य श्री दुधवा चौधरीले कार्यक्रमद्वारे जानकारी एवं मन्तव्य यस कार्यक्रमका संयोजक राजीव चौधरी, सीताराम चौधरी, सुन्दरलाल चौधरी र शरद चौधरीले आफूले भोगिरहेको समस्या लिएर मन्तव्य व्यक्त गर्नुभएको थियो । विरोध सभाका प्रमुख अतिथिको आसनबाट बोल्दै धारु कन्याणकारिणी सभाका केन्द्रीय सदस्य सोगत वीर चौधरीले सामाजिक क्रान्ति विना समाजका विपन्न वर्गहरूको उत्थान नहुने बताउनुभयो । उहाँले प्रजातन्त्रको १० वर्षको अवधिमा गरीब जनतालाई के दियो ? भन्ने प्रश्न गर्दै सामन्तवाद हामी भएको परिप्रेक्ष्यमा त्यसको विरुद्ध सम्पूर्ण गरीब जनाहरू एकजुट हुनुपर्ने बताउनुभयो । ने.क.पा. (एमाले) का जिल्ला सचिव श्रीमती आचार्यले कर्मैया कमलहर तथा कृषि मजदुरहरूको हकहितसँग सम्बन्धित समितिले अगाडि सारेको मागहरू जायज छन् । यी मागहरू पूरा गराउन हामीपूर्ण रूपले सहयोग गर्नेछौं भन्ने आश्वासन दिनुभयो । उहाँले एमाले समर्थक जमिन्दारहरूले यी मागहरू पूरा नगरी दिएमा वा यसको विरोध गरेमा निजहरूलाई हामीले कारवाही गर्छौं भन्ने बताउनु भएको थियो, तर ती कुरा भाषणमा मात्र सीमित रह्यो । व्यवहारमा भने लागू हुन सकिरहेको छैन । राष्ट्रिय जनमोर्चाका प्रतिनिधि श्री डिलराम वडाथोकी, राष्ट्रिय

जनमुक्ति पार्टीका प्रतिनिधि श्री खड्गबहादुर बुढामगर, भूमिसुधार कार्यालयका प्रतिनिधि श्री ओविन्द रेग्मी, मानवअधिकार जागरण मन्चका प्रतिनिधि श्री भरत डकाल, अखिल नेपाल किसान संघ राइका जिल्ला अध्यक्ष श्री शशीराम भण्डारी, BCD संस्थाका अध्यक्ष श्री शर्मराम चौधरी र सचिव श्री सीमीताल चौधरी लगायतका वक्ताहरूले बोल्नु भएको थियो ।

गा.वि.स.मा दबाव (ताला बन्द) कार्यक्रम :-

माघ २७ गते कर्मैया, कमलहर मुक्ति समितिले कर्मैया, कमलहर/कृषि मजदुरहरूको जल्दा-बल्दा समस्या समाधान गराउनका लागि नीति नियम बनाउन र सरकारले बनाएका कानूनलाई व्यवहारमा लागू गराउन हलवार गा.वि.स. र विजौरी गा.वि.स.मा एक जापन पत्र बुझाएको थियो । गा.वि.स.लाई फागुन ५ गतेसम्म समय दिएको थियो, यो अवधिमा माग पूरा नगरेमा वा कुनै पहल नगरेमा गा.वि.स.मा ताला साउने कुरा पूर्व जानकारी गराइएको मिति २०५६ फागुन ५ देखि ९ गतेसम्म ताला बन्द गरिएको थियो । गा.वि.स. अध्यक्ष घनश्याम नेपालीले लिखित रूपमा फागुन १८ गतेसम्म यी माग पूरा गराउन पहल गर्नेछु भन्ने सम्झौता गरेपछि फागुन १० गतेका दिन ताला खोलियो । हलवार गा.वि.स.मा भने ताला बन्द गर्नु परेन ।

मिति २०५६ साल फागुन ९ गते सोमबारका दिनको 'राप्ती सन्देश' पत्रिका मार्फत विजौरी गा.वि.स.का उपाध्यक्ष केशव पोखरेलले विजौरी गा.वि.स.मा ताला बन्दी गरिएको सन्दर्भमा जानकारी भए अनुसार उहाँको प्रतिक्रिया यस्तो छ- 'कर्मैया कमलहर समस्या राष्ट्रिय समस्या भएकोले एक्लो गा.वि.स.को प्रयासमा मात्र समस्या समाधान हुनसक्दैन । राष्ट्रिय समस्याको रूपमा रहेको कर्मैया समस्या समाधानका लागि राष्ट्रिय तहमै नीति तय गरिनुपर्छ र त्यस्तो नीतिलाई गा.वि.स. स्तरबाट कार्यान्वयन

गराउनेतर्फ ध्यान दिनु आवश्यक रहेको अवस्थामा एउटा गा.वि.स. स्तरबाट कार्यान्वयन गराउनेतर्फ ध्यान दिनु आवश्यक रहेको अवस्थामा एउटा गा.वि.स. तालाबन्दी गरेर समस्या समाधान हुनसक्दैन र ताला बन्दी गर्नु उचित पनि होइन ।'

विभिन्न राजनैतिक पार्टीका नेता र जनप्रतिनिधि जमिनदार जो कर्मैया मुक्तिका भाषण गर्दछन् । उनीहरूको घरमा कर्मैया कम्लहरहरू छन् । नीतिनिर्माणका कुरा भनी या कार्यान्वयन गर्ने कुरामा भनी, हरेक कार्यान्वयमा जमिनदार वर्गका व्यक्ति छन् । कृषि मजदुर/कर्मैयाहरूको लागि सरकारले केँधी ऐन, कानून बनाए तर ति कानून एउटा किताबको पानामा मात्र सीमित छ । कार्यान्वयन गर्ने व्यक्ति कर्मैयाकै विपक्षमा बसेपछि व्यवहारमा लागू हुने कसरी ? कर्मैया समस्या कर्मैयाहरूको मात्र नभएर सिंगो राष्ट्रको समस्या हो । यस गंभीर सवाललाई यदि सरकारले वेवास्ता गर्दछ भने कर्मैयाको मुक्ति कार्यक्रम भाषण र योजनामा मात्र सीमित नरहेर अब आन्दोलन र संघर्षमा अगाडि उत्रिने छन् ।

कविता

एक जुट भई संघर्ष गर्नुपर्छ हामीले

उठ्नुछ भने उठी हाल हे
जनजाति दाजु भाई दिदी बहिनीहरू
अर्धो भई नबस अब
संघर्षको मैदानमा उत्रनुछ हामीले !

कसैको साहारा नखोज अब
निर्धो भई बाँच्न सिक
माणेर होइन खोसेर लिन सिक
आफ्नो अधिकार

कल्पनाको सागरमा नहुव अब
जोस र जाँगर निकाल पुग्नुछ माथि
हामी त्यसैले सपनाबाट व्यूझने गर !
अन्याय र अत्याचार सहेर नबस
सूर्योदयको विहानी न्याउनुछ अब
त्यसैले एकजुट भई संघर्ष गर्नु पर्दछ !

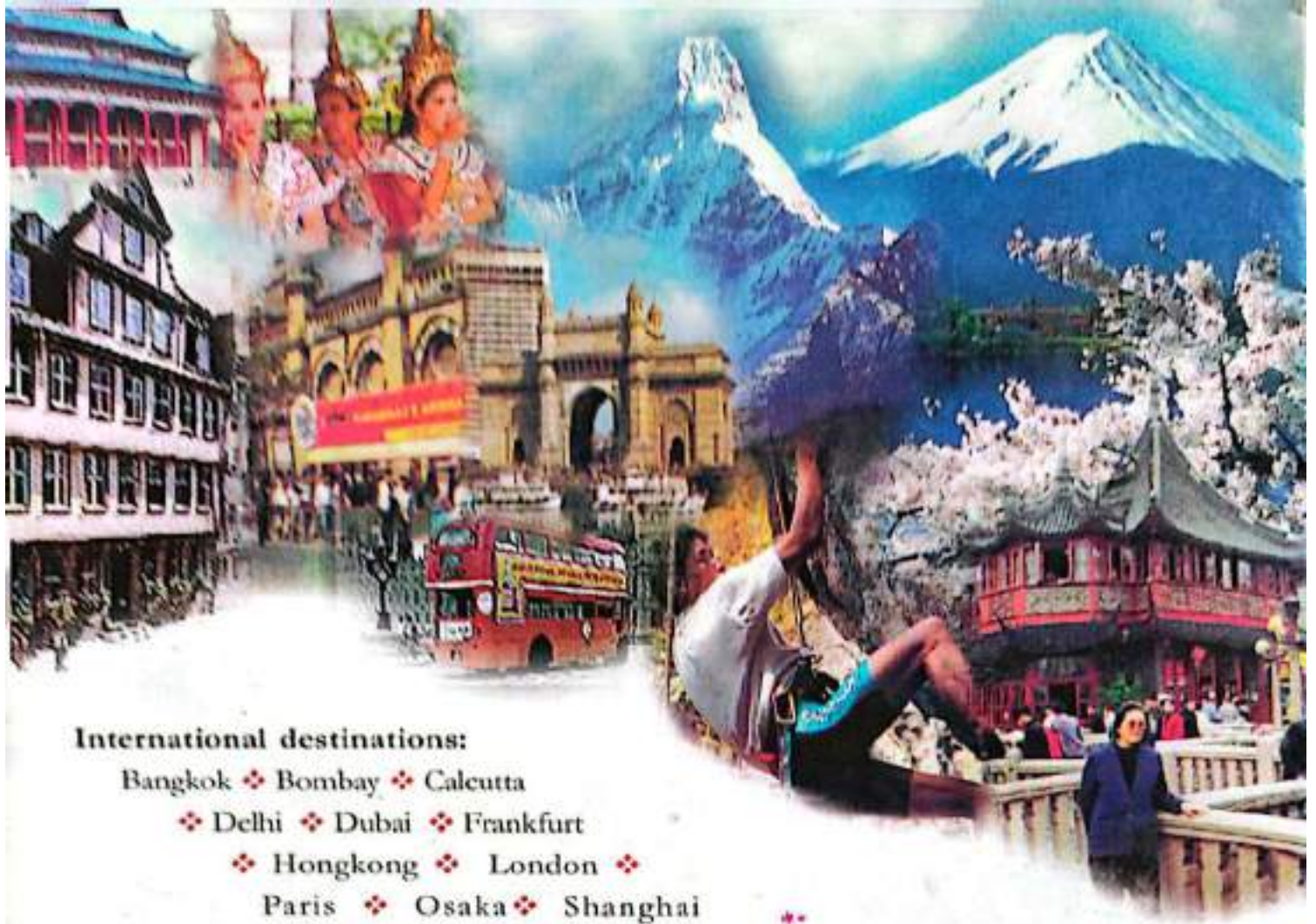
नव वर्ष-२०५७ को पावन अवसर
मा समस्त देशवासी दाजुभाइ तथा
दिदीबहिनीहरूमा हार्दिक
शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

केशव स्थापित
मेयर तथा

महानगरपालिका परिवार, काठमाडौं

नववर्ष २०५७ को पावन अवसर
मा समस्त देशवासी दाजुभाइ
तथा दिदीबहिनीहरूमा हार्दिक
शुभकामना व्यक्त गर्दछौं ।

होटल सेन्टर प्वाइन्ट परिवार
ठमेल, काठमाडौं

International destinations:

Bangkok ❖ Bombay ❖ Calcutta

❖ Delhi ❖ Dubai ❖ Frankfurt

❖ Hongkong ❖ London ❖

Paris ❖ Osaka ❖ Shanghai

❖ Singapore

*Flying you to the destinations
of your dreams...*

**Royal Nepal
Airlines**

